

Ukrán menekült gyermekek oktatási ellátása Magyarországon

HELYZETKÉP ÉS SZAKPOLITIKAI JAVASLATCSOMAG

EDUA PROJEKT
UAINFO.HU

Készült a Civil Kollégium Alapítvány és a Civil Közoktatási Platform által megvalósított **EDUA – uainfo.hu** „Információs esélyegyenlőség és tudásmegosztó közösségek az ukrainai menekült gyermekek oktatáshoz való hozzáféréseben” című projekt keretében, a United Way Magyarország #EgyüttUkrajnáért programjának támogatásával.

Készítette: Ercse Kriszta

Dr. Simon Dávid kutatási jelentésének és Szócs Levente Álmos nemzetközi összefoglalójának felhasználásával

Lektorálta: Juhász Ágnes

Az EDUA projekt csapata:

Csordás Anett

Hantó Fruzsina

Ercse Kriszta

Juhász Ágnes

Gyenes Zsuzsa

Kincse Szabolcs

Az anyag nélkülük nem jött volna létre.

A dokumentummal és tartalmával kapcsolatos minden felelősség az EDUA projekt csapatáé

Minden partnerünknek nagyon köszönjük az együttműködést. Különösen hálásak vagyunk az alábbi szervezetek elkötelezett és minőségi munkájáért, kutatásaikért, melyekre ebben az összefoglalóban is nagyban támaszkodtunk:

ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR)

Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület

Romaversitas Alapítvány

United Way Magyarország #EgyüttUkrajnáért programjának közössége

A kézirat lezárva: 2023. február 27.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	3
Bevezetés	5
Nemzetközi kitekintés, elvek, ajánlások, jógyakorlatok	8
Magyarországi helyzetkép	15
Általános információkhoz való hozzáférés	19
Oktatási információk	20
Adatnyilvánosság, adathozzáférés	21
Az információhoz való hozzáférés biztosítására vonatkozó javaslatok	22
Az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási ellátásának szakpolitikai keretei	23
Az oktatási rendszerbe való belépés és integráció	23
Célok és hangsúlyok	23
Lehetséges intézkedések	23
Az oktatási rendszerbe való belépésre és integrációra vonatkozó javaslatok	29
Javaslatok az óvodai és általános iskolai felvétellel, illetve a középiskolai továbbtanulással kapcsolatban	29
Az érettségire vonatkozó javaslatok	32
Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet felkészítése a menekült gyermekek befogadására.	32
Célok és hangsúlyok	32
Lehetséges intézkedések	32
Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet felkészítése a menekült gyermekek befogadására vonatkozó javaslatok	41
Az oktatási rendszer felkészítése az ukrán tanárok és a kisgyermekkorai nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására.	43
Célok és hangsúlyok	43
Lehetséges intézkedések	44
Az oktatási rendszer felkészítése az ukrán tanárok és a kisgyermekkorai nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására vonatkozó javaslatok	45
A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységek	45
Célok és hangsúlyok	45
Lehetséges intézkedések	45
A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységekre vonatkozó javaslatok	49
A menekült családok és közösségek megszólítása és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosítása	50

Célok és hangsúlyok	50
Lehetséges intézkedések.....	50
A menekült családok és közösségek megszólítása és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosításához kapcsolódó javaslatok	51
Hosszú távú intézkedések az inkluzív oktatás előmozdítására	52
Célok és hangsúlyok	52
Lehetséges intézkedések.....	52
Összegzés	55
Felhasznált irodalmak	56
Mellékletek.....	60
Melléklet 1. Az ukrán menekült gyermekek oktatási ellátásának gyakorlata a közép-kelet-európai referenciatérségben	61
Lengyelország	61
Románia	63
Szlovákia	63
Melléklet 2. Az ukrán menekült gyermekek oktatási ellátásának gyakorlata a nyugat-európai országokban	65
Franciaország.....	65
Írország.....	66
Németország	67
Melléklet 3. A Civil Közoktatási Platform 2022. márciusi levele az oktatásirányításhoz	69
Melléklet 4. Javaslatok az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási hozzájárulásának javítására	73

Vezetői összefoglaló

A Civil Kollégium Alapítvány és a Civil Közoktatási Platform által megvalósított **EDUA** *uainfo.hu* – *Információs esélyegyenlőség és tudásmegosztó közösségek az ukrainai menekült gyermekek oktatáshoz való hozzáféréseben* projekt keretében projektcsapatunk összegyűjtötte és az *uainfo.hu* honlapon megosztotta a témában rendelkezésre álló információkat, kérdőíves felmérést végzett pedagógusok és ukrán szülők körében, konferenciát, online találkozót és fogadóórákat tartott, és részt vett a témában tartott rendezvényeken. A projektben szerzett tapasztalatok, kutatási eredmények és a nemzetközi gyakorlat áttekintése alapján készült el a jelen szakpolitikai ajánlás.

Az ajánláscsomag felépítése az Európai Bizottság 2022-es ajánlásának - *Szakpolitikai iránymutatás az ukrán menekültek oktatásba való beilleszkedésének támogatásáról (Policy guidance on supporting inclusion of Ukrainian refugees in education)* - felépítését követi, kiegészítve az információkhoz való hozzáférés témakörével. A nemzetközi áttekintést és az Ukrajnából Magyarországra menekült gyermekek helyzetére vonatkozó áttekintést és értékelést követően az alábbi területekre fókuszálunk, és teszünk velük kapcsolatban ajánlásokat:

1. Az oktatási rendszerbe való belépés és integráció
2. Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet felkészítése a menekült gyermekek befogadására
3. Az oktatási rendszer felkészítése az ukrán tanárok és a kisgyermekkorú nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására
4. A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységek
5. A menekült családok és közösségek megszólítása, és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosítása
6. Hosszútávú intézkedések az inkluzív oktatás előmozdítására

Az ajánlásokat a 4. mellékletben összesítve is közzétesszük.

Ugyancsak mellékletben mutatjuk be részletesen hat ország problémakezelési gyakorlatát.

A vállalt feladatnak megfelelően a javaslatok az ukrainai háború következtében Magyarországra menekült gyermekek és családok helyzetének javítására vonatkoznak, azonban sok esetben általánosíthatók a Magyarországon tanuló, nemzetközi védelemben részesülő, illetve általában a nem magyar anyanyelvű vagy nem magyar iskolából érkező gyermekek problémakörére is.

A magyar köznevelésben – óvodákban, iskolákban, szakképző intézményekben – jelen lévő, Ukrajnából menekült gyermekekről nincs pontos adatunk, számuk azonban biztosan jóval 10000 alatt van, az érintett intézmények köre nagyságrendileg 1200 lehet. A gyermekek nem alkotnak egységes csoportot sem anyanyelvük, sem tartózkodási státuszuk, sem társadalmi háttérük vonatkozásában. Speciális magyarországi sajátosság, hogy közülük sokan magyar anyanyelvűek, illetve kettős állampolgárok. Nagy kihívást jelent a jelentős tanulásbeli és szociális hátrányokkal érkező kárpátaljai roma menekültek helyzetének megfelelő kezelése.

Megállapításunk szerint a legfontosabb problémák:

- az adatok és más információk hiánya és a hiányos tájékoztatás;
- az oktatási rendszer - az intézmények és a pedagógusok – módszertani és mentális felkészületlensége, a nem magyar anyanyelvű vagy nem magyar tanterv szerint tanult, illetve

- a menekült helyzetből adódó traumákkal terhelt gyermekek kezelésében való tapasztalatlanság, a problémákkal való magárahagyottság
- az átgondolt központi helyzetkezelési elképzelések és a helyzethez való rugalmas alkalmazkodás hiánya.

Az oktatási kormányzatnak, illetve más államigazgatási szerveknek, az intézményfenntartóknak – elsősorban a Klebelsberg Központnak és a tankerületeknek, a szakképzési centrumoknak, önkormányzatoknak – címzett javaslatainkkal ezen problémák megoldását, enyhítését kívánjuk szolgálni.

Bevezetés

A háború elől Magyarországra érkező menekült ukrán családok és gyermekeik mélyen traumatizáltak, talajvesztettek. A róluk való gondoskodásban elsődleges szempontnak kell lennie a biztonságos, megbízható, kiszámítható környezet megteremtésének. Figyelembe kell azt is venni, hogy az Ukrajnából érkezett menekültek egyes csoportjainak ellátási szükséglete némely pontokon markánsan különbözik (nyelvi kompetenciák, szociokulturális háttér, többes állampolgárság stb.), így többféle ellátási útvonal keretfeltételeinek megteremtéséről kell gondoskodni. A számukra megfelelő, szükségleteikhez igazított ellátórendszer nem hagyja figyelmen kívül a tartózkodás többségében átmeneti jellegét sem, azaz a későbbi reintegrációhoz szükséges lehetőségeket maximálisan támogatni igyekszik. A háborús menekültek közös jellemzője sajnos az is, hogy a családok gyakran elszakadnak egymástól, vagy eleve egy részük tud csupán útra kelni. Ahogyan a 2015-ös válság idején, úgy napjainkban is gyakran találkozunk kísérő nélkül érkező kiskorúakkal, vagyis az ellátórendszerek közt aktív szerep kell, hogy jusson a gyermekvédelemnek is.

Meggyőződéssel hisszük, hogy az önrendelkezési jog a döntésképes ember teste és sorsa feletti rendelkezési joga, mint azt az Alkotmánybíróság is megerősítette¹. Ez, és az elkötelezettség (*ownership*), a bevonás (*inclusion*), a részvétel (*participation*) és az eredményesség (*effectiveness*) közötti egyértelmű kapcsolat² alapján állítjuk, hogy az érintettekkel való folyamatos kommunikáció (a terveikről, szükségleteikről) nélkül nem szabad belekezdeni az ellátásukra vonatkozó tervezésbe. A megoldásoknak, helyzetkezeléseknek, szolgáltatásoknak az általuk igényelt, értett és megértett lehetőségek mentén kell építkezniük. A saját életükről való tervezésbe, döntésekbe való bevonódásuk nélkül bármilyen felkínált cselekvési alternatíva legitimitása megkérdőjelezhető, illetve azok eredményessége és hatékonysága, működőképessége a helyzetkezelés értéke, az azzal való egyetértés, illetve a részvételi hajlandóság híján nem biztosított. Éppen ezért javaslatainkkal támogatni szeretnénk az Európai Unió által biztosított, megemelt összegű egységköltség kalkulációját, hatékony és érdemi felhasználását, a valós és lehetséges szükségletekre való rálátást, illetve az ezekből következő adekvát ellátásra vonatkozó keretek és feltételek lehetséges struktúráját.

A *Civil Közoktatási Platform* és a *Civil Kollégium Alapítvány* és a háború kezdetét követően azonnal a kompetenciáiknak megfelelő lehetséges támogatás formáit kereste. A korai tapasztalatok után nagyon hamar megfogalmazódott a konszenzusos látélet: a menekülő emberek komplex ellátásában hatalmas foltok, hiatusok vannak, a legalapvetőbb és minden érintett szereplő számára komoly akadályt jelentő információs deficittel, a problémaérzékletlen, elégtelen megoldásokkal, az ellátó rendszerek és szereplőik magára hagyásával kezdve, a valós igényekre nem reflektáló előírásokig (1. ábra). A két szervezetre szabott feladatok éppen alakot öltöttek, amikor a *United Way Magyarország* pályázati lehetőséget biztosított, amelynek keretében a két szervezet által megfogalmazott *EDUA – uainfo.hu* projekt forráshoz és támogatáshoz jutott. E projektben három vállalat tettünk: (1) egy információs platform létrehozását, bevezetését és működtetését, (2) az érintett csoportok (menekültek, segítők, az ellátórendszer szereplői) közösségépítését, tudásmegosztást és érdekképviselését, illetve (3) tapasztalataink, megszerzett tudásaink alapján egy szakpolitikai ajánláscsomag elkészítését. Ez utóbbit megalapozta az előbbiek érdekében végzett számos

¹ Magyarország Alaptörvénye II. cikk

² OECD 2005, Paris, OECD 2018

tevékenység: kutatások (sajátjaink és másoké), eseményeken és rendezvényeken (sajátjainkon és másokéin) szerzett tudások, a különböző hálózatokba való beintegrálódás és az együttműködések, illetve a nemzetközi tapasztalatok figyelemmel kísérése. Ennek alapján is kijelenthető, hogy ennek a dokumentumnak a legitimitása sem lenne elképzelhető együttműködő partnereink, egyének és szervezetek hatalmas munkája, megosztott tudása nélkül. Ennek megfelelően a javaslatainkat is olyan módon kívántuk „minőségbiztosítani”, hogy az általunk megfogalmazottakat vitára bocsátottuk ugyanazon partnereikkel, akik segítettek minket a tájékozódásban, és akik maguk is komoly rálátással bírnak arra területre, ahol éppen dolgoznak (például: pedagógus, intézményvezető, MID³ tanár, segítő szervezet képviselője, nemzetközi szervezet tagja stb.). A javaslatok tükrében igyekeztünk pontjainkat még hasznosabbá fogalmazni. Ezúton is köszönjük a segítségüket!

1. ábra: Az EDUA projekt által megfogalmazott helyzetkép

Forrás: EDUA 2023, 3.o.

A CKA-CKP által megvalósított EDUA – *uainfo.hu* projekt fókuszában az oktatási szolgáltatások elérése, azokhoz való hozzáférés, a minőségi oktatás biztosítása áll. A menekült ukrán gyermekek oktatása nem intézhető el mindösszesen az ő tankötelezettségüket, iskolai integrációjukat előíró rendelettel és a fenntartók részére biztosított anyagi támogatással. Ennek oka

- 1) az a pszichés, mentális állapot, amelyben egy háború sújtotta országból megérkeznek,
- 2) a kisebb vagy nagyobb mértékű kulturális különbségek, amelyek nem hagyhatók figyelmen kívül, és felkészítés nélkül nem áthidalhatók (mindenekelőtt a nyelv és a cirill betűk használata, az etnikai-szociokulturális kirekesztés és következményei az anya- és a fogadó országban),
- 3) a magyarországi oktatási rendszer nagy mértékű diszfunkcionális működése, mely a magyarországi többségi gyermekek oktatását sem képes minőségi módon produkálni,
- 4) a magyar oktatási rendszernek és szereplőinek a felkészítetlensége a kulturálisan sokféle, esetenként magyarul nem beszélő külföldi tanulók nevelésére-oktatására.

³ Magyar mint idegen nyelv

Feltétlenül szükség van a gyermekekről való szélesebb körű gondoskodás során mind az ő, mind családjaik, mind pedig az adott intézmény (ahová jár, illetve várhatóan járni fog) elő- és felkészítésére, az észlelt szükségleteknek megfelelő folyamatos támogatásra.

Bármely területére is fókuszálunk azonban az ukrán menekülteket ellátó rendszernek, vitathatatlanul nulladik, kiinduló lépésnek tekintendő és elvárt egy olyan felület, platform, amelyről a menekültek könnyen, egyszerűen tájékozódhatnak, ahol az összes olyan alapvető információt megtalálják, amely egy háborús helyzetből menekülő, az adott ország nyelvét nem beszélő egyén, család számára érthető módon nyújt eligazítást a hétköznapi életben való boldoguláshoz. Ennek a felületnek a számukra elsőként szükséges lépések bemutatása mellett tartalmaznia kell a mindennapokban való boldogulással kapcsolatos kérdések, területek jól azonosított felelőseit is (hivatalok, szervek, elérhetőségek formájában).

Az alábbiakban áttekintjük az ukrán humanitárius katasztrófa okán kialakult nemzetközi együttműködések eredményeit, majd a magyarországi helyzetet és tapasztalatokat, végül mindezeket összegezve megfogalmazzuk javaslatainkat az illetékes hatóságok és szervek részére.

Nemzetközi kitekintés, elvek, ajánlások, jogyakorlatok

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) oldalán az ukrán menekültek számának aktuális (2023.02.07) adatai:

- Európa-szerte nyilvántartásba vett ukrainai menekültek: **8 054 405 fő**
- Ukrajnából származó menekültek, akiket átmeneti védelem vagy hasonló európai nemzeti védelmi rendszerek keretében regisztráltak: **4 830 738 fő**

A magyar adatszolgáltatás⁴ utolsó időpontja: 2023.02.05.

- Határátlépés Ukrajna felől 2022. 02. 24. óta: **2 215 943 fő**
- Magyarországon regisztrált, Ukrajnából érkező egyéni menekültek: **34 248 fő**
- Ukrajnából származó menekültek, akik ideglenes védelemért folyamodtak vagy menedékeskérelmet adtak be: **34 248 fő**

A UNHCR oldalán folyamatosan figyelemmel kísérhető az Ukrajnából menekültek számának folyamatos változása (2. ábra). Ennek alapján jól látszik, hogy Magyarországon regisztrálnak a legkevesebben az átutazás helyett az ott-tartózkodást választva.

2. ábra: Az Ukrajnából érkezett menekültek száma, akik (1) átmeneti védelem vagy hasonló európai nemzeti védelmi rendszerek keretében regisztráltak, (2) Ukrajnából érkezett regisztrált menekültek, (3) A határon átkeltek Ukrajnából (4) A határon átkeltek Ukrajnába

Country	Data Date	Refugees from Ukraine registered for Temporary Protection or similar national protection schemes	Refugees from Ukraine recorded in country	Border crossings from Ukraine*	Border crossings to Ukraine**
Slovakia	2023.02.14.	108 289	108 488	1 162 862	914 991
Romania	2023.02.12.	110 901	108 840	1 967 211	1 588 968
Republic of Moldova	2023.02.12.	Not applicable	108 885	770 354	402 841
Poland	2023.02.14.	1 563 386	1 563 386	9 604 232	7 390 201
Hungary	2023.02.14.	34 248	34 248	2 215 943	Data not available
Czech Republic	2023.02.06.	485 755	487 393	Not applicable	Not applicable
Bulgaria	2023.02.06.	152 179	49 897	Not applicable	Not applicable
Összesen		2 454 758	2 461 137	15 720 602	10 297 001

Forrás: UNHCR honlap, 2023.02.15.

A menekültekre és a nemzeti szinten védelembe vettek vonatkozó adatok forrásai és az azok alapján dolgozó nemzetközi szervezetek is jelzik, hogy erős becslések alapján dolgoznak. Európai szinten előfordulhat menekültek többszörös nyilvántartásba vétele, melynek oka lehet egyrészt a tartós utazás határokon át, illetve a hiányos adatfelvételek. Az adatok pontosításán (háromszögelésén) folyamatosan dolgoznak.

⁴ Ez a szám nem tartalmazza a kettős állampolgárokat, és azokat sem, akik korábban munkavállalási céllal jöttek Magyarországra, de február 24. után nem tudnak hazatérni. A Magyarországra menekült, és itt tartózkodó kettős állampolgárokról nincs adat.

2022 márciusában az Európai Bizottság azt írta⁵, hogy a menekültek (akkor: 3,5 millió) 90 százaléka nő és gyermek. Az UNESCO becslése szerint az ukrán menekültek fele gyermek⁶, és úgy vélekednek, hogy minden humanitárius válság egyben oktatási válság is. Az oktatási környezet jelentősége, amely védelemet, támogatást és segítséget nyújt a menekült gyermekeknek, túlmutat a tanulás tevékenységén is.

Az OECD helyzetfeltárása és javaslatai alapján (EACEA, 2022) három pillérnek kell megjelennie a menekültek oktatási ellátásában.

I. A menekült tanulók nem homogén csoport, ezért fontos az egyéni és rugalmas tantervek kidolgozása az iskolákban, hogy a tanárok, az iskolavezetők és a nem pedagógus segítők személyre szabottan támogathassák őket.⁷ A nyelvi és egyéb készségek korai felmérése szintén segíthet a legjobb tanulási utak kiválasztásában.

Finnországban és Svédországban a menekült tanulók egyéni tanulási terveit az igényeik, korábbi tanulmányaik és jelenlegi szociális/családi helyzetük alapján alakítják ki. *Svédországban* az iskolakezdést követő két hónapon belül minden újonnan érkező menekültet felmérnek tanulmányi és nyelvi ismereteik alapján. A felméréseket a tanulók anyanyelvén is elvégzik, hogy nyelvi akadályok nélkül, a lehető legalaposabban fel lehessen mérni előzetes tudásaikat. Az igazgató és/vagy a tanuló mindennapjaihoz kapcsolódó tanárok határozzák meg a tanuló számára legjobb módszereket, haladási ütemtervet, a fejlesztési hálót. A döntés a tanuló életkora és nyelvi készségei, valamint a korábbi tudás feltérképezésének eredményei alapján születik. Az ukrán válság előtt is már ez a gyakorlat működött (Cerna, 2019).

II. A fogadó ország nyelvének elsajátításához nyújtott támogatás kulcsfontosságú annak biztosításához, hogy a diákok ne maradjanak le a tananyag elsajátításában. Emellett a kutatások azt mutatják, hogy az anyanyelv megtartása és fejlesztése is fontos a menekült diákok hovatartozás-érzése, identitástudata szempontjából.

Romániában a menekült diákok beiratkozhatnak az 55 ukrán nyelvű oktatást nyújtó iskola egyikébe. Az ukrán nyelvet nem oktató iskolákban is arra ösztönzik a tanárokat, hogy amennyiben lehetőségük van rá, ukrán nyelven oktassanak. A menekült diákok *Litvániában* egyénileg tanulnak ukránul, illetve választhatják azt második idegen nyelvként. *Észtországban* egyes állami iskolákban orosz nyelven is folyik oktatás⁸. *Portugáliában* ukrán tankönyveket bocsátanak a menekült diákok rendelkezésére, és kétnyelvű ukrán-portugál gyermekkönyveket és tankönyveket készítettek. A portugál oktatási minisztérium a *Rádio e Televisão de Portugal*al közösen egy televíziós távoktatási programot is kidolgozott, amelyeket egy ukrán és egy portugál tanár közösen vezet. A portugál nyelvoktatás mellett a program a portugál és az ukrán kultúra egyes aspektusait is megismerteti a nézőkkel⁹. Egyes európai országokban szükséglettől és életkortól függően a tanulókat egy előkészítő szakaszban készítik fel a nyelvi alapokból, mielőtt a többségi oktatáshoz csatlakoznak. Az *Egyesült*

⁵ https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/news/Policy_guidance_Ukraine_schools.pdf

⁶ <https://www.unesco.org/en/articles/mapping-host-countries-education-responses-influx-ukrainian-students>

⁷ Supporting refugee students from Ukraine in host countries: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/supporting-refugee-students-from-ukraine-in-host-countries-b02bcaa7/#boxsection-d1e27>

⁸ Mapping host countries' education responses to the influx of Ukrainian students, <https://www.unesco.org/en/articles/mapping-host-countries-education-responses-influx-ukrainian-students> (accessed on 21 June 2022).

⁹ UNESCO (2022), *Portugal's education responses to the influx of Ukrainian students*, <https://www.unesco.org/en/articles/portugals-education-responses-influx-ukrainian-students> (accessed on 21 June 2022).

Királyságban és Franciaországban célzott nyelvi támogatást nyújtanak az úgynevezett teljes merítési programok segítségével. Ebben nyelvtanárok, az adott nyelvet beszélő asszisztensek segítik a diákokat¹⁰.

III. Fontos, hogy a fogadó országok oktatási rendszerei holisztikus megközelítést alkalmazzanak a menekült tanulók támogatására (1. ábra), mivel a menekült tanulóknak valószínűleg nemcsak tanulmányi szolgáltatásokra, hanem szociális (beilleszkedés) és érzelmi támogatásra és egészségügyi szolgáltatásokra is szükségük lesz. Az iskolai integráció meghatározó a szociális és érzelmi jóllétük szempontjából, illetve közvetlenül és közvetve is hatással van a rövid és hosszútávú társadalmi beilleszkedés és munkaerőpiaci boldogulás esélyeire is.

Az *osztrák* oktatási minisztérium programja, a Mobil Interkulturális Csapatok (*Mobile Interkulturelle Teams*, MIT) támogatást nyújt a bevándorló és menekült gyerekekkel foglalkozó tanároknak és a közigazgatásnak. *Hollandiában* a (nem kormányzati működtetésű) Pharos program a menekült gyermekek szociális-érzelmi fejlődését támogatja a középiskolákban. A cél az, hogy figyelmet fordítsanak a menekült gyermekek nehézségeire, erősítsék a menekült gyermekek kortárstámogatási rendszerét azáltal, hogy lehetőséget biztosítanak történeteik és tapasztalataik megosztására más gyermekekkel.

A menekült diákok oktatása holisztikus modelljének (3. ábra) alapja, melyet első és különösen megfontolandó szempontként említenek, hogy a menekültek oktatásba való bevonása nem csak a tanulásról szól. Mielőtt a lakóhelyüket elhagyni kényszerült gyermekek visszatérhetnek a tanuláshoz, biztonságra, kényelemre, nyugalomra van szükségük, és fontos, hogy képesek legyenek beilleszkedni az új iskolájukban. A menekült tanulók oktatási integrációja akkor valósulhat meg, ha az oktatás az alábbi három dimenzió mindegyikével foglalkozik:

A) a *tanulási szükségletek* (pl. az oktatás nyelvének elsajátítása, az iskolai elmaradások pótlása, az új oktatási rendszerhez való alkalmazkodás),

B) *szociális szükségletek* (pl. kommunikáció másokkal, beleértve a nem menekülteket is, az összetartozás és kötődés érzése, erős személyes identitás kialakítása),

C) *érzelmi szükségletek* (pl. biztonságérzet, az elválással, veszteséggel, gyásszal és traumával való megbirkózás, valamint önismeret, önkontroll és interperszonális készségek helyreállítása).

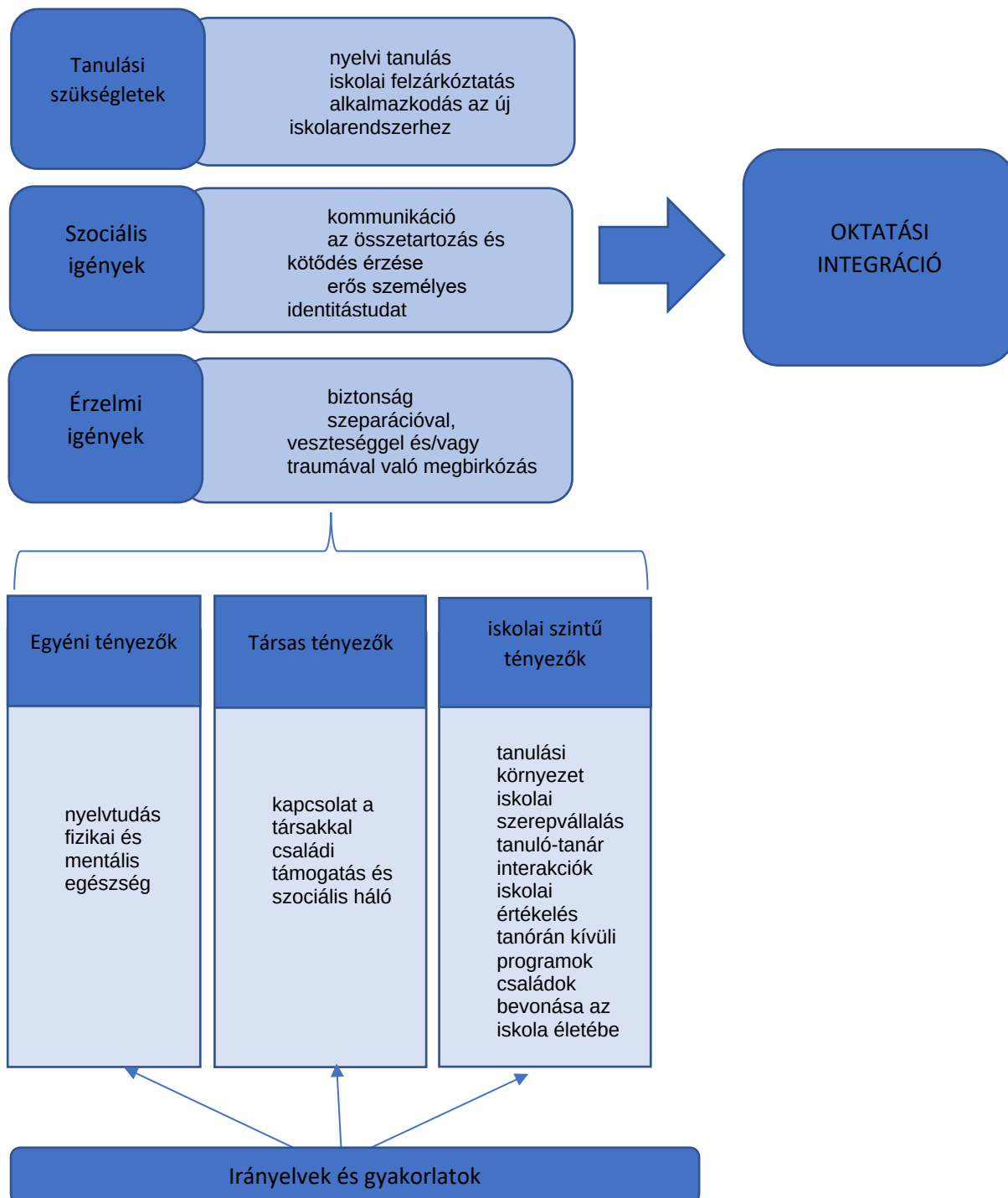
Az OECD dokumentumaiban¹¹ is rendszeresen szerepel az alábbi modell, mint a szakpolitikai intézkedések megtervezéséhez szükséges elméleti keretrendszer alapja.

¹⁰ School Education Gateway (2022), *Including Ukrainian refugees in secondary school classrooms: what if the pupils just don't speak the language?*

<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/viewpoints/experts/including-ukrainian-refugees.htm>

¹¹ https://www.oecd-ilibrary.org/education/refugee-education_a3251a00-en

3. ábra: A menekült diákok oktatásának holisztikus modellje

Forrás: Cerna, 2019, 34. alapján

A nemzeti szintű és nemzetközi alapokon nyugvó intézkedések kidolgozásakor ezért olyan megközelítésre van szükség, amely az alábbi hat alappilléren nyugszik¹² (4. ábra):

¹² https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/news/Policy_guidance_Ukraine_schools.pdf

4. ábra: A menekült gyermekek megfelelő (biztonságot, hozzáférést, pszichológiai és nyelvi támogatást biztosító) oktatási ellátását biztosító megközelítés pillérei

Forrás: European Commission (2022) alapján

Ország szintű megoldások:

Franciaországban és Svédországban az újonnan érkező tanulók számára kötelező a tudásszintfelmérés. Izlandon a nemzeti tanterv az iskolák számára előírja, hogy az iskoláknak figyelembe kell venniük az újonnan érkezett tanulók oktatási háttérét, nyelvi készségeit és kompetenciáit. Szlovéniában az iskolák „első felmérést” (bemeneti méréseket) végeznek az újonnan érkezett tanulókkal; különösen azokkal kell interjút készíteniük, akiknek nincs semmilyen iskolai végzettségük. Törökországban azok az diákok, akik nem rendelkeznek iskolai végzettséget igazoló dokumentummal, vagy az érkezésüket követő 3 hónapon belül nem tudnak ilyet felmutatni, szintfelmérő tesztet kell írjanak annak érdekében, hogy a számukra releváns osztályfokot meghatározhassák. Észtországban¹³ azt javasolják, hogy az iskolák a tanulóval „bevezető beszélgetéseket” folytassanak az egyéni tanulási terv elkészítése érdekében. A tanulók általános kompetenciáinak támogatására összpontosítanak, különösen a tanulási motiváció helyreállítása és a tanulási készségek fenntartása területeken. Az időszak végén egy újabb interjút kell

13

https://www.hm.ee/sites/default/files/ua_lapse_ja_noore_hariduse_jatkamine_08_03_lapsevanem_22_03.pdf

készíteni a tanulókkal és a családdal, hogy értékelhessék az egyéni oktatási és fejlesztési tervet, valamint megtervezhessék annak folytatását. *Lengyelországban* az Oktatási és Tudományos Minisztérium a pszichopedagógiai tanácsadó központokat és az iskolaigazgatókat bízta meg a menekült tanulók személyes szükségleteinek diagnosztizálásával. *Hollandiában* és *Svájcban* a tanulók szükségleteinek felmérését helyi szinten végzik. *Görögország, Ausztria és Norvégia* nyelvi készségek feltérképezésére szolgáló eszközöket fejlesztettek, hogy segítsék az iskolákat és a tanárokat a tanulók támogatási igényeinek meghatározásában. Elsősorban a korlátozott nyelvi kompetenciákkal rendelkező tanulók szükségleteinek kielégítésére fókuszáltak. A *spanyolországi autonóm Valencia* közössége kiadott egy könyvet az ukrain diákok fogadásával kapcsolatban, amely konkrét ötleteket és módszertani alapokat rögzít az iskolák számára az újonnan érkezett tanulók sajátos szükségleteinek azonosításához¹⁴. *Belgium, Dánia, Franciaország, Litvánia, Szlovákia, Franciaország, Spanyolország és Olaszország* oktatási rendszerről szóló felületein legtöbbször az integrálást segítő intézkedéseket emelik ki. „Áthidaló”, „befogadó” vagy „adaptációs” osztályokat említene. Ezek az átmeneti osztályok nyelvórákat biztosítanak, megismertetik a tanulókat a helyi oktatási rendszerrel, pszichológiai támogatást nyújtó tanácsadókat biztosítanak, és felméri a kompetenciáikat. *Bulgária, Németország, Németország, Hollandia, Albánia, Bosznia és Hercegovina, Svájc és Liechtenstein* nem rendelkeznek az újonnan érkezett tanulók oktatási vagy személyes szükségleteinek meghatározására vonatkozó, átfogó politikával.

A szülők tájékoztatására a legtöbb ország indított olyan honlapot, ahol az ország nyelvén és ukránul is elérhetők a legfontosabb információk az oktatásról (iskolaköteles kor, beiratkozás, támogatások, továbbtanulás, nyelvi fejlesztés lehetőségei stb.), ez az Európai Képzési Alapítvány (ETF, European Training Foundation) oldalán¹⁵ központilag kereshető. Az oldal a Magyarországgal kapcsolatos információkért a Gyermekjogi Civil Unió angol nyelvű¹⁶, és a UNHCR angol és ukrán¹⁷ nyelvű oldalaira irányít, magyar kormányzati kezdeményezés az oldalról nem elérhető.

A lengyel oktatási rendszer két lehetőséget biztosít a szülők/gyámok számára gyermekeik iskolai oktatását illetően:

(1) az oktatás folytatása az ukrán rendszeren keresztül, távoktatási módszerek és technikák alkalmazásával

(2) a gyermekek és fiatalok beírása a lengyel oktatási rendszerben működő iskolába.

Az utóbbi forgatókönyv szerint azok az Ukrajnából érkező tanulók, akik nem beszélnek jól lengyelül az iskolai oktatás követéséhez:

- a tanórákon rendszeresen részt vesznek, és további lengyel nyelvóráik is vannak;
- előkészítő osztályokban vesznek részt, ahol a tanítási folyamatot a tanulók igényeihez és kompetenciáikhoz igazítják;
- egy, az anyanyelvüket beszélő, pedagógiai asszisztensként alkalmazott személy segíti őket;
- az iskolai hatóság által szervezett, különböző tantárgyakra vonatkozó kiegészítő órákon vehetnek részt.

Az adott támogatási formáról az iskola igazgatója dönt az iskola irányító testületével egyetértésben, figyelembe véve a tanulók egyéni szükségleteit.

¹⁴ <https://ceice.gva.es/es/web/inclusioeducativa/protocols#acollida>

¹⁵ <https://www.etf.europa.eu/en/education-and-work-information-ukrainians-and-eu-countries/information-for-people-fleeing-ukraine>

¹⁶ <https://ukrainehelp.hu/en/#children-education>

¹⁷ <https://help.unhcr.org/hungary/uk/help/education/>

Az Oktatási Minisztérium által kezelt Oktatási Információs Rendszer adatbázisában található statisztikai adatok szerint az Oktatási és Tudományos Minisztérium által működtetett iskolákba beiratkozott ukrán menekült tanulók 80%-a többségi osztályokba jár, a többiek pedig előkészítő osztályokba járnak. Az előkészítő osztályokban a tanítás az általános oktatási tanterv alapján történik, amely a tanulók igényeihez igazított általános iskolai tanterv a tanítás tartalma, módszerei és formái tekintetében. A tanulók legalább heti 6 órában tanulnak lengyelül. A fennmaradó órákat az igazgató a tanulók alkalmazkodását, beilleszkedését, továbbtanulásra való felkészülését támogató órákra oszthatja be.

Csehország - Az általános és középfokú oktatásban az oktatási törvény garantálja a cseh nyelv oktatását az újonnan felvett diákok számára. E célból az állami iskolákban nyelvoktató csoportokat hoznak létre. A tanulók lehetőleg személyesen vesznek részt a nyelvoktatásban, de távoktatás útján is megoldható a részvétel. Ez a nyelvi képzés általában a tanítási idő alatt zajlik. A tanulók felmentést kapnak azon szokásos iskolai órák alól, amelyek átfedik a nyelvi órákat.¹⁸

Ha a tanuló oktatása szempontjából megfelelőbb, a tanuló szüleinek/gondviselőinek beleegyezésével a nyelvi képzés a szokásos tanítási időn kívül is történhet. Legfeljebb 10 tanuló lehet egy csoportban. A nyelvi képzésre szánt idő 100-200 óra, amely legfeljebb 10 hónapos tanítási időt jelent. A nyelvi képzés időtartamát a kijelölt iskola igazgatója határozza meg, a tanuló szükségleteihez igazodva.

Alapfokú iskolákban a cseh mint idegen (második) nyelv tanulása heti 3 órában - legfeljebb 120 órában – történhet még. Ez akkor alkalmazható, ha a fent említett nyelvoktatás nem elegendő, vagy ha a tanuló nem újonnan érkezett, de mégis támogatásra szorul.

A Magyarország számára referenciaterületként tekintett közép-kelet-európai régió három országának és három nyugat-európai országnak az ukrán menekült gyermekek oktatási ellátásáról szóló gyakorlatát lásd: *Melléklet 1.* és *Melléklet 2.*

¹⁸ <https://www.msmt.cz/mladez/jazykove-kurzy-pro-deti-cizince-migrujici-z-ukrajiny-2022>

Magyarországi helyzetkép

A nemzeti szintű minőségi menekültellátás tervezéséhez mindenképpen szükség van mennyiségi adatokra; milyen mértékű, mekkora az egyes szolgáltatórendszereket érő terhelés – a megjelenő különböző igények -, amelyet ki kell szolgálni. Az Ukrajnából menekültek létszámát tekintve volt már szó az adatbizonytalanság okairól, azonban azt gondolhatnánk, hogy a nemzeti ellátórendszerekbe való bejelentkezés lehetőséget adhat a kötelezően rögzített adatok időbeli változásának hozzávetőleges követésére. Mint látni fogjuk, ez nem feltétlenül van így. Az adatok pillanatnyi állapota éppen ezért csak nagyságrendi becsléseket enged meg.

Az oktatási rendszerben regisztrált Ukrajnából érkezett gyermekekről kért adatok alapján (a közérdekű igénylésre kapott válaszok 2023. február 23-án érkeztek meg) az alábbi információkkal rendelkezünk (1. táblázat):

Adatszolgáltatók	Iskolatípus	Tanuló - ukrán	Tanuló - ukrán, menedékjogot kérő, menekült, menedékes	Tanuló - kettős állampolgár
BM köznevelés *Forrás: 2022. évi köznevelési statisztika	óvoda	862	600	254
	általános iskola	2792	1936	1788
	gimnázium	167	87	291
	szakgimnázium, technikum	34	22	51
	szakképző (kifutó)	na	na	1
	szakiskola	na	na	1
	készségfejlesztő iskola	na	na	2
Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH) *Forrás: 2023. 02. 09. SZIR aktív jogviszonnyal rendelkező tanulók adatbázisa, intézményi Kréta	Szakképző iskola	na	30	113
	Technikum	na	44	197

1. táblázat: A köznevelési és szakképzési intézményekben regisztrált ukrán, menedékes ukrán és kettős állampolgárságú tanulók létszáma intézménytípusok szerint

Forrás: Belügyminisztérium, Nemzeti szakképzési és Felnőttképzési Hivatal

Jól látható, hogy a két szervtől kapott adatok nem vonhatók össze automatikusan, hiszen a BM köznevelési államtitkársága 2022. novemberi adatokat közölt a KIRSTAT alapján, az NSZFH pedig 2023. február 9-i adatokat az intézményi KRÉTA tanulmányi rendszer alapján. A nagyságrend így is

látszik: Az ukrán állampolgárságú, menedékes tanulók (akik többsége valószínűsíthetően nem beszél magyarul) 2500-3000 fő körül vannak, a kettős állampolgárságú tanulók (akik valószínűsíthetően beszélnek magyarul) szintén 2500-3000 fő között. Utóbbiakkal kapcsolatban nem tudjuk – ez további adatokhoz való hozzáférés után derül majd ki –, hogy milyen arányban vannak az egyébként is Magyarországon tanulók, és milyen arányban érkeztek 2022. február 24. után. Fontos azonban látnunk, hogy az ukrán állampolgárságú tanulók között is sokan vannak, akik nem menedékesként tartózkodnak Magyarországon – ők feltehetőleg már korábban Magyarországon éltek ideiglenes vagy állandó jelleggel. (H)

Az adatokkal kapcsolatos zavart csak fokozza, hogy a magyar kormány az Európai Unióhoz küldött szintén 2022. novemberi adatai a fentiektől eltérnek.

A magyar kormány által az Európai Uniónak küldött 2022. novemberi adatok¹⁹:

• Összesen 4300 menedékes volt jelen a magyar oktatásban. (Ebbe az adatba beletartozik az egyetem és a szakképzés is, de nem tartoznak bele a menekült kettős állampolgárok.) • Ebből 805 gyerek óvodába • 3305 gyerek iskolába járt (iskolátípusok szerinti bontással nem rendelkezünk)
--

Az is fontos adat, hogy ezek a gyermekek-tanulók hogyan oszlanak el az intézményekben, hány intézményben jelent meg ez az ellátási pluszfeladat (2. táblázat):

Adatszolgáltatók	Iskolatípus	Intézmények száma, ahová ukrán, menedékjogot kérő, menekült, menedékes tanuló jár	Feladatellátási helyek száma, ahová ukrán, menedékjogot kérő, menekült, menedékes tanuló jár	Intézmények száma, ahová kettős állampolgárságú tanuló jár	Feladatellátási helyek száma, ahová kettős állampolgárságú tanuló jár
BM köznevelés *Forrás: 2022. évi köznevelési statisztika	Óvoda	245	303	163	191
	általános iskola	447	483	612	670
	gimnázium	43	43	116	118
	szakgimnázium, technikum	6	7	17	18
	szakképző (kifutó)	na	na	1	1
	szakiskola	na	na	1	1
	készségfejlesztő iskola	na	na	2	2
Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal (NSZFH) *Forrás: 2023. 02. 09. SZIR aktív jogviszonnyal rendelkező tanulók adatbázisa, intézményi Kréta	Szakképző iskola	34	na	155	na
	Technikum		na		na

2. táblázat: A regisztrált ukrán, menedékes ukrán, és kettős állampolgárságú tanulók fogadásában érintett köznevelési és szakképzési intézmények, intézménytípusok szerint

¹⁹ <https://uainfo.hu/2023/01/18/hany-menedekes-tanul-magyar-kozoktatásban/>

Forrás: Belügyminisztérium, Nemzeti szakképzési és Felnőttképzési Hivatal

A kettős állampolgárságú tanulók esetében ugyanúgy fennáll, hogy nem ismerjük a háború előtt is már itt tanulók arányát, ezen kívül maguk a hivatalok is jelezték, hogy amennyiben egy intézmény több feladatot is ellát (azaz vannak ukrán menedékes és kettős állampolgárságú tanulói is), halmozódás lehetséges. Ezzel kapcsolatban intézményi kérdőívünk válaszai talán adhatnak segítséget - a nyelvi eloszlás alapján lehet következtetni: az általános iskolák kétötödében (41%) minden befogadott gyermek tud magyarul, míg valamivel több, mint felében (54%) előfordul magyarul nem beszélő menekült gyermek is.

Tudjuk, hogy a 2021/2022-es tanévben csak az állami fenntartású intézményekre vonatkozóan mintegy **14.000 feladatellátási** hely működött²⁰, plusz a szakképzőintézmények és a nem állami fenntartású intézmények, valamint, hogy a teljes köznevelési és szakképzési intézmény szám mintegy 9200, és tudjuk, hogy a diákok tekintetében ukrán állampolgár (azaz magyarul jobbra nem beszélő) 2600-3200 fő, kettős állampolgárságú tanulók esetében 2500-2900 fő becslésével számolhatunk. Kutatásunkban a válaszadó intézmények (önkéntes válaszadás, a rövid kérdéssort minden iskola és óvoda megkapta) a gyerekek eloszlásáról a következő felvilágosítást adták (3. táblázat):

	Óvodák N=40	Általános iskolák N=86	Középiskolák N=11	Iskolák összesen N=110
1	40%	26%	36%	32%
2	27%	22%	27%	21%
3-5	9%	32%	27%	28%
6-10	11%	13%	0%	11%
10 felett	2%	7%	9%	8%
Nem válaszolt	11%	0%	0%	0%

Forrás: Simon 2023, 6.

3. táblázat: Intézmények megoszlása a befogadott gyermekek száma és intézménytípusok szerint (intézményi minta)

Ha ugyanezt intézménytípusonként nézzük (4. táblázat):

	Általános iskolák N=338	Középiskolák N=39	Iskolák összesen N=432
1	7%	10%	8%
2	11%	15%	11%
3-5	31%	28%	28%
6-10	24%	0%	19%
10 felett	27%	46%	34%

Forrás: Simon 2023, 7.

4. táblázat: Befogadott gyermekek megoszlása az intézményenként befogadott gyermekek száma és intézménytípusok szerint (intézményi minta)

Ha az összes iskolába járó felmért menekült gyermeket figyelembe vesszük, akkor harmaduk (34%) 10 menekült gyermeknél több gyermeket befogadó iskolába, több, mint felük (53%) pedig több, mint 5 gyermeket befogadó iskolába jár.

²⁰https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kozerdeku_adatok/Oktatasi_Hivatal_Jelentes_2021_2022_tanevrol.pdf

Mindezeket összegezve három fontos megállapítást mindenképpen tehetünk:

- 1) az Ukrajnából érkező ukránul vagy magyarul beszélő tanulók száma meglepően alacsony
- 2) E tanulók befogadásában érintett intézmények aránya az oktatási rendszer összintézményszámának 10-20 százalék között
- 3) A tanulók eloszlása bár nem egyenletes, de az intézmények többsége számára nem jelent jelentős létszámbeli terhelést

Fontos mindezt látnunk, mert többek között arról is segít fogalmat alkotni, hogy valójában mekkora terhelést, kihívást jelentenek az oktatási rendszer egésze számára, akár az eltérő szabályozás, akár a szükséges ráfordítások, erőforrások tekintetében. A létszámon és eloszláson kívül – amely megerősítheti, hogy az alábbiakban is javasolt, biztosítandó intézkedések, beavatkozások költségei össze sem hasonlíthatók a rendszer egészére vonatkozó költségekkel - ugyanakkor látnunk kell az ellátórendszer érintett részét ért sokkot. Kutatásunk és tapasztalataink alapján az intézmények nagyjából 80 százalékanak eddig nem volt tapasztalata menekült, magyarul nem beszélő, és/vagy menekült, magyarul beszélő, de nem magyar iskolába járó tanulók ellátásában. *Bognár és Hetzer (2022)* az alábbi adatot közölte: „A 2018/2019-es tanévben a menedékjogot kérő és menekült gyermekek száma az óvodában: 30, az általános iskolában: 52, a középiskolában: 84.” (177.o) A korábbiakban ez a tanulói csoport koncentráltan tanult azokban az intézményekben, melyek ezt a feladatot zömében önkéntesen vállalták fel, és az idők során kifejlesztettek számos jógyakorlatot. Ahogyan *Bognár és Hetzer (2022, 177.)* fogalmaznak; „menekültbarát” iskolává váltak.

A menekültek ellátása azonban nem kizárólag mennyiségi kérdés. Nem csupán a menekültellátásban, hanem általában az oktatási rendszerekről, oktatási minőségről való gondolkodásban az érintettek heterogenitásának és az ebből következő sokféle igényeknek az elismerése tekintendő korszerű alapvetésnek. Kormányzati szinten – és a szakpolitikák szintjén – ez az elismerés és figyelembevétel jelenti a finansiális, szakmai és jogi keretek terén biztosított mozgásteret és forrásokat.

Egy ellátórendszer akkor képes eredményesen és hatékonyan működni, ha tagjai – kormányzati szervek, hivatalok, a feladatellátásba bevont civil partnerek – számára (1) világos magának a rendszernek a működése, abban a saját helye, feladata, illetékessége, (2) biztosított az említett mozgástér, és (3) a résztvevők fel is vannak készítve a problémák lehetséges sokféleségének a kezelésére (szemlélet, tudás és viszonyulás terén egyaránt), értik a problémákat és képesek azokat az egyéni élethelyzetek kontextusában kezelni. Hiszen ne felejtsük el, legyen szó bármely ellátórendszeréről, annak fókuszában mindig az Ember, az egyén kell, hogy álljon. Ez különösen hangsúlyosan kell, hogy érvényesüljön a menekültellátásban, hiszen az érintett csoportokat éppen a nagyon nehéz élethelyzetek, rászorultság, kiszolgáltatottság jellemzi. E három megfontolás a 2022. február 24. óta tartó, kezelendő válsághelyzetben Magyarországon, tapasztalataink alapján, nem érvényesül.

Hazai és nemzetközi szervezetek, szereplők, érintettek egyaránt hangsúlyozzák, hogy az Ukrajnából menekülőket nem lehet, nem szabad homogén csoportnak tekinteni. A háborús vészhelyzet, fenyegetettség miatt a társadalom minden csoportjából útnak indultak emberek, családok; sem életkoruk, sem foglalkozásuk, beszélt nyelvük, iskolázottságuk foka, sőt még állampolgárságuk sem azonos – nincs olyan tulajdonság, amelyről kijelenthetjük, hogy az jellemzi az ukrán menekülteket. Ez azért is különösen fontos, mert a fogadó országokban ennek megfelelően kell felkészülni a nagyon heterogén igényekre és szükségletekre. Az élethelyzetek, szükségletek sokfélesége alternatív ellátási utaknak, ellátási lehetőségeknek, ezek szabályozásának a kialakítását várják el. Eddigi tapasztalatok alapján azonban e megkülönböztetések alapjai (például: kettős állampolgárság, juttatások eltérő

jogcíme, a hagyományos (többségi) továbbtanulási eljárások alóli kivételek, a nyelvi kedvezmények biztosítása stb.) nem transzparenssek, nem kommunikáltak, sok esetben nem érvényesíthetők.

Egy jól funkcionáló menekültügyi ellátórendszer működéséért, működtetéséért, erőforrásainak és szolgáltatásainak biztosításáért a mindenkor kormányzat tartozik felelősséggel. Magyarországon pillanatnyilag nem csupán a legalapvetőbb menekült fókuszú tájékoztatás nem megoldott, de nem tisztázottak sem az informálás, sem az egyes területek szolgáltatásainak a kormányzati felelősségi körei sem. Ez nem csupán a menekültek és az őket segítők számára okoz problémát: a legtöbb esetben a rendszerben közreműködők előtt sem világosak sem az ellátási utak, sem pedig az ellátáshoz szükséges keretek, lehetőségek, eszközök és források.

A továbbiakban az általános informálással, információ- és adathozzáféréssel kapcsolatos tapasztalatok áttekintése után az Európai Bizottság (EC 2022) által meghatározott kereteket alkalmazzuk a magyarországi helyzet ismertetésére és a javaslatok megfogalmazására.

Egy jól megalapozott, kutatásokra épülő javaslatcsomag létrehozásának éppen az az akadálya, ami magát az ukrán menekültek ellátását és körülményeit is jellemzi: a kaotikus állapotok, az ellátórendszer diszfunkcionális, átláthatatlan működése. Össze nem hangolt folyamatok és szabályozás, mely leginkább az államigazgatási egyeztetés teljes hiányával magyarázható (így fordulhat elő például a kettős állampolgárokra vonatkozó előírások ellentmondásossága és hiányossága a létfenntartási támogatás és a családi pótlék vonatkozásában). Éppen ezért javaslatainkat, saját és partnereink tapasztalataira és kutatásaira alapozzuk, nem egy esetben fájón hiányolva megerősítő adatokat.

Általános információkhoz való hozzáférés

Magyarországon nem érhető el olyan információs csatorna, platform, amelyhez a határ átlépését követően az Ukrajnából menekültek azonnal fordulhatnak, és ott számukra érhető, kezelhető és rendszerezett módon találnának segítséget akár a közvetlen további teendőikről (kihez fordulhatnak milyen ügyben, és hogyan), akár a magyarországi hétköznappal kapcsolatosan (szállás és étkezés lehetőségei, egészségügyi szolgáltatások, utazási információk, foglalkoztatás, kisgyermek ellátása, oktatás stb.).

A legszélesebb körben az *Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának* oldala²¹ tájékoztat, ahol az információk magyarul, angolul és ukránul is elérhetők. Azonnal felmerül azonban a kérdés, hogy vajon milyen módon hívják erre fel erre az érintettek lehetséges körének (menekültek és segítők) figyelmét – ismereteink alapján: nem hívják fel –, vagy milyen alapon várható el, hogy ezzel a határon átlépő tisztában legyen. Az oldal több témában tájékoztat, ezen információknak azonban nem mindegyike érhető vagy használható egy a magyar viszonyokat nem ismerő, a magyar nyelvet nem beszélő menekült számára. Közismert, hogy a magyar állampolgárok közül sem könnyen képes mindenki értelmezni és kezelni azt a hivatalos, az adminisztrációban használt nyelvezetet, mely kifejezetten nem felhasználóbarát. Az információk nagy része nem hasznos általánosság (például: rövid leírása annak, hogy az oktatási rendszerben melyik intézménytípus melyik fenntartóhoz tartozik, két linkkel a tankerületi és szakcentrumok kereső oldalához, mely használatának *értelme* és módja még egy magyar állampolgár számára sem elsőre egyértelmű), és el is avult (például: az érettségivel kapcsolatos tájékoztatás a 2022 tavaszi időszakra vonatkozik). Az oldalon felsorolt (segély)szervezetek egy része csak magyar nyelvű honlappal rendelkezik²², és a honlapok többsége

²¹ <https://www.ajbh.hu/en/fontos-informaciok-az-ukrajnabol-menekulok-szamara>

²²Pl. <https://www.maltai.hu/cikk/hir/4349>

nem információt, szolgáltatást ad, hanem *tájékoztatást* a szervezet munkájáról²³. Az *Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság* honlapja²⁴ az Ukrajnából menekülők számára magyar, angol és ukrán nyelven ad tájékoztatást – kizárólag az idegenrendészeti eljárások vonatkozásában –, az ukrán és angol nyelvű oldalt 2022. március 30-án, a magyar nyelvűt 2022. november 25-én frissítették utoljára²⁵, egyébként is meglehetősen nehézkesen használható. A segélyszervezetek (amelyek mindegyike értelemszerűen csupán egy adott területre szakosodott) oldalai sem mindig nyújtanak könnyen tájékoztatást: Az *UNICEF* oldala²⁶ magyar nyelvű, a nyelvválasztás lehetősége nem nyilvánvaló. A *Magyar Helsinki Bizottság* bizonyos anyagai elérhetők ukránul és oroszul, alapvetően azonban magyarul és angolul kommunikálnak az oldalon. Az *ENSZ Menekültügyi Főbiztossága* (UNHCR) oldalán²⁷ már számos nyelv közül lehet választani. A TASZ (Társaság a Szabadságjogokért) oktatási és egészségügyi téren kínál magyar és ukrán nyelven tájékoztatást. A *Budapesti Közlekedési Központ* (BKK) is kínál²⁸ ukrán nyelven tájékoztatást.

Számos egyéb esetben fedezhetők fel információmorzsák a kormányzati hivatalok egyes oldalain vagy aloldalain (például: Oktatási Hivatal, Id. keretes), ezek elérhetőségét, illetve az itt található információkat azonban maguk az ellátásban résztvevő szereplők sem ismerik sok esetben (ügyintézők, pedagógusok, intézményvezetők stb.). Azaz az információk nem csupán strukturált, könnyen érthető és kezelhető formába nincsenek rendezve, de sem azoknak, akikre vonatkoznak (menekültek), sem pedig az ellátásban résztvevőknek nincs tudomásuk sok esetben egyáltalán a létezésükről. Egy olyan akut helyzetben, mint a jelenlegi, amikor rászorulókat százai és ezrei számára létfontosságúak ezek az információk (például: menekült gyermekek továbbtanulásának lehetőségei, kivételes eljárások, anyagi támogatások stb.), ez nem elfogadható. A magyar rendszert ráadásul a szélsőséges fragmentáltságon kívül különösen jellemzi a szabályozás életszerűtlensége; a 2015 óta széthulló menekültellátó rendszer maradványai egyébként is elavultak, nem szolgálják az érintettek érdekeit, nem biztosítanak lehetőséget a sajátosságok figyelembe vételére, és sok esetben az ukrán háború előtt menekülők élethelyzetében értelmezhetetlenek is (például: egyáltalán nem veszi figyelembe a közvetlen szomszédságban zajló háború előtt menekülők jelentős részének azt a szándékát, hogy amint lehet, hazatér, és a róluk való gondoskodásban nem támogat olyan alternatív lehetőségeket, melyek az otthoni reszocializációt, a reintegrációt segítenék elő. Tipikusan ilyen az ukrán tanmenet szerinti haladás lehetőségének megtagadása.

A praktikus következményekkel járó informátlanságnak, információhiánynak azonban van egy primérből, súlyosabb következménye: tartósítja a traumatizált állapotot, hiszen nem adja meg a menekültet körülvevő világ megismerhetőségének, kiszámíthatóságának, azaz biztonságának érzését.

Oktatási információk

Az Oktatási Hivatal mint kormányzati költségvetési szerv alaptevékenységeinek leírása²⁹ alapján egyértelmű feladatai közé tartozna az oktatási rendszerre vonatkozó információk, eljárások (például: az ukrán menekült tanulók különböző csoportjaira – kettős állampolgárok, magyarul nem beszélők stb. – vonatkozó részletes tudnivalók) minimum nyilvánossá tétele. A Hivatal oktatás.hu weboldala

²³ Pl. <https://segelyszervezet.hu/kampanyok/haboru-ukrainaban/>

²⁴

http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=1733&Itemid=2107&lang=hu

²⁵ Megnyitva és ellenőrizve: 2023.02.22-én

²⁶ <https://unicef.hu/>

²⁷ <https://www.unhcr.org/hu/>

²⁸ <https://bkk.hu/utazasi-informaciok/kozossegi-kozlekedes/ukrajna/#ukran%20szoveg>

²⁹ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/hivatal/alapito_okiratok/S01_329727_220802.PDF

hivatott a köznevelés, szakképzés és felsőoktatás terén megadni minden információt az érdeklődőknek. Az oldal csak magyar nyelvű információkat tartalmaz – eltekintve az Ekvivalencia Központ néhány anyagának angol fordításától. Sajnálatos módon sem a főmenüben, sem a köznevelés vagy szakképzés menüpont alatt nem található semmiféle külön oldal az ukrán tanulók vagy akár általánosan a külföldi, a külföldről hazatérő tanulók oktatásával kapcsolatban.

Az oldalon az „ukrán” szóra keresve csak a nemzetiségi nevelés, oktatás tanterveit, illetve az érettségi feladatsorait kapjuk meg – az egyetlen számunkra releváns találat az Ekvivalencia Központ oldalára vezet, és a képesítések könnyített elismeréséről szóló *magyar nyelvű* tájékoztató mellett egy ukrán mondat az ukrán képesítésekkel foglalkozó ügyintézők telefonszámát adja meg. Ez az információ sem érhető el semmiféle elérési úton – bár a telefonszámokat megtaláljuk a Központ oldalán a MEIK elérhetőségei alcím alatt.³⁰

A „külföldi” szóra keresve eljuthatunk az oldalon található, számunkra fontos információkhoz (természetesen csak magyar nyelven):

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/beiskolazas/tajekoztatok/KIFIR_kulfoldi.pdf. Kérdeés azonban, hogy a Köznevelés/Középfokú felvételi eljárás/ Tájékoztató felvételizőknek/Tájékoztató a külföldi felvételizőknek elérési úton ki megy végig.

Mindezek alapján kimondhatjuk, amit tapasztalatunk is megerősít: a menekültek csak az EDUA projekt uainfo.hu honlapjáról juthatnak információhoz a magyar oktatási rendszerről, és mind a menekültek, mind segítők és pedagógusok csak innen tájékozódhatnak az Ukrajnából menekültekre vonatkozó speciális lehetőségekről, szabályokról.

Adatnyilvánosság, adatahozzáférés

A menekültellátási rendszer hatékony működésének egyik feltétele a (különböző bontású) létszámok minél pontosabb ismerete, például a szükséges források hozzárendelése érdekében. Korábban már említettük, hogy a létszámok megállapítása miatt ütközik nehézségekbe európai szinten (is). Ezek a magyarázatok a nemzeti szinteken is megállják a helyüket: akik menedékes státuszért folyamodtak, nem biztos, hogy hosszú távon is az adott országban maradnak; elképzelhető, hogy továbbmentek egy másik országba, vagy visszatértek Ukrajnába. Magyarországon a regisztráció alapú nyilvántartást nehezíti, hogy a magyar-ukrán kettős állampolgárok nem kérhetik a menedékes státuszt³¹.

Ugyanakkor fontos érteni, hogy a nemzeti szintű ellátáshoz vannak létező adatok, melyek rendelkezésre állnak. Ilyen például a *Köznevelési Regisztrációs és Tanulmányi Alaprendszer* (KRÉTA), ahol naprakész információk vannak a tanulókról (állampolgárság, jogosultságok stb.).

Nem tudjuk pontosan, hogy a menedékes státusszal rendelkezők közül hányan tartózkodnak jelenleg is Magyarországon, és közöttük hány gyermek van, de ki lehet deríteni egy hozzávetőleges nagyságrendet. Például: hányan kapnak a gyermekek után létfenntartási támogatást? Esetükben a támogatás nem iskolalátogatáshoz kötött (mint a családi pótlék), hanem a menedékes státusz és az igazolt jelenlét az alapja. Ilyen módon – a KRÉTA rendszer adataival összevetve – fogalmat alkothatnánk arról, hányan vesznek részt és hányan nem vesznek részt az iskolai oktatásban.

Az EDUA projekt számos alkalommal tett fel kérdéseket a Klebelsberg Központnak, a BM Köznevelési Államtitkárságnak, a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatalnak, mely kérdésekre nem kapott választ,

³⁰ A megadott telefonszámok és ügyintézők nem a háború miatt érhetők el: az Ekvivalencia Központban korábban is voltak kifejezetten az ukrán végzettségek elismerésére szakosodott ügyintézők.

³¹ <https://helsinki.hu/tajekoztato-az-ukrajnabol-menekulo-ukran-magyar-kettos-allampolgaroknak/>

illetve az Oktatási Hivatal azzal utasította el a válaszadást, hogy a kérdéses adatokkal nem rendelkezik. (Ez a válasz minimum kérdéseket vet fel, tekintve, hogy ilyen adatokat felhasználva publikáltak korábban a OH munkatársai³²). Az első alkalom, hogy az adatigénylésünkre válasz érkezett, 2023. 02.23. volt. Ezen adatok alapján tudtunk a hazai helyzetre vonatkozó állításokat tenni.

A menekültellátó rendszeri hiányosságokat ellátó civil szervezetek – de maguk a rendszer egyes tagjai sem – férnek hozzá adatokhoz. Ennek oka egyfelől a szükséges adatok hiánya, másfelől pedig az, hogy a létező adatokat az illetékes szervek nem teszik hozzáférhetővé.

Az információhoz való hozzáférés biztosítására vonatkozó javaslatok

1. Már a határ átlépésekor, illetve a menedékkérelem benyújtásakor fontos lenne átadni egy brosúrát a magyarországi tartózkodással kapcsolatos tudnivalókról magyar, ukrán és orosz nyelven. Ezt a brosúrát szükséges elhelyezni minden olyan helyen, ahol az Ukrajnából menekültek megfordulnak - kormányhivatalok, idegenrendészet stb.
2. A magyarorszag.hu honlapon vagy egy külön erre a célra létrehozott hivatalos, központi honlapon is el kell helyezni ezeket az információkat, szintén három nyelven, világosan megjelenítve a különböző ellátásokért felelős szerveket és elérhetőségüket.
3. A magyar és angol nyelvű 1818 kormányzati ügyfélvonalat készítsék fel az Ukrajnából menekültek tájékoztatására, és tegyék lehetővé az ukrán vagy orosz nyelvű kérdezést is; a lehetőségről már a határon tájékoztassanak.
4. Az Ukrajnából menekülteket érintő jogszabályoknak, kitöltendő űrlapoknak legyen hivatalos fordítása, melyhez az ügyintézésben illetékes szervek és hivatalok is hozzáférnek.
5. Legyenek nyilvános adatbázisok az Ukrajnából menekültek olyan számadatairól, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a különböző szükségletek és igények ellátására adott szolgáltatások tervezésekor (például: Tanköteles gyermekek száma korcsoporti bontásban, területi eloszlásuk, különböző SNI szükségletű gyermekek száma stb.).
6. Az állami, önkormányzati, illetve közfeladatot ellátó szervek teljesítsék a közérdekű adatigényléseket.
7. Az Oktatási Hivatal honlapján külön menüpont szójjon az ukrán menekültek oktatással kapcsolatos tudnivalóiról.
8. A BM Köznevelési Államtitkárságon, a Kulturális és Innovációs Minisztériumban, az Oktatási Hivatalnál, az NSZFH-nál legyen felelőse a témának, akihez kérdéssel, javaslattal fordulni lehet.

A továbbiakban az Európai Bizottság (2022) szakpolitikai iránymutatásait keretként értelmezve vetjük azzal össze a magyar megoldásokat, és teszünk konstruktív javaslatokat.

³² <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/segitseg-az-iskolaban-az-ukrajnabol-menekulok-szamarara>

Az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási ellátásának szakpolitikai keretei

Az oktatási rendszerbe való belépés és integráció

Célok és hangsúlyok

Jelentős többletkapacitásokra lesz szükség, mind az infrastruktúra, mind a személyzet tekintetében; azonnali prioritás az oktatás folyamatosságának biztosítása, elsősorban az általános oktatási rendszerbe való integráció révén, vagy ha ez nem lehetséges, akkor ideiglenes befogadó osztályokba való beilleszkedéssel; sürgős szükségletek merülnek fel az aktuális tanév utolsó osztályainak elvégzésére és a bizonyítványok átadására, valamint a következő oktatási szintre való bejutásra vonatkozó eljárás tisztázására

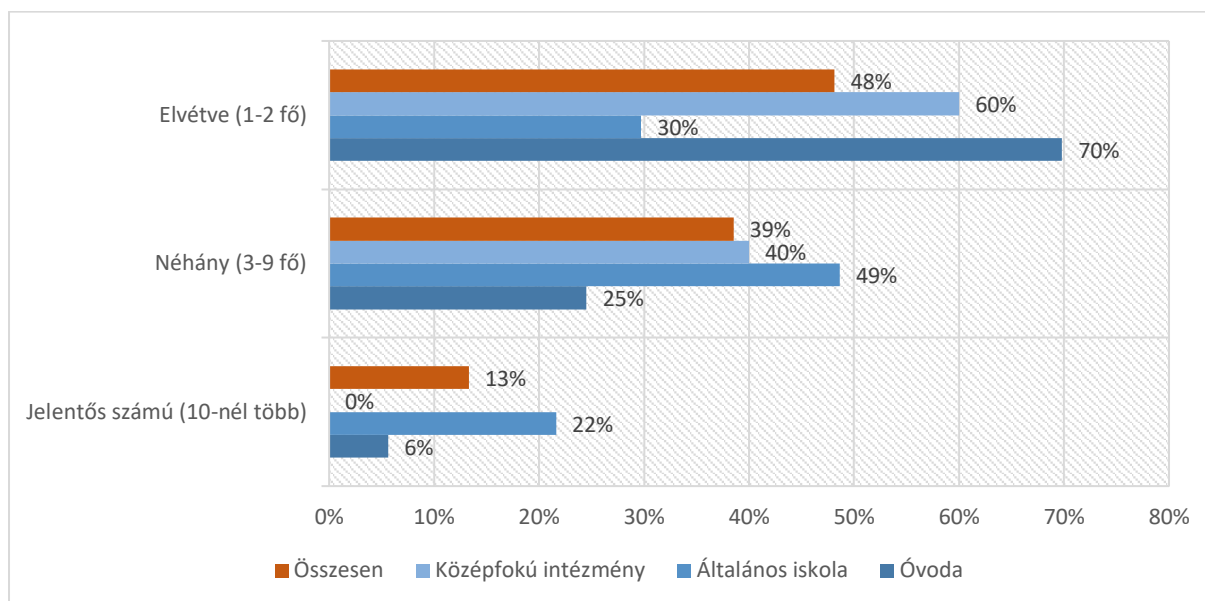
Lehetséges intézkedések

A kapacitások bővítése

Magyarországon az oktatási rendszerbe eddig belépő ukrán menekült gyermekek eloszlása és létszáma nem látszik indokolni a fizikai férőhelyek bővítését (5. ábra), de ez fontos szempont kell, hogy legyen a lokális lehetőségek vizsgálatakor. Figyelembe véve azonban az oktatási rendszer emberi erőforrás szűkösségét (Lannert, 2021) (6. ábra), a pedagógus végzettségűek és a nem pedagógus végzettségű szakemberek hiányát, igen valószínű, hogy komoly ellátási hiányosságok vannak az ukrán menekült diákok pedagógiai, érzelmi, pszichológiai támogatásában. Ugyanakkor mind a nemzetközi dokumentumok, mind pedig a hazai szakértők (és szakértői szervezetek) felhívják a figyelmet az Ukrajnából érkezett háborús menekültek traumatudatos és -hangsúlyos ellátásának szükségességére. A 2022 februárja óta eltelt időszakban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatták, hogy ilyen jellegű célzott gondoskodásban (átfogó előzetes felmérés iskolán kívül vagy belül, észlelt szükséglet alapján adekvát ellátás) a menekült gyermekek nem részesülnek. Ugyan vannak szervezetek³³, melyek kínálnak ilyen szolgáltatást, és keresik a kapcsolódási lehetőségeket, de ezeket a szigetszerű, korlátos erőforrással rendelkező törekvéseket nem tekinthetjük rendszerszintű megoldásnak. Különösen olyan tapasztalatok birtokában, amelyek a befogadó iskolák felkészítetlenségével (is) magyarázhatóan a menekült diákokkal szembeni érzéketlenségről vagy akár bántó magatartásról szólnak.

³³ <https://cordelia.hu/aktualis-projektek/>, <https://traumakozpont.hu/2022/03/02/mentalis-segitsegnyujtas-az-ukran-haboru-erintetteinek/>, <https://sulinyugi.hu/ukrajna>

5. ábra: Menekült gyermekek megoszlása az intézmények között intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta (N=135)

Forrás: Simon 2023, 14.

6. ábra: Pedagógushíány az online intézményi adatfelvétel alapján, az adott státuszt intézményünkben relevánsnak tartó intézményvezetői válaszok alapján

	Nincs hiány	Van ilyen státusz, de nincs feltöltve vagy nem elég	Nincs rá státusz, de szükség lenne ilyen szolgáltatásra
Iskolapszichológus	35%	13%	52%
Ifjúság- és családvédelmi	40%	4%	57%
Szociálpedagógus	42%	4%	54%
Matematikatanár	52%	43%	5%
Pedagógiai asszisztens	53%	13%	34%
Gyógytárgypedagógiai asszisztens	53%	3%	44%
Gyógytárgypedagógus	54%	23%	23%
Gyógytestnevelő	56%	5%	39%
Szakmai elméleti tárgy oktatója	60%	39%	1%
Fejlesztőpedagógus	64%	14%	21%
Rendszergazda	65%	11%	24%
Természettudományos tanár	65%	29%	5%
Tanító	69%	28%	3%
Informatikatanár	69%	25%	5%
Szakmai alapozó tárgy oktatója	70%	30%	0%

Forrás: Lannert 2021,5.

Az oktatáshoz való hozzáférés adminisztratív, jogi és pénzügyi akadályainak felszámolása

A magyar kormány 2022. március 1-re lehetővé tette az Ukrajnából menekült gyermekek közoktatásba való belépését (Menedék Egyesület 2022), ami alapvetően a magyarországi 16 éves korig tartó (a) tankötelezettség kiterjesztését (kötelező óvodai és iskolai részvétel) és az ehhez kapcsolódó költségek (utazás, étkezés, kollégiumi szállás) megtérítését jelenti. Az iskolai integráció támogatására a befogadó iskolák által igénybevehető (b) havi 130.000 forint/fő többlettámogatást biztosít azzal a feltétellel, hogy a kötelező tanórákon kívül heti 5 órányi egyéni fejlesztést kap a tanuló. A magyar nyelvi fejlesztéshez segítségként (c) kétféle magyar-ukrán nyelvű tankönyvet tett elérhetővé.

a) A jogi lehetőség (sőt: kötelezettség) megteremtése önmagában nem egyenlő a háborús helyzetből menekült, sok esetben magyarul egyáltalán nem beszélő, korábban egy másik ország iskolarendszerét követő, társadalmilag, kulturálisan nagyon különböző tanulócsoportok oktatási ellátásával. E tanulócsoport megjelenése (ilyen nagyságrendben) több olyan képesség és alkalmasság kérdését kell, hogy fölvesse (illetve a képessé és alkalmassá tevés feladatát), amelyekkel egy nemzeti oktatási rendszer nem szükségszerűen rendelkezik, a magyar oktatási rendszer egyéb gyengeségei mellett azonban azt biztosan tudjuk, hogy ezekre nem felkészült (Bognár, Hetzer, 2022) (lásd később).

b) A heti 5 délutáni alkalommal nyújtott egyénre szabott fejlesztés az iskolák szempontjából is fontos kérdés, hiszen ez a feltétele annak, hogy hozzájussanak a havi 130.000 forintos többlet támogatáshoz. Itt azonnal két részletet is ki kell emelnünk a szabályozásnak: i) Ezt a többlettámogatást óvodák nem kaphatják, amire szakmailag nincs elfogadható válasz. Különösen, hogy a menekültek ellátásában kiemelt jelentőséget kap a koragyermekkori ellátás és az arra való felkészülés (lásd később). Kutatásunk azt mutatta ki, hogy elsősorban az óvodák azok, akik nyelvtudástól függetlenül a menekült gyermekeket egyszerűen beültetik a foglalkozásra, és azok nem kapnak semmilyen, a többségiekétől eltérő ellátást. ii) Ezt az összeget valójában nem az iskolák kapják meg, hanem a fentartók, és tankerületfüggő, hogy a teljes összeg visszakerül-e az iskolákhoz. A gyakorlatban dolgozó szakemberek egyébként is rámutattak arra, hogy sok menekült diák esetében a heti 5 egyéni alkalom igen nehezen kivitelezhető, és sok esetben látnának hatékonyabb megoldásokat is.

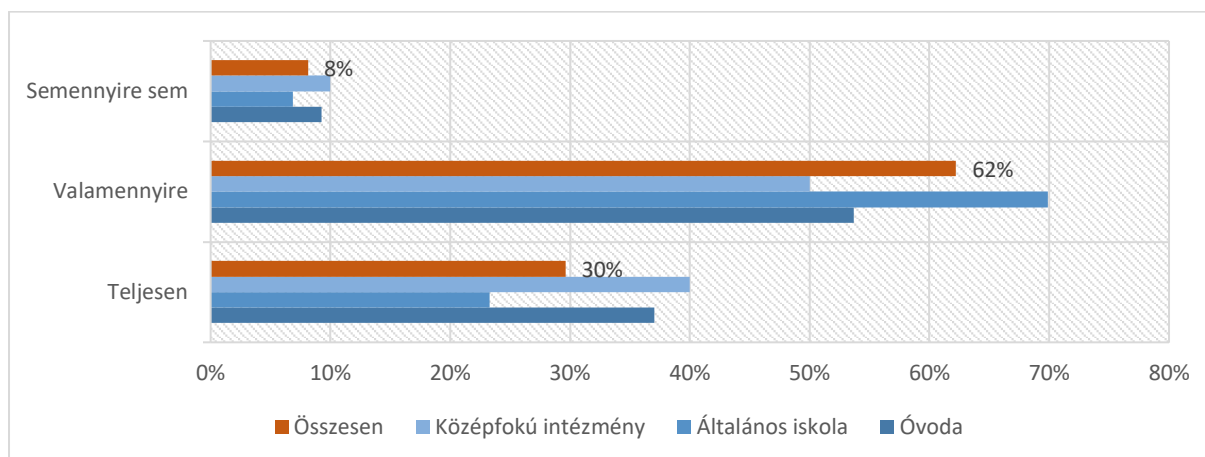
c) Az iskolák rendelkezésére bocsátott kétnyelvű tankönyv (magyar mint idegen nyelv) minőségéről sokat elmond, hogy jellemzően nem használják, elavultnak és alkalmatlannak tartják.

Ideiglenes befogadó osztályok létrehozása

Az uniós javaslatok az oktatásszervezés e módjának stratégiai szempontból³⁴ tulajdonítanak jelentőséget: funkciója szerint felkészíti a menekült diákokat a többségi oktatásba való belépésre, elsősorban a nyelvi nehézségek kiküszöbölésével, a fogadó ország nyelvének oktatásával, miközben a diákok a saját nyelvükön is tanulnak. Szakemberek jellemzően elutasítják az elkülönítés gondolatát az integráció elsődlegessége miatt, de az uniós javaslat is a többségi oktatásban való részvétel és a befogadó-előkészítő osztályok kombinációjáról beszél. Magyarországon nem szerveznek befogadó osztályokat, de mindenképpen célszerű volna a hazai adottságokat (az oktatási rendszer makro, mezo és mikro szintjeinek felkészültsége, alkalmassága és kompetenciája) figyelembe véve átgondolni, hogy az integrációs folyamat kezdetén egy hibrid szakaszban a kommunikációs (és szükség szerint tárgyi) felkészítés milyen mértékben jelentene könnyítést a menekült diákok és családjaik, osztálytársaik és a pedagógusok számára is. A jelenlegi körülmények között dolgozó, általunk megkérdezett pedagógusok véleménye a menekült diákok oktatási integrációjának eredményességéről meglehetősen kedvezőtlen volt (7. ábra).

³⁴ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c0683c22-25a8-11e8-ac73-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-72664559>

7. ábra: Menekült gyermekek oktatási integrációjának mértéke intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta (N =135)

Forrás: Simon 2023, 21.

Az ELTE oktatói indították el az *ELTE Pop-up Schoolt*³⁵, mely 2022. márciusa óta tart délután magyar, angol és német nyelvórákat, illetve ukránul szakórákat (melyekkel a többségi iskolában a nyelvi nehézség miatt lehet probléma), de ezen kívül a szülőket is segíti. A támogatók közt van a Telekom Magyarország, a Visegrádi Alap, a Trefort-kert Alapítvány és a Budapesti Német Iskola, a kezdeményezés azóta kiszélesedett. A magyar állam nincs a támogatók közt, így ez a jógyakorlat nem tud általánossá, így minden menekült diák számára elérhetővé válni.

A hibrid oktatásra lehetőséget adna az a jogszabály, amely a magyarul nem tudó, illetve külföldi iskolából érkező tanulók számára lehetőséget ad az iskolának, hogy az évfolyam megismétlésének keretében meghatározza az órák látogatásának és a számonkérésnek a módját. Míg azonban az évismétlés lehetőségével iskolai felmérésünk szerint az intézmények mintegy felében – az általános iskolák 60 százalékában – éltek, csak elenyésző kisebbségük használta ezt hibrid oktatásra.

Az újonnan érkezett menekült gyermekek kompetenciafelmérése

Az uniós javaslat így fogalmaz: „A migráns tanulók befogadáskor történő átfogó és többdimenziós, az írni-olvasni tudást, a nyelvet és más kulcskompetenciákat felölelő felmérése segítheti a sikeres beilleszkedést. Az értékelés alapján meg lehetne határozni az egyéni szükségleteket, hogy lehetővé váljon a differenciált tanulás és tanítás.” Korábban említettük, hogy semmilyen komplex és átfogó felmérése a diákoknak nem történik meg, sem a szűkebb tanulási, sem pedig egyéb szükségletükre vonatkozóan. Pedig minden bizonnyal már ennek az eredménye is komoly segítséget jelentene a velük foglalkozó pedagógusok és az intézmény számára, hogy megtervezhessék a diákok számára szükséges egyéni tanulási támogatásokat.

Online oktatás az ukrainai diákok számára annak érdekében, hogy folytathassák tanulmányaikat

Bár több országban is van kormányzati szintű együttműködés az ukrán oktatási minisztériummal a menekült diákok tanulmányainak hazai keretek közti folytatása, folyamatossága érdekében, a magyar oktatásirányítás álláspontja szerint az Ukrajnából menekült diákok tankötelezettsége kizárólag a

³⁵ <https://www.btk.elte.hu/content/ujabb-helyrol-kapott-tamogatast-az-elte-pop-up-school.t.7760>

magyar iskolarendszerbe való bekapcsolódással és iskolalátogatással teljesíthető. Az általunk megkérdezett ukrán szülők szerint a legfontosabb szükségletek közt van, hogy a gyermekek folytathassák ukrán nyelvű tanulmányaikat, akár online is. Erre egyébként az ukrán oktatási minisztérium³⁶ meg is teremtette a feltételeket³⁷.

Az oktatási rendszerben való továbbhaladás biztosítása

Fontos foglalkoznunk az iskolai, óvodai felvételek és vizsgák (középiskolai központi írásbeli felvételi, illetve érettségi, valamint szakmai vizsgák) kérdésével is. Ezeken a területeken az ukrán tanulókra nem is vonatkozik speciális szabályozás. A külföldi vagy külföldről visszajött tanulók esetén csak két eltérés van az általános szabályoktól: a) a nyelvtudás és a magyartól eltérő tanterv miatt az iskolaigazgató mérlegelési joga, hogy a külföldön elvégzettnek megfelelően alacsonyabb osztályba sorolja a tanulót - ebben az esetben az osztályozás, a számonkérés és az óralátogatások módját az igazgató joga meghatározni; b) érettségi esetén lehetőség van magyar mint idegen nyelvből vizsgázni magyar nyelv és irodalom helyett.

Mint arról az előző szakaszban írtunk, az első joggal igen sok helyen éltek, azonban az egyéni tanrend és számonkérési mód lehetőségét elenyésző kisebbségük használta ki – ez ugyanis ellentételezés nélküli plusz terhet rótt volna az iskolára.

Arról, hogy hányan éltek a magyar mint idegen nyelv vizsgatárgy választásának lehetőségével, egyelőre nincs információ, azonban visszajelzések szerint ezt a lehetőséget kevesen ismerik. Az még a szakértők, tájékozottak számára is ismeretlen, hogy a lehetőség magyar anyanyelvűek számára is fennáll. Az iskolák nem tudják azt sem, hogy ezt a vizsgát bárhol meg lehet szervezni, és a vizsgáztató nem csak magyar mint idegen nyelv tanár lehet.

Az iskolaérettség megállapítására sincs speciális szabály a nem magyar anyanyelvű tanulók esetén. Nekik is ugyanúgy kérvényezni kellene az óvodában maradást az Oktatási Hivataltól, mint a magyar tanulóknak. Nincs információnk arról, hogy ez a lehetőség mennyire volt ismert a szülők előtt, és mennyire éltek vele. Nyilvánvaló, hogy a magyar nyelvet csak most tanuló, traumatizált gyermekeknek meg kellene adni azt a lehetőséget, hogy abban a közösségben maradjanak, ahova már többé-kevésbé beilleszkedtek.

Az óvodák és az iskolák számára a külföldi tanulók esetén is fennáll a területi ellátási kötelesség: nem tagadhatják meg a körzetükben lakó tanulók felvételét arra való hivatkozással, hogy nincsenek felkészülve az ellátásukra. A feltételek biztosítása azonban nem kötelessége a tankerületeknek, illetve önkormányzatoknak.

A külföldi tanulókat is megilleti a szabad iskolaválasztás lehetősége. A Klebelsberg Központ honlapján megtalálható azon iskoláknak a listája, amelyek a kötelező feladatokon túl további feladatokat vállalnak a külföldi vagy külföldről hazatért tanulók fejlesztése érdekében.³⁸ Tankerületenként legalább egy-egy általános iskola, gimnázium és SNI tanulókat fogadó intézmény szerepel ezen a listán, és a tankerületi honlapokon általában meg van jelölve egy-egy felelős is. A tankerületek elvileg

³⁶ <https://refugee-ed.sqe.gov.ua/programs-and-textbooks/?clas=Grade+5#secondary>

³⁷ <https://www.schooleducationgateway.eu/hu/pub/latest/news/online-ed-resources-ua.htm>

³⁸

https://kk.gov.hu/download/5/73/d2000/KK_K%C3%BCl%C3%B6ldr%C5%91l_haza_int%C3%A9zm%C3%A9nyek_20211007.pdf

segítenek a választásban azoknak, akiknek ez problémát jelent, azonban ennek nincs egy kialakult mechanizmusa.

Középfokú továbbtanulás esetén ellátási kötelezettség nincs. A rendes felvételi eljárás során a KIFIR eljárásrendje érvényes, szigorúan meghatározott szabályok szerint kell meghatározni a felvételi sorrendet. Azok az iskolák, amelyek megkövetelik a központi írásbeli felvételi megírását – amely matematika és magyar nyelv és irodalom tárgyakból való vizsgázást jelent – kötelesek ennek eredményét figyelembe venni. Ott, ahol nagyon nagy a túljelentkezés, tarthatnak szóbelit, azonban a szóbeli pontszám nem lépheti túl a teljes pontszám 30 százalékát. A többi iskolában csak az általános iskolai érdemjegyeket lehet figyelembe venni, semmiféle felmérés vagy beszélgetés nem tartható.

A külföldön iskolák kapott érdemjegyeket azonban nem lehet szerepeltetni a felvételi lapon. A jogszabály nem rendelkezik arról, hogy ilyen esetben mi a teendő, a gyakorlat és az oktatas.hu oldalon lévő tájékoztatás szerint ilyenkor az osztályzatok figyelembevételéről vagy egyéb felvételi szempontok alkalmazásáról az iskolaigazgató dönt.

A központi felvételi esetén semmiféle felmentést, segítséget, illetve hosszabbítást nem kaphatnak a tanulók, hacsak nem minősítik őket BTMN-nek.

Az Oktatási Hivattól kapott állásfoglalás szerint az igazgató megteheti, hogy eltekint a központi felvételi eredmények beszámításától, ha arra a nyelvtudás hiányában nem került sor, vagy a felvételin rossz eredményt ért el a tanuló. Ezzel a lehetőséggel azonban az iskolák tapasztalataink, visszajelzések szerint az iskolák nagy része nem kíván élni, annál is inkább, mert az állásfoglalásnak jogi relevanciája nincs. Mindenféle eltérés a jogszabálytól magában hordozza annak veszélyét, hogy az iskolába be nem került tanuló szülei jogorvoslatért folyamodnak.

A rendkívüli felvételi eljárásban ugyan a jogszabályok szerint is lehetőség van az egyéni mérlegelés alapján való felvételre, azonban ez egyrészt nem kötelező, másrészt csak a megmaradó helyekre terjed ki.

A méltánytalan felvételi eljárás megakadályozza a tanulók képességének és érdeklődésének megfelelő továbbtanulását.

Az érettségire vonatkozóan 2022 márciusában hoztak egy, a 2022-es nyári, tavaszi-nyári érettségi időszakra vonatkozó rendeletet, amely lehetővé tette az érettségi jelentkezések után is az Ukrajnából menekültek részére az érettségi jelentkezést. Ezzel a lehetőséggel 55-en éltek, de ténylegesen ennél kevesebb érettségiző tett vizsgát. Közülük többen ukrán nyelvből érettségiztek. Erre azért volt lehetőségük, mivel az ukrán nemzetiségi nyelv, és így érettségi feladatokat minden évben ki kell dolgozni. Mivel tavaly a gyermekek vagy tanulók nem voltak magyar iskolával jogviszonyban, ezért a kormányhivatal szervezte meg számukra, az ukrán érettségiztet.

Ez a lehetőség a magyar iskolában tanulói jogviszonyban tanulók számára nem áll fenn, mivel a jogszabályok szerint csak olyan nyelvből lehet vizsgázni, amelyet abban az iskolában, amellyel a tanuló tanulói vagy vendégtanulói jogviszonyban van, tanítanak. Az ukrán nyelvet azonban semmilyen magyarországi középiskolában nem tanítják, így vendégtanulói jogviszonyt sincs kivel létesíteni. Ezt a követelményt az Oktatási Hivatal számunkra küldött tájékoztatása megerősítette. Arra is csak a kéttannyelvű iskolákba járóknak van lehetőségük, hogy angol vagy német nyelven érettségizzenek bizonyos tárgyakból.

A felsőfokú továbbtanulási jelentkezés esetén a jelenlegi helyzettől függetlenül kellően szabályozott a külföldi, illetve külföldről hazatérő tanulók felvételi jelentkezése, és erről megfelelő tájékoztatás is

található a felvi.hu oldalain. Mivel a szomszédos országok esetén már korábban megtörtént az érdemjegyek magyarországiak való megfeleltetése, így az ukrán tanulók számára a felsőoktatási jelentkezési lap kitöltése hasonló módon lehetséges, mint a magyar tanulóknak, akár Magyarországon, akár az ukrán rendszerben tették le az érettségit. Utóbbira egyébként a tavalyi évben Ukrajnában az elektronikus vizsgázás lehetőségét is megadták. Kérdés, hogy az, hogy ez a lehetőség idén is rendelkezésre áll-e majd – ez a háborús helyzettől (áramkimaradások) függ majd.

Az oktatási rendszerbe való belépésre és integrációra vonatkozó javaslatok

1. A nem magyar anyanyelvű, illetve hosszabb ideig külföldi iskolában tanult gyermek minősüljön kiemelt figyelmet igénylő tanulónak, és illessék meg mindazok a jogok (felzárkóztató foglalkozások, vizsgakönnyítések (Knt. 8. § 3., 27. § 5., 7., 37. §, 51. § 5)), amelyek a jogszabályok szerint megilletik a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulókat.
2. Szükség lenne egy átfogó és többdimenziós, az írni-olvasni tudást, a nyelvet és más kulcskompetenciákat felölelő előzetes felmérésre a beiratkozást követően annak érdekében, hogy a fogadó intézménynek és pedagógusainak világos képük legyen a tanulási szükségletek alapján a személyre szabott fejlesztés, pedagógiai támogatás megtervezéséhez. Ehhez készüljenek megfelelő mérőeszközök, amelyeket az iskolák rendelkezésére kell bocsátani. A felmérés eredményei kerüljenek be a KRÉTA rendszerébe, hogy az ellátásukhoz szükséges forrásokat (szakmai, eszköz, pénzügyi, szabályozási stb.) mindezek ismeretében lehessen megtervezni.
3. Tegyük ismertté és megismerhetővé az ukrán magyar nemzetiségi iskolák által használt tanterveket és az ukrán iskolákban használt tantervek magyar fordítását az egyéni fejlesztés tervezése érdekében.
Feltétlenül szükség van fejlesztő-segítő szakemberek és az adekvát ellátás biztosítására mind azon tanulók számára, akiknél az előzetes vizsgálatok és felmérések ezt indokolják, mind azoknak, akiknél az észlelt szükségletek később, az iskoláztatás folyamán teszik ezt szükségessé. A szakemberhiányra tekintettel az adekvát ellátáshoz szükség lehet civil szervezetekkel, szakemberekkel való együttműködésekre, megállapodásokra is. Az iskolák számára ennek lehetőségét biztosítani kell, és egyértelművé kell tenni, hogy ebben az esetben a tankerületek és a centrumok támogatják a civilek fogadását.
4. Az egyéni fejlesztést szolgáló többlettámogatást (130.000 forint/hónap) kapják meg az óvodák is, hiszen a koragyermekkorai nevelésnek különösen nagy szerepe van, mint ahogyan annak is, hogy az óvodák közössége is az interkulturalitás, a traumatudatosság, és a nyelvi fejlesztés tekintetében felkészülten tudja fogadni és ellátni a gyermekeket.
5. A 130 ezer Ft fejlesztési támogatás teljes összege felhasználásának mikéntjéről dönthessenek az érintett iskolák és óvodák, amennyiben biztosítanak heti 5 órnyi magyar nyelvtanulási és fejlesztési lehetőséget a tanulóknak. A heti 5 óra egyéni fejlesztési óra felhasználását az Ukrajnából menekült tanuló átfogó, hosszabb távú fejlesztési terve határozza meg, azaz a fejlesztési cél érdekében végzett tevékenység módjának és formájának kiválasztásában legyen az iskolai szakembereknek szabadsága, hiszen ők látják pontosan a gyermek szükségleteit és annak változásait.
6. Fontos felhívni a befogadó iskolák figyelmét arra – és ha szükséges, a szabályozást módosítani -, hogy a 130.000 forint többlettámogatás célja az *egyéni* fejlesztés, ami nem egyenlő az *egyéni* fejlesztéssel. A tanuló egyéni szükséglete dönti el, hogy a fejlesztésének folyamata inkább egyéni, inkább kiscsoportos – vagy nagy csoportos – formában zajlódjék.
7. Vezessenek be pótlékot az iskolákban-óvodákban azon pedagógusok és NOKS dolgozók számára, akik az Ukrajnából menekült gyermekekkel kapcsolatos koordinálási, tolmácsolási, mentorálási

feladatokat ellátják. Az Ukrajnából menekült gyermekek fejlesztésére adott 130 ezer Ft-os támogatásból kaphassanak a gyermekekkel osztálykeretben foglalkozó tanárok is.

8. Biztosítsák az iskolák számára annak megszervezését (feltételeit, eszközeit, költségeit), hogy megszervezzék az ukrán menekült diákok számára az oktatási rendszerbe való belépést követően egy intenzív felkészülés lehetőségét, melynek fő célja a magyar nyelven való alapvető kommunikáció képessége. Ez alatt az idő alatt a felkészítés mellett a beilleszkedés érdekében azokat a magyar nyelvű órákat látogatnák, amelyek jellemzően inkább készségtárgyak (az itt tapasztalt sikerélményt pedagógusok különösen kiemelték). Komoly segítséget jelenthet a külföldi, magyarul nem beszélő tanulók ellátásában már tapasztalattal rendelkező iskolák, illetve a nyelvi előkészítő évfolyammal működő iskolák, és a MID tárgyat a pedagógiai programjaikban megjelenítő iskolák tapasztalata.
9. Fontos olyan taneszközök fejlesztése, gyűjteménye és elérhetővé tétele, mely a magyar mint idegen nyelv tanulását a szaktárgyak tanulása közben is segíti (applikációk, honlapok).
10. Több országhoz hasonlóan biztosítani kell az Ukrajnából érkezett diákok saját tantervükben való továbbhaladásának lehetőségét, építve a rendelkezésre álló online tananyagokra és tankönyvekre, valamint az online oktatásra. A menekültellátás központi forrásaiból kapjanak támogatást azok a szervezetek is, akik az Ukrajnából menekült családokat segítik az ukrán oktatásban való részvételben, illetve az ukrán nyelvhasználat és kulturális közeg biztosításában. Szükség esetén az iskola bocsássa rendelkezésre az eszközöket, a helyet - a fenntartó (Tankerület, Centrum stb.) által biztosítva, az esetleges plusz személyi költségek fedezésével, a menekültellátás központi alapjának a terhére - az önálló vagy e szervezetek által támogatott tanulásra. Amennyiben sikerül rendszerszinten megoldani az ukrán pedagógusok, asszisztensek bevonásának (alkalmazásának) kérdését, ők ebben komoly szerepet tudnának vállalni. Igény esetén engedélyezzék az ukrán tanterv szerint működő oktatási intézmények működését.
11. Az alapfokú oktatásban érintett tanulók esetében amennyiben egy család a magyar iskola látogatásával párhuzamosan megoldja gyermekének az ukrán tanterv szerinti továbbhaladását is, legyen lehetőség bizonyos tárgyak esetében felmentést kapni a magyar nyelvű órák látogatása vagy osztályzása alól (például: matematika).
A középfokú oktatásban érintett tanulók esetében amennyiben a család megoldja gyermekének az ukrán tanterv szerinti továbbtanulását, mentesüljön a magyar iskolarendszerben teljesítendő tankötelezettség alól.
Mind a két esetben az ukrán tanterv szerint történő előrehaladás az ukrán oktatási minisztérium igazolása alapján kerüljön elfogadásra.

Javaslatok az óvodai és általános iskolai felvétellel, illetve a középiskolai továbbtanulással kapcsolatban

1. Tegyék lehetővé az óvodában maradást, illetve az óvodába való beiratkozást azoknak a tankötelezős kort elért, 7 éven aluli gyermekeknek, akik ezt igénylik, abban az esetben is, ha nem adtak be erre vonatkozó igényt az Oktatási Hivatalhoz.
2. A szülők, az óvodák és az általános iskolák számára tegyék ismertté azon általános és középfokú iskolák listáját, amelyek a kötelező feladatokon túl további feladatokat vállalnak a magyar anyanyelvű, illetve a magyarul nem beszélő ukrán menekült gyermekek érdekében. Ehhez aktualizálják a tankerületek honlapjain található, a külföldi vagy külföldről hazatért tanulókra

vonatkozó iskolalistákat és felelősöket, és mérjék fel az egyházi és alapítványi iskolák, illetve a szakképző intézmények hajlandóságát is.

3. A tanulói összetételben jelentkező aránytalanságok elkerülése – szegregáció - érdekében, fontos tankerületenként egynél mindenképpen több intézmény ösztönzése a rendelkezésre álló szakpolitikai eszközökkel a magyar anyanyelvű, illetve a magyarul nem beszélő ukrán menekült gyermekek ellátására, együttműködési szándékaikat is mérlegelve
4. A létfenntartási támogatásért jelentkezők figyelmét hívják fel a tankötelezettségre és az óvodai kötelezettségre, és adjanak át számukra ezzel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazó linket, magyar és ukrán nyelvű szóróanyagot.
5. A beiratkozáskor a szülők kapjanak ukrán nyelvű írásos tájékoztatót a magyar közoktatási rendszerről és az őket érintő szabályokról, lehetőségekről (pl. ingyenes étkezés).
6. A tankerületek és az önkormányzatok jelöljék ki azokat a felelősöket, akikhez a szülők és az iskolák fordulhatnak beiskolázási kérdéseikkel; biztosítsák az anyanyelvi kérdés és ügyintézés lehetőségét.
7. A szakszolgálatok továbbtanulási felelősei álljanak a szülők rendelkezésére a rendes és a rendkívüli felvételi időszakban. Kapjanak felkészítést a speciális lehetőségekről és problémákról. Az ellátás-ügyintézés idejére álljon rendelkezésükre tolmács.
8. A felsőfokú továbbtanuláshoz hasonlóan a középfokú továbbtanulási jelentkezés esetén is lehetővé kell tenni az ukrán osztályzatok átszámítását, hogy így automatikusan lehetségessé váljon a továbbtanulás olyan esetekben, ahol a felvételi sorrendet az osztályzatok alapján állapítják meg.
9. Ne követeljék meg a középiskolai központi felvételi megírását azoktól a gyermekektől, akik két tanévnél kevesebbet töltöttek a magyar rendszerben. Hivatalosan helyettesítsék ezt valamilyen más lehetőséggel, amelyeket a középiskoláknak el kell fogadniuk akkor is, ha felvételi követelményeik között szerepel a központi felvételi. Ilyen lehet például az általános iskola javaslata, a szóbeli felvételizés lehetősége, a méltányossági helyek rendszere.
10. Az Oktatási Hivatal állásfoglalását, miszerint az iskolák a rendes felvételi eljárásban is egyéni mérlegelés alapján felvehetik azokat, akik megfelelő nyelvtudás hiányában nem vettek részt a központi felvételin vagy ott rosszul teljesítettek, jogszabályban is rögzíteni kell.
11. A tanulói létszám 5-10 %-a erejéig a rendes felvételi eljárás során is vehessenek fel az iskolák olyan külföldi vagy a magyar iskolarendszerbe két éven belül bekerült tanulókat, akik nem teljesítik az iskola felvételi követelményeit. Esetükben azok az iskolák is tarthassanak szóbeli meghallgatást, felvételit, akiknek egyébként a jogszabály ezt nem teszi lehetővé, illetve ne legyen korlátozva, hogy a szóbeli hány százalékban számíthat bele a felvételi besorolásba. Amennyiben a feltételeknek megfelelő tanulók a fenti lehetőség ellenére a központi felvételi megírása mellett döntenek, kapják meg azokat a könnyítéseket, amelyek a Köznevelési törvény alapján a BTMN tanulók számára járnak. A központi matematika felvételi feladatait fordítsák le ukránra.
12. Az oktatáspolitikai eszközök segítségével ösztönözzék a középfokú iskolákat az Ukrajnából menekült tanulók fogadására.
13. Hívják fel az iskolák figyelmét a felsőoktatási továbbtanulás külföldiek, ezen belül a szomszédos országokból érkezettek számára rendelkezésre álló speciális lehetőségeire, amelyek bemutatása az Oktatási Hivatal honlapján elérhető.

Az érettségire vonatkozó javaslatok

Ezen javaslatok már az idei érettségire is vonatkoznak, ezért gyors megvalósításuk lenne szükséges.

1. Azoknak, akik ukrán iskolában ukrán nyelvet tanultak, legyen lehetőségük szabadon választott tárgyként - azoknak, akik magyar nemzeti iskolában tanultak, szabadon választott tárgyként vagy idegen nyelvként - ukrán nyelvből érettségizni anélkül, hogy magyar iskolában igazolnák a tantárgyi követelmények teljesítését (annál is inkább, mivel ukrán nyelvet oktató magyar iskola nincs, viszont a kidolgozott érettségi feladatok rendelkezésre állnak).
2. Az ukrán középszintű érettségi megszervezése központilag történjen.
3. A magyar mint idegen nyelv vonatkozásában legyen jogszabályban explicite kimondva, hogy ezt azon iskolák is megszervezhetik, ahol nincs ilyen oktatás, és hogy milyen szakos tanár érettségiztethet.
4. Azokból az érettségi tárgyakból, amelyekből lehet angol vagy német nyelven érettségizni, legyen erre lehetőség vendégtanulói jogviszony nélkül vagy a jelentkezési határidő után létesített ilyen jogviszonyban.
5. Azoknak, akik két tanévnél kevesebbet töltöttek a magyar iskolarendszerben, a közösségi szolgálat érettségiig történő részleges teljesítésével is lehessen érettségit tenni.
6. Amennyiben a fenti kérdésekben időben pozitív változás történik, az idei érettségire vonatkozóan legyen lehetőség az érettségi jelentkezés módosítására.

Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet felkészítése a menekült gyermekek befogadására

Célok és hangsúlyok

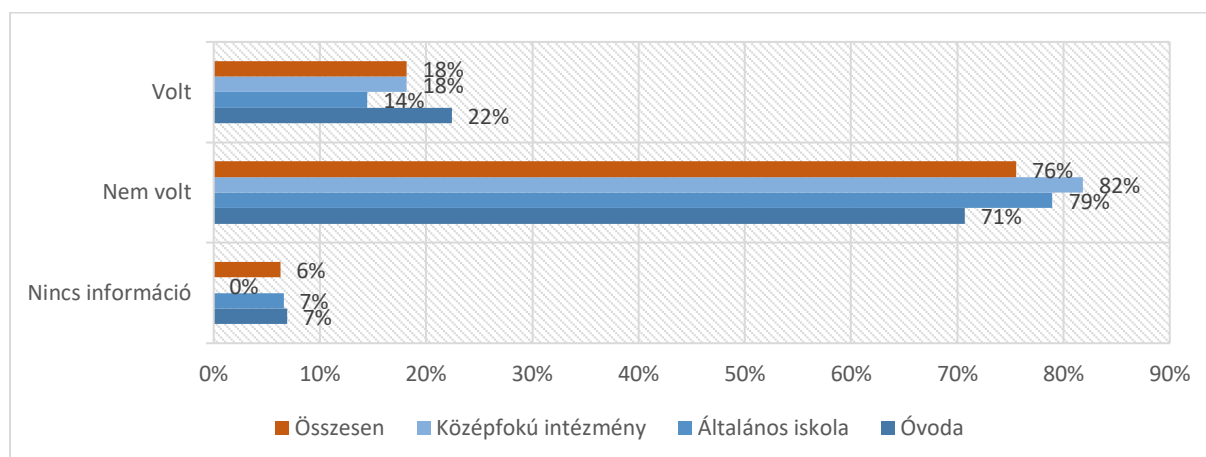
Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet nem tud egyedül megbirkózni a menekültek integrációjának kihívásaival; a tanítást és a tanulást is az újonnan érkezett migránsok és menekültek sajátos igényeihez kell igazítani; fontos szempontok az oktatási személyzet készségei és szakértelme a menekült gyermekek pszichoszociális szükségleteinek – különösen a traumáknak – a kezeléséhez, valamint a többnyelvű, multikulturális környezetben történő tanításhoz; kulcsfontosságú szempont a speciális kompetenciákhoz vagy tanácsadó csoportokhoz való hozzáférés, a tanárok alapképzésébe és a folyamatos szakmai továbbképzési programokba való befektetés, beleértve a koragyermekkori nevelésben és gondozásban dolgozókat is; kulcsfontosságú az iskolavezetés támogatása és világos elképzelése a menekült gyermekek iskolai közösségbe való beilleszkedését illetően; ezen túlmenően az iskolavezetők kulcspozícióban vannak a térhasználat és az időbeosztás megszervezésében, ahol a vegyes tanulás gondolatát hasznos lehet alkalmazni.

Lehetséges intézkedések

Korábban jeleztük, hogy a tankötelezettség előírása önmagában nem teremti meg az ukrán menekült diákok számára azt a kívánatos feltételrendszert, amely a tanulási és egyéb szükségleteik alapján biztosított minőségi pedagógiai ellátást jelent számukra. E tanulói csoporttal kapcsolatos, a magyar oktatási rendszer előtt álló kihívások a következők: *magyarul nem beszélő tanulók ellátása, szükséglet alapú differenciált ellátás, interkulturális és multikulturális megközelítés, menekültek ellátása.*

Oktatásról lévén szó elsősorban szakmai (pedagógiai) kompetenciákról van szó, de a különböző pedagógiai szükségletekre adott válaszok nyilvánvalóan igénylik a szakmai, tartalmi, módszertani, dologi eszközök terén biztosított, illetve a finansziális mozgásteret és a szükséges (társ)szakmai támogatásokat (képzések, státuszok, együttműködések). Partnereink jelzései és kutatásaink alapján az derül ki, hogy sem az iskolák, sem a pedagógusok nem kaptak komplex és átgondolt felkészítést, támogatást, holott a befogadásban érintett intézmények zöme korábban nem rendelkezett tapasztalattal (12. ábra).

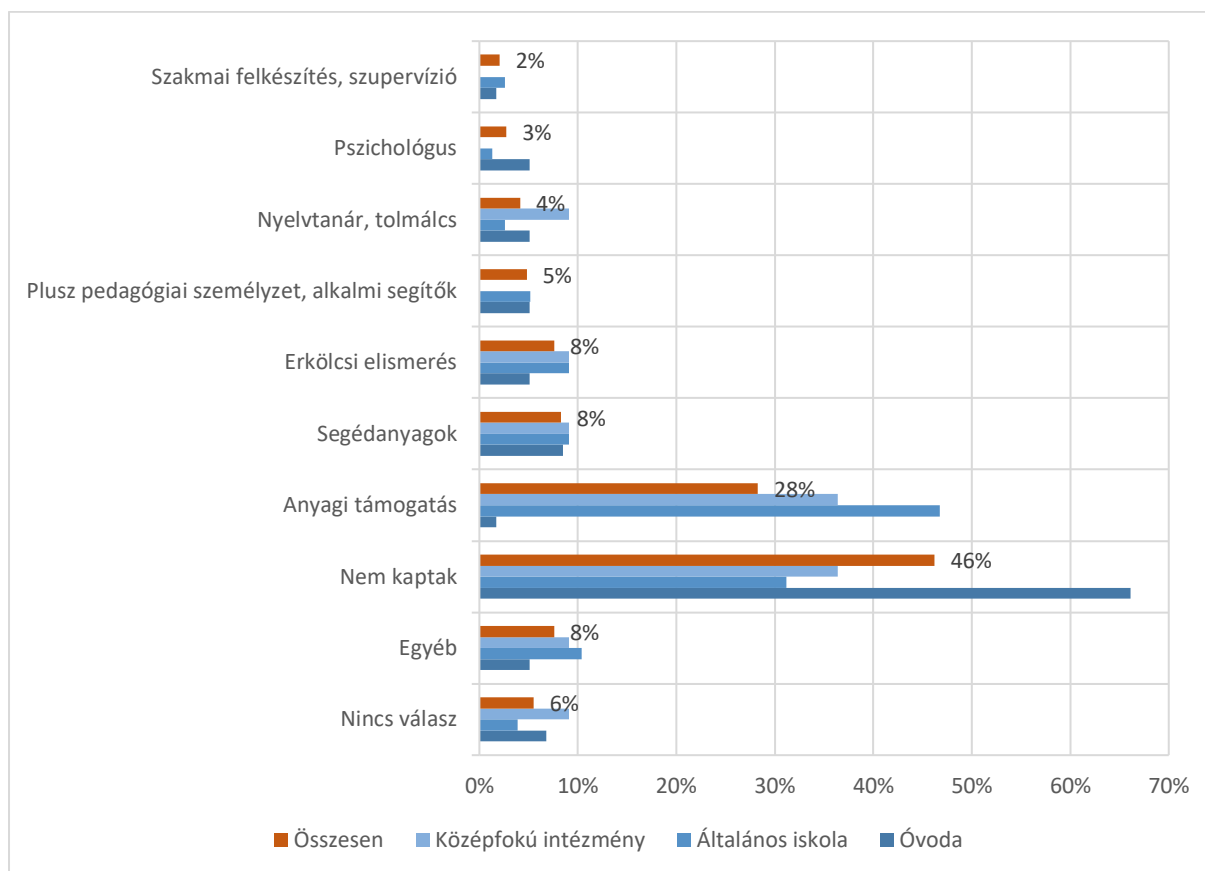
8. ábra: Korábbi tapasztalat menekült gyermekekkel intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta (N=143)

Forrás: Simon 2023, 13.

Kutatásunkban azt a kérdést is feltettük, hogy kaptak-e, és ha igen, milyen segítséget az intézmények. A válaszadók relatív többsége arról számolt be, hogy intézményük semmilyen segítséget nem kapott. Ez az arány különösen magas az óvodák esetén, ahol eléri a válaszadók kétharmadát (66%), míg a legkedvezőbb helyzetben az általános iskolák vannak (13. ábra). Kevesebb támogatásról számolnak be az óvodák. Ennek nem az az oka, hogy az önkormányzatok kevesebb támogatást nyújtanak: alapvetően az óvodák az államtól nem kapják meg a többlettámogatásként biztosított 130.000 forintot.

9. ábra: Kapott támogatás a menekült gyermeket befogadó intézmények esetén intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta (N=145)

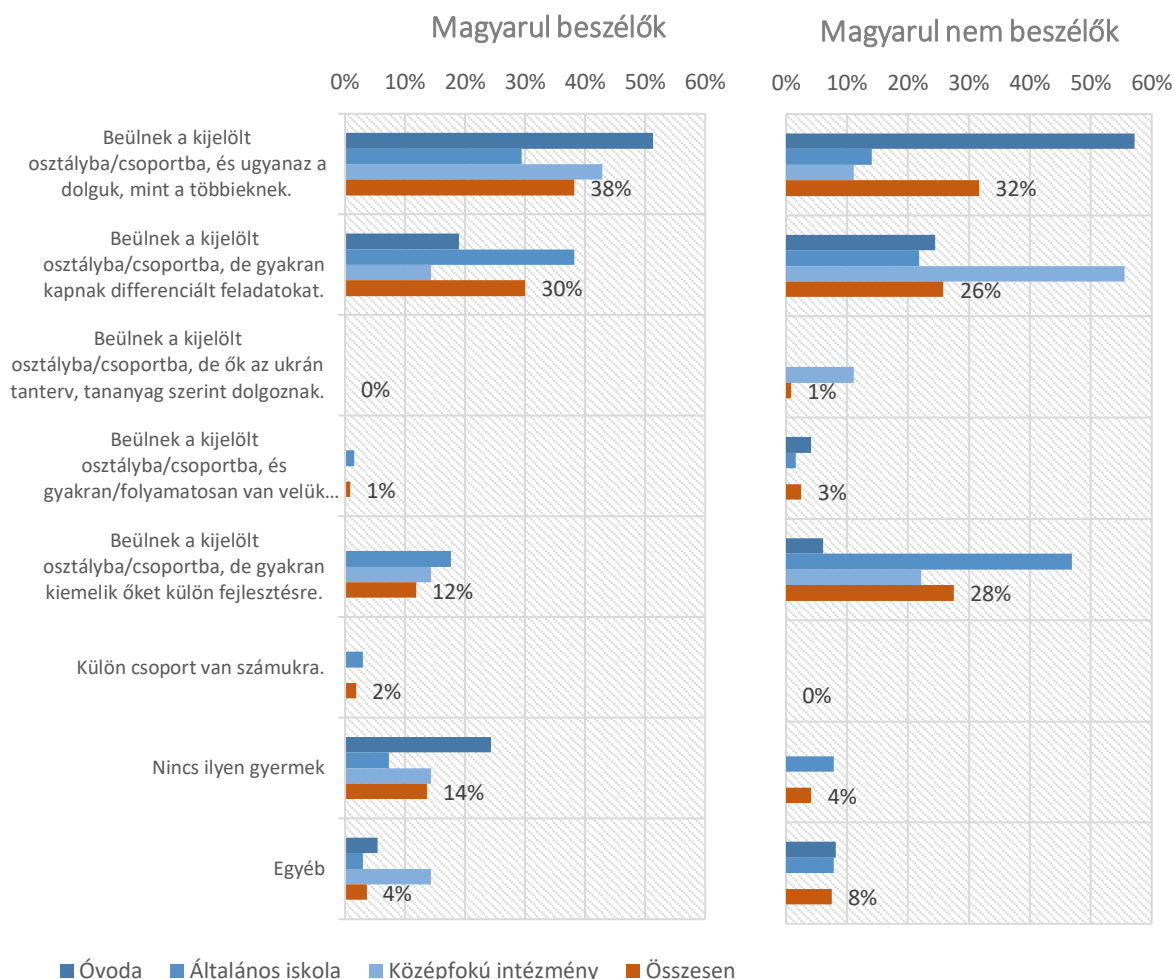

Forrás: Simon 2023, 15.

A menekült diákokkal való foglalkozást a pedagógusok nagy többsége (85%) plusz terhelésnek érzi, 41 százalékuk jelentős, míg 45 százalék elviselhető többletterhelésként.

Összességében a megkérdezett szakemberek képe meglehetősen negatív azzal kapcsolatban, hogy mindent meg tudnak-e adni a menekült gyermekek számára, ami kielégíti oktatási-nevelési igényeiket. Ha részletesebben megvizsgáljuk, hogy a menekült tanulók milyen támogatást kapnak az iskolában, lehangoló képet kapunk (14. ábra).

10. ábra: A menekült gyermekek módszertani-pedagógiai kezelése magyarul beszélő és magyarul nem beszélő gyermekek esetén intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta ($N_{\text{magyarul beszélők}}=110$ $N_{\text{magyarul nem beszélők}}=120$)

Forrás: Simon 2023, 19.

A legtöbb válaszadó a menekült diákok esetén semmilyen differenciálást, támogatást nem alkalmaz – érdemes azonban itt visszautalni arra, hogy az intézmények, illetve szakemberek jelentős része semmilyen támogatást sem kap ehhez a tevékenységhez. A partnereinktől kapott információk alapján és a kutatásból is világosan kiderült, hogy a gyakorlatban ezek a tanulók nem kapják meg azt az átfogó gondoskodást, amely a korábban sorolt jellemzőik miatt (nyelvi nehézségek, menekült élethelyzet, traumatizáltság, korábbi tanulási és kulturális különbségek stb.) indokolt és szükségeszerű lenne.

A beszélt nyelv alapján történő különbségtétel minden intézménytípusban többé-kevésbé megjelenik, de leginkább a középfokú intézmények gyakorlata a magyarul beszélő diákokat többnyire differenciálás nélkül vonni be az oktatásba. Ugyanakkor több pedagógus rávilágított, hogy egy magyarul beszélő menekült diák esetében csak a nyelv nem okoz nehézséget – ami egyébként sok esetben nincs is teljesen így, például ha nem magyar iskolába járt, a tanuló nem ismeri a bevett szakkifejezéseket –, de szinte minden más igen. Ukrajnában eltérő tanterv alapján tanulnak, így eltérhetnek maguk a tantárgyak is, de a tananyag mindenképpen. Ennek kapcsán érdemes azt is

kihangosítani, hogy bár maguk az iskolák általában látják a menekült diákok beilleszkedésének folyamatát, a bevonhatóság fokozatosságát, a magyar oktatásirányítás felől óriási nyomás nehezedik rájuk az osztályzás érdekében. Kérdés, hogy hogyan lehet egy traumatizált, magyarul nem beszélő, nem író, a környezetével, a társaival, a tananyaggal éppen csak ismerkedő gyereket leosztályozni a magyar tanterv alapján történelemből vagy magyar irodalomból, de említhetnénk az informatikát vagy a természettudományos tárgyakat is. (Még egyszer: az ukrán tanmenet teljességgel eltér a magyartól, nem csupán a 8 helyett 9 évfolyamban, hanem tartalomban is. És bár a tanároknak lehetőségük lenne megismerni, hogy mit tanultak otthon a diákok, hiszen az elérhető a tantervek angolul, sőt, az ukrainai magyar nyelvű oktatás tankönyvei is - azonban ez a tény nem közismert, senki nem adott erről tájékoztatást.) Az csak egy szélsőséges példája és jele a rendszer felkészületlenségének és lehetséges kártékonyságának, hogy jelzések alapján vannak diákok, akik úgy és azért kapnak elégtelent, hogy nem beszélik a nyelvet. Az értékelés kapcsán is – melyről tudjuk, hogy a diák tanulói pályafutásában milyen jelentősége van – kijelenthető, hogy az oktatási ellátásban egyáltalán nem jelennek meg a menekültellátással kapcsolatos korszerű, alapvető megközelítések és tudások.

Kérdéseket vet fel a magyarul nem beszélő tanulók tanórán kívüli, egyéni fejlesztése is: a korábbi kutatások alapján kimutatott szakemberhiány (pedagógusok, de ez esetben különösen a fejlesztő- és gyógypedagógusok, iskolapszichológusok hiánya) (Váradi, Erős, 2022) és -szükséglet, illetve az e téren jelzett elhanyagolható segítség (13. ábra) fényében vajon *ki, kik végezték az egyéni fejlesztést, és ez mit jelentett pontosan?* Számos különböző forrás erősíti meg (folyamatosan), hogy akikre nagyon nagy szükség lenne, de nagyon kevés van, aki elérhető, azok a magyar mint idegen nyelv (MID) tanárok.

További személyzet: további oktató és támogató személyzet felvétele, beleértve az ukrán nyelvi kompetenciákkal rendelkező személyzetet is, a menekült gyermekek integrációjának támogatása érdekében

A magyar oktatási rendszerben nem jelenik meg szempontként az ukrán menekült tanulók szükségleteinek komplex feltárása és ellátása, az ehhez szükséges szakértelmek, kompetenciák biztosítása. Az ukrán vagy legalább orosz³⁹ nyelvi kompetencia szükségessége nem fogalmazódik meg oktatásirányító szinten, az iskolák központilag szervezett nyelvi támogatást, tolmácsolást nem kapnak.

A nyelv komoly akadályt jelent mind a szülők, mind a gyermekek esetén. A válaszadók gyermekeinek kétharmadánál (68%) nincs olyan tolmács vagy asszisztens, akivel anyanyelven lehetne beszélni. A szülők mindössze 39 százaléka gondolja úgy, hogy a gyermek érti, hogy mi történik az órákon, foglalkozásokon, további 22 százaléka bizonytalan, míg 39 százaléka biztosan kijelenti, hogy gyermekük nem érti, mi történik. Pedagógus válaszadóink azt is látják, hogy a nyelv elsajátítása a jelenlegi körülmények között nagy nehézséget jelent. Kérdésre a civil szervezetektől elsősorban fordítási, tolmácsolási támogatást várnának.

Néhány intézményben már alkalmaztak ukránul beszélő segítő szakembereket, de nincs nyoma központi kezdeményezésnek az ukrán oktatáshoz kapcsolódó szakemberek direkt és aktív bevonására (ami természetesen jelentené az adminisztrációs akadályok elhárítását is), az intézményen belüli támogatói munka és feladat feltételeinek megteremtésére vonatkozóan.

³⁹ Kutatásunk során az elért ukrán szülői minta válaszaiból az derült ki, hogy közel azonos arányban beszélnek a gyermekek oroszul és ukránul anyanyelvi szinten

Tipikusan az orosz tanárokat bízzák meg az ukrán gyermekekkel való foglalkozással és a szülőkkel való kapcsolattartással – általában külön díjazás nélkül –, illetve az angolul beszélő osztálytárs kötelességévé teszik valamilyen közvetítő szerep betöltését. Az angol a tanárok és a szülők közötti közvetítő nyelvként is megjelenik – azonban ez nem mindig működik. Díjazás ezért sem jár – holott ukránra fordított formanyomtatványok hiányában a tanároknak kell segíteni még az ebédigénylés kitöltését is. Ahol vannak Kárpátaljáról áttelepült alkalmazottak, ott rájuk osztják a feladatot – tudunk olyan összevont óvodáról, ahol a kijelölt, korábban is menekülteket fogadó intézménybe helyezték át a kárpátaljai dajkát, és ide irányítják a kerületi ukrán óvodásokat.

Együttműködés és gyakorlati közösségek: a tanárok, oktatók és egyéb oktatási személyzet és szakemberek közötti személyzeti cserék, egymástól való tanulás és egymás közötti támogatás lehetővé tétele, hálózatépítés

Oktatásirányítói szinten nincs kezdeményezés az érintett iskolák, szakemberek hálózatos együttműködésére. Nemzetközi és civil hazai szervezetek (melyek akár több évtizede menekültellátással foglalkoznak) szervezik és teremtik meg a különböző szereplők tudásmegosztásának, együttműködésének kereteit és lehetőségeit (például: UNHCR, UNICEF, Terre des Homme, Menedék Egyesület, Gyermekjogi Civil Koalíció, BMSZKI stb.). Ehhez a törekvéshez csatlakozott az EDUA projekt is.

Bár többek között az említett szervezetek és hálózatok horizontális kapcsolatrendszereiben megvalósulnak különböző képzések, és a külföldi gyermekek befogadásában tapasztalatot szerzett iskolák számos esetben igyekeznek támogatást nyújtani más intézményeknek, az erőforrások szűkössége miatt ez értelemszerűen az érintetteknek csupán egy részét éri el. Éppen azok az iskolák, akik a legszükségtebbek, esetleg ezáltal a legelutasítottabbak is a menekült diákok érdekében tett erőfeszítésekkel kapcsolatban, nem kerülnek be ezekbe az önkéntes, aktív együttműködésekbe. Szükség lenne ezen a téren is a központi koordinációra és a feltételrendszer biztosítására, hogy a tudásmegosztó tapasztalatcserékben és képzésekben, szakmai támogatásokban minden érintett intézmény és szakember részt tudjon venni.

Útmutatás: a menekült gyermekek és fiatalok bevonására vonatkozó, meglévő módszertani útmutatók konkrét körülményekhez való igazítása

Magyarországon alapvető probléma, hogy nem léteznek azok az útmutatók, melyek a menekült, vagy magyarul nem beszélő tanulók ellátására vonatkoznak. Így az első feladat nem is lehet ezek adaptálása az ukrán krízis sajátosságaihoz, ezek létrehozása és rendszerszinten való elérhetővé tételük a közvetlen cél. Az ukrán krízis körülményeit tekintve az egyik szükséges fókusz a traumatudatos ellátás lenne. Mint korábban is említettük, az ellátórendszer tagjai nem részesültek és nem részesülnek ilyen irányú felkészítésben. Partnereink és a kutatásban résztvevők ugyanakkor számos alkalommal megfogalmazták, hogy nagyon nagy szükségét látnák a diákoknak nyújtott egyéni segítségnek. Az ilyen helyzetekre fel nem készült pedagógusok tehetetlennek érzik magukat, és a nyelvi nehézség mellett a nyelvet tudó kompetens szakembereket hiányolják (asszisztensek, iskolapszichológusok, drámapedagógusok stb.). Ezt a helyzetet nem könnyíti meg, hogy a kompetens civil/külsős szakembereket esetleges, hogy beengedik-e az intézményekbe. Ennek oka a civilek bizonyos csoportjára vonatkozó törvényi szabályozás, azonban az iskolai dolgozók és a fenntartók is bizonytalanok ennek értelmezésében. Tudunk olyan esetről, amikor az igazgató ezekre való hivatkozással nem engedélyezte önkéntes tolmács bevonását.

Amikor azt az állítást tesszük, hogy a menekült diákokról való gondoskodásban a pszichoszociális szükségletekről való gondolkodás teljességgel hiányzik, ez azt jelenti, hogy a szélsőséges mértékben

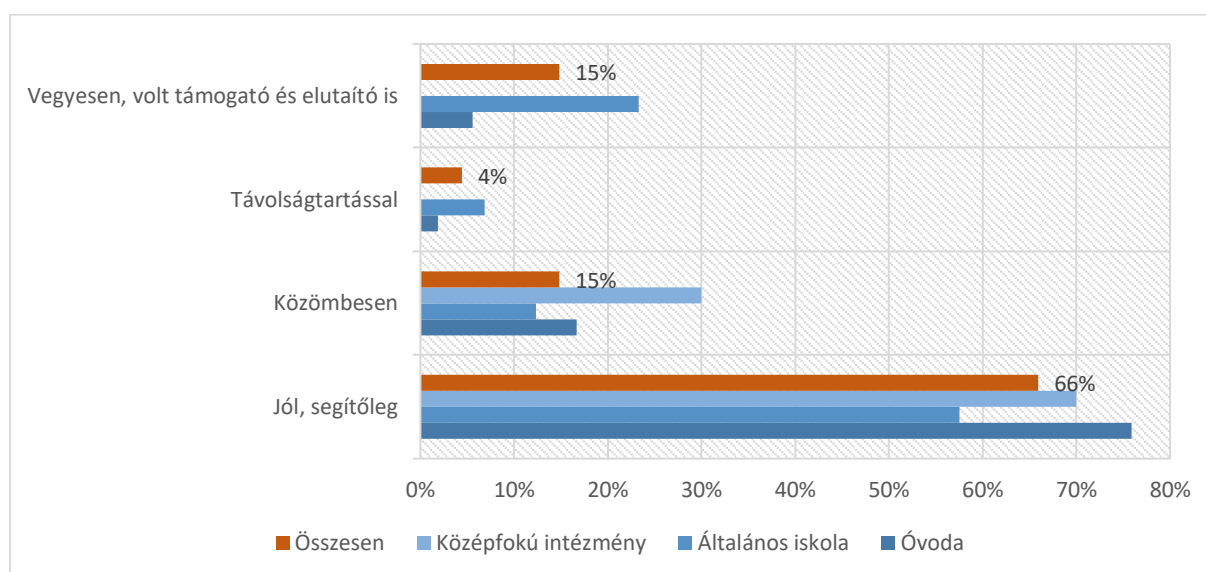
központosított magyar oktatási rendszerben csak az tud rendszerszinten megjelenni és hatást kifejteni, ami az oktatásirányítás kezdeményezésére, támogatásával és a szükséges források biztosításával történik. Az ellátás ezen dimenziója pedig nem szerepel listájukon. Ugyanakkor fontos jelezni, hogy civil és szakmai szervezetek és szereplők lehetőségeikhez képest mindent megtesznek, hogy ezeket a hiányosságokat pótolják. Erőforrásaik és felhatalmazásaik azonban végesek, így működésük is csak szigetszerű lehet.

Megfelelő képzés: az iskolai vezetők, tanárok, oktatók és más alkalmazottak képzése a menekült gyermekekkel és szüleikkel/gondviselőikkel való munkához

- a kitelepített gyermekek közelmúltbeli, gyakran traumatikus tapasztalatai és a jólétükre és mentális egészségükre gyakorolt hatásuk
- támogatás nyújtása a szociális és érzelmi jólét helyreállításához
- a zaklatás, a tudattalan előítéletek és a megkülönböztetés megelőzése
- a szülőkkel és családokkal való bizalmi partnerség kiépítése

Ahogy a szűk oktatásszakmai, úgy a tágabb értelemben vett menekültüggyel kapcsolatos felkészítése, érzékenyítése sem történt, történik meg a tantestületnek, az osztály többségi tanulóinak, illetve a többségi szülőknek sem. Partnereink tájékoztatása szerint ez számos alkalommal vezetett igen bántó megnyilvánulásokhoz a menekült diákokkal kapcsolatban. Szerencsére több más felmérés mellett a mi kutatásunk is azt erősítette meg, hogy az ukrán szülők és diákok tapasztalatai inkább pozitívak (15. ábra).

11. ábra: Szülők és gyermekek viszonya a menekültekhez intézménytípusonként és összességében, pedagógus minta (N =135)

Forrás: Simon 2023, 21.

Az ukrán szülői mintánk válaszaikban a pedagógusokat inkább segítőkésznek tartották (az 1-4 fokú skálán az átlagérték 3), és nem volt egyetlen szülő sem, aki szerint a tanárok egyáltalán nem voltak segítőkészek. Összességében 43 százalékuk talált olyan tanárt, akivel szabadon tud beszélni (54 százalék nem), de korcsoportos bontásban a 6-9 éveseknél csak a szülők 25 százaléka talált nyitott pedagógust.

Bár az együttműködésekre szerveződött számos találkozón magunk is döntően segítőkészséget tapasztaltunk a tanárok részéről, és inkább pozitív tanulói élményekről számoltak be a családokat

támogató civil szervezetek, fontos felhívni a figyelmet egy vakfoltra. Az iskoláknak alapvetően 3 típusát tudtuk azonosítani: (a) elkötelezett, általában tapasztalt intézmények; ők az előírások kedvezőbb értelmezéseit és a kikapukat keresik, (2) nincs tapasztalatuk, de szívesen segítenének, ezért aktívan is tesznek, keresik a lehetőségeket az összekapcsolódásra és a támogatásokat, ugyanakkor komoly frusztrációt jelent számukra a sok teljesíthetetlen előírás, ám nem merik nem teljesíteni őket, (3) azok, akik nem szeretnék részt venni a menekült gyermekek ellátásában, ennek megfelelően az attitűdjük is elutasító. Ezeket a harmadik típusú intézményeket a civil kezdeményezések meg sem találják, hiszen részükről nincs meg a szándék az aktív megoldáskeresés, az együttműködések irányába. Itt lenne nagyon nagy feladata a központi irányításnak és támogatásnak, hogy számukra is elérhetővé váljon az a segítség, amire éppen szükségük van, hogy ne érezzék tökéletesen eszköztelennek magukat.

Természetesen a túlterheltség miatti elutasítás kérdése túlmutat a menekültkérdésen. Ugyanakkor nem szabad teljességgel elválasztani az oktatási rendszer általános problémáit és a menekültek integrációját, hiszen sok esetben éppen az előbbi az oka az utóbbi kudarcaiinak. Egy túlterhelt, kiégett tantestület menekült gyermekekkel való érzéketlen, bántó bánásmódját jóvá tenni nem, de megelőzni lehet a feltételek, feladatok, körülmények optimalizálásával és a szükséges szakmai támogatások széleskörű biztosításával.

Az ukrainai menekültek egy sajátos csoportjának tekinthetjük a kárpátaljai roma családokat. Az ő helyzetük különösen nehéz, hiszen Ukrajnában is a leghátrányosabb helyzetű csoportok közé tartoztak. Intézményes elhanyagolásuk következtében (a tankötelezettség teljesítése megkerülhető volt) számos esetben az írás-olvasás képességének teljes hiányáról beszélhetünk. Mindehhez hozzáadódik a magyar társadalom romákat sújtó előítéletessége és szélsőségesen kirekesztő magatartása. Számos szereplő visszajelzése alapján a segítségnyújtás formáinak és lehetőségeinek csak igen kis hányadából részesülnek, a magyarországi ellátásokhoz való hozzáférésben jobbra azok a civil szervezetek segítik őket, akik kifejezetten a romák diszkriminációja ellen kívánnak tenni (azaz a civil támogatások nagy része is kizselektálja őket). Ahogyan a magyar oktatási rendszer nem képes a magyarországi roma tanulók megfelelő oktatására, úgy a sok esetben analfabéta ukrainai roma menekültekkel sem tud és akar együttműködni. Civil szervezetek beszámolóiból azonban világosan kitűnik, hogy azokon helyeken, ahol egyfajta mentorálást kapnak a civil szervezetektől, ott a közvetítőnek köszönhetően kialakítható az intézmények fogadókészsége, és a folyamatos kapcsolattartás miatt az eltérő szokások, viselkedések is magyarázatra találnak, a feszültségek nem halmozódnak fel.

A kárpátaljai családok esetében a legdemonstratívabb, hogy egy, a kultúrák közötti közeledést, egymást megismerését lehetővé tevő, a megismerést szorgalmazó szereplő, aki a multikulturális kapcsolatok építésében, az interkulturális helyzetek kezelésében képzett, milyen nagy hatással tud lenni a társas elfogadás-beilleszkedés folyamatára. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy minden kisebb-nagyobb csoportnak megvan, kialakul a maga (szub)kultúrája, a rá jellemző szokásokkal, értékekkel, és ha egy más közegbe kerül, a kölcsönös elfogadásban egy híd-embernek, egy kulturális közvetítőnek nagy szerepe lehet.

Partnereink visszajelzése alapján elmondható, hogy a kárpátaljai roma családok gyermekei közül sokan nálunk sem teljesítik az iskolakötelezettséget. Számos családról semmit sem tudunk, hiszen pont ők az egyik csoport, akik a hivatalos és önkéntes segítők látókörén is gyakran kívül esnek – köszönhetően többek között a súlyos előítéletességnek. A *Romaversitas Alapítvány*, mint romák által vezetett roma közösségi oktatási szervezet, 2022 júniusa óta egy ukrainai roma gyermekek oktatási inklúziójára irányuló program keretein belül összefogja, támogatja és együtt dolgozik olyan

szervezetekkel, amelyek országszerte roma menekült gyermekek (és családjaik) támogatásával, fejlesztésével foglalkoznak⁴⁰. Ilyen szervezet többek között a *NestingPlay*, a *Partners Hungary*, az *UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány* és a *United Way Magyarország* által támogatott Győr-Moson-Sopron Megyei *Vöröskereszt*, akik Csermajorban szerveztek a roma gyermekeknek oktatási programot.

Csermajorba a tankerület küld ki pedagógusokat, akik összevont osztályokban tanítják a tanköteles gyermekeket. Felmerülhet azonnal a gyanú, hogy ismét csak egyfajta diszkrimináció zajlik, hiszen a szeparált oktatásnak nem túl sok hatása van a gyermekek integrációs folyamatára. Egyfelől jogos a gondolat, másfelől azonban rávilágít egy olyan sajátos problémára, amelyet nem egy civil szervezet képes megoldani, hanem ismét csak központi forrásokat és akaratot igényel.

A roma gyermekek és fiatalok egy része azért nem akar részt venni az iskolai oktatásban, mert sokkal fiatalabbak közé sorolják őket osztályba. A korábbi osztályfokba való besorolás az ukrán menekült gyermekek nagyobb részét is érinti, többségében a kezdeti nyelvi nehézség, illetve az ukrán és magyar tanterv eltérése miatt. Erre vonatkozóan születtek már javaslatok, amik a korosztállyal való együttthaladást inkább támogatják; jó eszköz lehet az általunk is javasolt kezdeti hibrid osztályok, ahol többek között intenzív nyelvtanulás és bizonyos szaktárgyak oktatása ukránul folyik, míg a készségtárgyak óráin a kortársakkal együtt tudnak lenni. Nem egy esetben az is egyfajta kimenet lehet, hogy néhány hét-hónap után teljes időben be tudnak csatlakozni társaikhoz.

Azon kárpátaljai roma gyermekek és fiatalok esetében azonban, akik tehát sem írni, sem olvasni nem tanultak meg, így a korosztályukkal való együtt tanulás nemcsak a anyagok elcsúszása miatt nehézkes (mely helyzetet tehát a fent említett javaslat idővel megszüntetheti), hanem jóval nagyobb a tudáskülönbség. Ilyen esetekben a fiatalok fejlesztése jóval hosszabb folyamat, ami igényelheti a külön csoportos tanulást (nagyobb figyelem, intenzívebb tempó, gyorsabb haladás). Ugyanakkor, mivel a tanulással egyenértékűen kiemelt szempont az integráció és a szocializáció, a tanulás-fejlesztés folyamatával együtt kell megtervezni, kialakítani és megszervezni számukra azokat a rendszeres programokat, melyeken az említett célok is megvalósulhatnak. Közösségi programokon kívül a kortársakkal együtt például a készségtárgyak óráin is részt tudnak venni. Ennek megtervezése összetett és komplex megközelítést kíván, aminek a kivitelezéséhez az iskolák a szükséges támogatással (például: együttműködés a kompetens civil szervezetekkel) és forrásokkal kell, hogy rendelkezzenek.

Magyarországon különösen nagy problémát okoz a romákkal szembeni előítéletesség és diszkrimináció. Az Ukrajnából menekültek csoportjai közül jellemzően ők azok, akiket nem háborús menekültként, hanem gazdasági menekültként észlel és azonosít a többségi társadalom. Sajnos ez ismét csak egy kiugró példa arra, hogy milyen nagy szükség van a társadalmi érzékenyítésre, általában a MÁSoctól való elzárkózás feloldására, és ilyen (menekülők) helyzetben az érintettek élethelyzetének, szükségleteiknek tudatosítására, az együttérzés felébresztésére. Általánosságban elmondható, hogy a magyar társadalom, a civilek nagyon hamar, aktívan és nagyon magas részvétellel szervezték meg a segítségnyújtás különböző tevékenységeit és csatlakoztak azokhoz (tulajdonképpen megteremtve és működtetve a közvetlen menekültellátás folyamatait). Ugyanakkor a hétköznapiakban – amikor elmúlt az események gyors, azonnali, kivételesség jellege – az el- és befogadás hosszabb távú, rendszeres gyakorlása van, ahol nehézséget okoz. Ilyen a már említett

⁴⁰ <https://romaversitas.hu/ukrainai-roma-gyerekek-inkluzioja/>

érzékletlenség bizonyos iskolákban a menekült gyermekek felé (amikor az intézmény vagy a pedagógus kelletlensége, frusztrációja a gyermekre tevődik), vagy a családok felé, amikor az adminisztráció – az iskolában vagy a hivatalokban – mereven ragaszkodik olyan előírásokhoz, amelyek nyilvánvalóan alkalmatlanok ezen helyzetek kezelésére, és nem mutat, nem ad semmilyen segítséget a helyzet kezelése érdekében.

Hasonló példa, és már-már a rendszerabúzus határát súrolja, amikor maga a szabályozás teszi lehetővé, sőt, kötelezővé a menekült gyermekek érdekeinek figyelmen kívül hagyását. Például: a középfokú továbbtanulásakor a menekült diákok döntő többsége nyilvánvalóan nem lesz képes „versenyképes” eredményekkel kitölteni a központi magyar és matematika feladatlapokat, még azok a tanulók sem, akik beszélnek magyarul (hiszen teljesen eltérő tanterv szerint tanultak!). A szabályozás (mely egyébként széles körben nem ismert az érintettek között sem) lehetőséget ad az intézményvezetőnek arra, hogy eltekintsen a központi felvételtől. Több esetben volt arra példa, hogy az igazgató válasza az volt: megtehetné, de nem teszi. Természetesen olyan intézményekről is tudunk, amelyekben kivételes eljárásokat alkalmaztak.

Ugyanakkor két kérdés mindenképpen felvetődik:

1. Mennyiben tehető teljes mértékig az intézményvezető felelőssé a konstruktív, az integrációt elősegítő, de az általános szabályozástól eltérő, esetleg a többség vagy a szülők által nem elfogadott megoldások elutasításáért, ha sem az intézmény, sem a pedagógusok nem kapnak olyan központi támogatást (képzést, felkészítést, eszközöket stb.), amelyre szükségük lenne a feladat felelős és minőségi ellátásához – különösen a jelenlegi, pedagógus- és szakemberhiányos, túlterhelt helyzetben?
2. Mennyiben jelenthet valóban megnyugvást, hogy „de azért vannak ’rendes’ intézményvezetők is”? Egyrészt sokkal magabiztosabban lennének képesek megszervezni ezeket a kivételes eljárásokat az intézmények, ha egy szakmailag (a menekültügyi szempontok és prioritások erős érvényesítésével!) megalapozott keret, ajánlás a rendelkezésükre állna, amely alapján az egyéni esetekben mérlegelhetnek, tervezhetnek és eljárhatnak. Másrészt a menekültekről való rendszerszerű gondoskodás esélyei és minősége nem múlhat teljesen véletlenszerű adottságokon, például személyiségjegyeken vagy kapacitásokon. Minden menekült diák számára biztosítani kell a lehetőségekhez (itt: továbbtanulás) való hozzáférést.

A „gondozói gondozás” tevékenység támogatása

A magyar oktatási rendszerben a pedagógusok, a NOKS dolgozók és a technikai dolgozók mentálhigiénés gondozása nem része a humánerőforrás-politikának. Az oktatásirányítás nem biztosít sem krízishelyzetben kívül, sem krízishelyzetekben semmilyen mentális, pszichoszociális támogatást az iskola dolgozói számára.

Az oktatási intézmények és az oktatási személyzet felkészítése a menekült gyermekek befogadására vonatkozó javaslatok

Az alábbi javaslatok főleg a központi oktatásirányítás illetékességébe tartoznak. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a szolgáltatások biztosítása egyben a szükségletek elismerését is jelenti, azaz a finanszírozás mindenképpen oktatásirányítói feladat.

Ebből következik, hogy olyan területek és feladatok esetében, amelyhez az állami rendszer nem rendelkezik a szükséges kapacitással, kompetenciával, a civil, esetenként a magán szféra szereplőinek és szakembereinek bevonása szükséges. Miután jellemzően állami feladatellátásról van szó (például: kárpátaljai roma családokról való gondoskodás), szükséges ezen szereplők költségeinek elismerése is.

1. A közoktatás intézményrendszerén belül az óvodák a helyi önkormányzatok fenntartásában működnek, így az átfogó menekültügyi ellátásban (nem csupán az oktatásban, de ott

mindenképpen) különösen fontos az összehangolt együttműködés megszervezése. Mivel a központi kormányzathoz érkezik például az Európai Unió által az Ukrajnából menekültek ellátására fordítandó összeg, fontos az önkormányzati oktatási intézmények ezzel kapcsolatos költségeinek elismerése is.

2. Ahogyan a menekültellátás egészét, úgy az oktatási szegmenst is a súlyos információdeficit jellemzi. Ezt orvosolandó állítsanak össze az óvodák, iskolák, szakszolgálatok és az iskolafenntartók számára egy kisokost az Ukrajnából menekült gyermekek fogadásával és ellátásával kapcsolatban. Ez tartalmazza a rájuk vonatkozó jogszabályokat (pl. óvodák és iskolák esetén a 130 ezer Ft igénylésének lehetősége és feltételei, alsóbb osztályba sorolás és speciális osztályozási szabályok, ukrán osztályzatok átszámítás, speciális érettségi és továbbtanulási feltételek, ingyenes étkezés stb.), illetve ajánlásokat a releváns információk elérésére. Ezt a kisokost juttassák el az összes állami, egyházi és magán iskolába, valamint szakszolgálathoz.
3. Az oktatas.hu honlapon legyen egy külön, jól látható helyen elhelyezett menüpont az Ukrajnából menekült gyermekekre vonatkozó oktatási szabályozás és módszertani ajánlások stb. bemutatására – hasonlóan a Covid idején erre a célra létrehozott menüponthoz
4. Az Oktatási Hivatalban, illetve a BM Köznevelési Államtitkárságán legyen egy kijelölt személy, akihez a témába tartozó kérdésekkel, problémákkal, javaslatokkal fordulni lehet.
5. A tankerületeknél, a centrumokban és az egyéb fenntartóknál, a szakszolgálatoknál és az EGYMI-kben legyenek felkészített felelősei az ukrán gyermekek oktatásának, ellátásának, akihez az iskolák és a szülők kérdéseikkel, problémáikkal, ellátási igényeikkel fordulhatnak. Nevük legyen elérhető a tankerületek és az iskolák honlapján.
6. Az Ukrajnából menekült diákokat fogadó állami, egyházi és magán intézmények egésze (nevelőtestület, egyéb dolgozók, tanulók, szülők) kapjon átfogó, differenciált felkészítést (tájékoztatás, érzékenyítés, a menekült diákokhoz kapcsolódó egyéb szempontok, mint traumatudatos ellátás stb.)
7. Készüljön átfogó, a korai gyermekgondozásra vonatkozó, menekültspecifikus módszertani program az óvodák számára, amit megkap minden olyan intézmény, ahol megjelenik menekült gyermek.
8. Mivel rendelkezésre állnak kompetens civil és szakmai szervezetek által fejlesztett segéd- és képzési anyagok az ukrán gyermekek számára nyújtott gondoskodásban résztvevő szereplők számára (az anyagok célzottan, a szereplők különböző feladataira, szerepeire, kompetenciáira való tekintettel készültek), erősen javasolt ezen szervezetek és anyagaik bevonása az érintett szereplők felkészítésébe. Ilyen szereplők:
 - a támogató civil szervezetek
 - a befogadó család
 - az önkormányzatok
 - az oktatási intézmény (vezetők, tantestület, pedagógus)
 - a többségi szülők
 - a tanodai dolgozók
 - a szakszolgálatok,
 - az oktatásirányítás,
 - a koragyermekkori ellátás,
 - a hivatalos szervek
9. A fenntartók biztosítsák a szakszolgálatoknak, EGYMI-knek, iskoláknak az észlelt szükségletek alapján szükséges kompetens szakemberek – pedagógiai asszisztensek, nyelvtanárok, tolmácsok, tanácsadók stb. – alkalmazásának, megbízásának feltételeit, és/vagy kössenek együttműködési megállapodást a szükséges kompetenciával rendelkező civil szervezetekkel,

szakemberekkel. Az egyházi és magánfenntartók esetén az állam biztosítsa az ehhez szükséges forrást.

10. Alakítsák ki országos szinten a menekültellátásban résztvevő iskolák, óvodák horizontális összekapcsolódásának lehetőségét a tapasztalatcsere, jógyakorlatok megosztása érdekében. Támogassák a külföldi tanulók ellátásában már tapasztalatot szerzett szervezetek és iskolák, óvodák által szervezett képzéseket, műhelyeket.
11. Tegyék elérhetővé az ellátásban részt vevő iskolák számára a már létező, külföldi tanulók integrálását segítő pedagógiai programokat, és igény esetén gyorsított eljárásban engedélyezzék azok bevezetését.
12. Országosan (minden érintett intézmény által elérhető módon) szervezzenek a nyelvtanárok részére magyar mint idegen nyelv tanár-továbbképzéseket, legyen nyilvános lista a szükség esetén felkérhető, ilyen feladatot vállaló magyar mint idegen nyelv tanárokról (lásd szakértői lista).
13. Legyen biztosított központilag az intézmények számára szükség esetén tolmács. Ebbe a feladatba (nyelvi nehézségek leküzdése az intézményekben, a tanulók és családjaik támogatása) bevonhatók az Ukrajnából érkezett szakemberek, illetve ukránul beszélő, nem szükségszerűen oktatási képzettséggel rendelkezők is.
14. Azok a tanulók, akiknek nem (vagy nem csak) a magyar nyelv okoz alapvető nehézséget az oktatási rendszerbe való belépéshez, egy felkészítő szakaszban minden típusú tanulási szükségletük alapján kapják meg a szükséges fejlesztéseket (például: írás-olvasás tanulás), és erre az iskolák kapjanak központilag finanszírozott támogatásokat (szükséglet szerint). Amennyiben ezt a feladatot civil szereplőkkel együttműködésben (például: tanodák) végzik, az ő költségeik is legyenek elismertek. Érdemes a 130.000 forintos egyéni fejlesztésre fordítható összeg felhasználhatóságát erre a személyre szabott, komplex szakaszra is kiterjeszteni, hiszen a kezdeti egyénre szabott fejlesztés ilyen módon valósul meg.
15. A tanulási utak egyes mérföldköveinél (például: középfokú továbbtanulásra jelentkezés) szükséges egy szakmailag (menekültügyi ellátás dimenzióinak erős érvényesítésével!) megalapozott keret, ajánlás az intézményvezetők, valamint a szakszolgálatok továbbtanulási felelősei számára, hogy az Ukrajnából menekült diákok számára (akik sok esetben nyilvánvalóan nem képesek a többség számára kialakított hivatalos elvárásokat teljesíteni) akadálymentessé váljon a továbbtanulás lehetősége.
16. Szükséges a menekültügyi ellátásban résztvevő iskolai, óvodai szereplők számára is pszichoszociális támogatást biztosítani.

Az oktatási rendszer felkészítése az ukrán tanárok és a kisgyermekkorú nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására

Célok és hangsúlyok

Különös figyelmet kell fordítani az ukrán tanárok és az ECEC [óvodai] személyzet integrálására, az oktatási rendszereknek az ő szakértelmükre és szélesebb körben az ukrán nyelvtudással rendelkezőkre kell támaszkodniuk, hogy segítsék a tanulók beilleszkedését

Lehetséges intézkedések

Gyorsított mechanizmusok: a migrációs és/vagy menekült háttérű tanárok gyorsított beilleszkedése az oktatási rendszerbe, adminisztratív akadályok elhárításával, az előzetes képesítések elismerésével

Nincs központi kezdeményezés az Ukrajnából érkező, az oktatásba bevonható szakemberek integrálására, így (bár már 2022. tavaszán a Civil Közoktatási Platform számos egyéb kérdés mellett⁴¹ (lásd Melléklet 3.) ezt a kérdést is feltette az oktatásirányításnak), sem a képesítések gyorsított eljárásban történő elismerése, sem pedig az adminisztrációs akadályok elhárítása nem történt meg annak ellenére, hogy a két ország között létezik a végzettségek kölcsönös elismerését biztosító törvény. Tavasszal az oktatásirányítástól azt az információt kaptuk, hogy a szakemberek nem kívánnak itt munkát vállalni. Azóta azonban a munkalehetőség elfogadása a létfenntartási támogatás feltételévé vált – ennek ellenére ezzel a lehetőséggel senki sem foglalkozik.

Az iskolai közösség támogatása; tanárok, mint pedagógiai szakértők koordinátori szerepe, önkéntesek, szülők (mint asszisztensek), ukrán tanárok bevonása

A magyar oktatási rendszer nagyon erősen központosított, az egyes intézmények nem rendelkeznek az autonómiák ahhoz szükséges fokával (sem szakmai, sem jogi, sem pénzügyi téren), hogy a helyi igények és szükségletek alapján alakíthassanak ki a pedagógiai működésükre vonatkozó kereteket, gyakorlatokat, eljárásokat, módszereket. Így a menekültellátás esetében sem merült fel sem a helyi koordináció, sem pedig a külső szereplők (civiliek, ukrán szakemberek, szülők) bevonásának lehetősége. Fontos hangsúlyozni, hogy az iskolák és a pedagógusok nem kaptak a menekültállástáshoz szükséges alapvető és komplex felkészítést, képzést.

Hálózatépítés és szakmai közösségek; a tanárok és más oktatási személyzet, beleértve az ukrán kollégák ösztönzése, hogy vegyenek részt hálózatépítésben, szakmai közösségekben

Ahogy korábban is említettük, központi kezdeményezés, feltételteremtés (például az OH vagy a tankerületek, Klebelsberg Központ koordinációjában) nem történt annak érdekében, hogy a menekültellátásban érintett iskolák a folyamatos tapasztalatcsere, egymástól tanulás érdekében össze tudjanak kapcsolódni. Annak ellenére, hogy általános és sok évtizedes tapasztalat, hogy bármilyen témában és területen (például: TÁMOP, EFOP programok) az iskolák egyértelműen kifejezik az erre való igényüket, ennek hasznosságát, a központi irányításnak nem volt ilyen irányú intézkedése. Ezt a felbecsülhetetlen és értékes munkát jelenleg több nemzetközi és civil szervezet végzi egymással is szoros együttműködésben (például: UNHCR, UNICEF, United Way Hungary, Menedék Egyesület, Romaversitas Alapítvány, Gyermekjogi Civil Koalíció), ebben a hálózatos működésben vesz részt az EDUA projekt is az információk hozzáférhetővé tételével, közvetítésével.

A koragyermekkorai nevelésben (ECEC) résztvevő gondozók bevonása és felkészítése

A koragyermekkorai ellátásban résztvevő óvodák nem kapnak sem intézményi, sem óvodapedagógusi szinten felkészítést, képzést, támogatást a menekültellátás szakmai és minőségi ellátása érdekében. Az oktatásirányítás álláspontja szerint a „Az óvodáskorúak gyorsan és könnyen integrálhatóak, hiszen az általános tapasztalat, hogy ilyen közegben a fiatalok néhány hónap alatt képesek az adott nyelvet

⁴¹ <https://ckpinfo.hu/2022/03/29/33-kerdes-az-emmi-hez-a-menekult-gyermekek-oktatasarol-segiteserol/>

elsajátítani.⁴², amely megközelítés teljességgel figyelmen kívül hagyja egyfelől az általános oktatási-nevelési szakmai megfontolásokat a külföldi gyermekek integrációjára vonatkozóan (nyilvánvalóan nem csupán nyelvi nehézségek játszanak szerepet – egyébként ennek leküzdésére is vannak célzott pedagógiai módszerek, gyakorlatok), másfelől teljesen figyelmen kívül hagyja az ukrán menekült gyermekek élethelyzetéből adódó traumatizáltságot. Így a koragyermekkori ellátásban nem jelenik meg semmi módon a menekültügyi keretek mentén értelmezett átfogó és komplex ellátás. Mivel az óvodák, bölcsődék, Biztos Kezdet Gyermekházak nem kapnak állami anyagi támogatást sem, és a fenntartó önkormányzatok általában forráshiánnyal küzdenek, szakemberek bevonására, képzések szervezésére sincs forrás.

Az oktatási rendszer felkészítése az ukrán tanárok és a kisgyermekkori nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására vonatkozó javaslatok

1. Tegyük egyszerűvé és gyorsan megvalósíthatóvá az Ukrajnából érkezett szakemberek szükség szerinti bevonását a pedagógiai, gyógypedagógiai, pszichológiai ellátásba (honosítás folyamata, validálás rendszerének kialakítása stb.).
2. A tankerületek és centrumok adják be a kormányhivatalok foglalkoztatási osztályaihoz az ukrán menekült dolgozók iránti foglalkoztatási igényeiket.

A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységek

Célok és hangsúlyok

A nyelvi támogató intézkedések beavatkozásokat igényelnek a befogadástól és az értékeléstől, a kezdeti elhelyezéstől és felvételtől kezdve egészen az iskola oktatási és társadalmi életébe való beilleszkedésükig; a nem formális tanulás (pl. tanórán kívüli, sport- és kulturális tevékenységek)

Lehetséges intézkedések

Az iskolai nyelv elsajátítása: korai elmélyítés a hagyományos osztályokban és tantervekben, további speciális támogatással a szociális és akadémiai tanulás felgyorsítása érdekében

A menekült tanulók nyelvi felkészítésére nincsen központi oktatásirányítás által javasolt, támogatott, biztosított elvárás és eljárás. A kutatásunkban megkérdezett pedagógusok egyik kiemelten hangsúlyozott igénye és tapasztalatai alapján szükséglet lenne a nyelvi nehézségek leküzdésére biztosított támogatás. A korábban említett szülői visszajelzések is azt tükrözik, hogy a nem magyar anyanyelvű diákok boldogulása teljesen esetleges. Az iskolák számára biztosított magyar mint idegen nyelv tankönyv a nyelvi fejlesztésre önmagában akkor sem lenne elegendő, ha az nem lenne szakemberek jelzése szerint elavult; kérdésünkre több pedagógustól azt a választ kaptuk, hogy nem használják ezeket. A pedagógusok maguk kezdtek nyelvtanulást segítő anyagokat gyűjteni⁴³ – azonban szakmai útmutatás híján ezek sem a legkorszerűbbek.

⁴² <https://infostart.hu/belfold/2022/04/07/maruzsa-zoltan-nem-rangathatunk-le-senkit-a-vonatrol-azzal-hogy-iskolaba-kell-menni#>

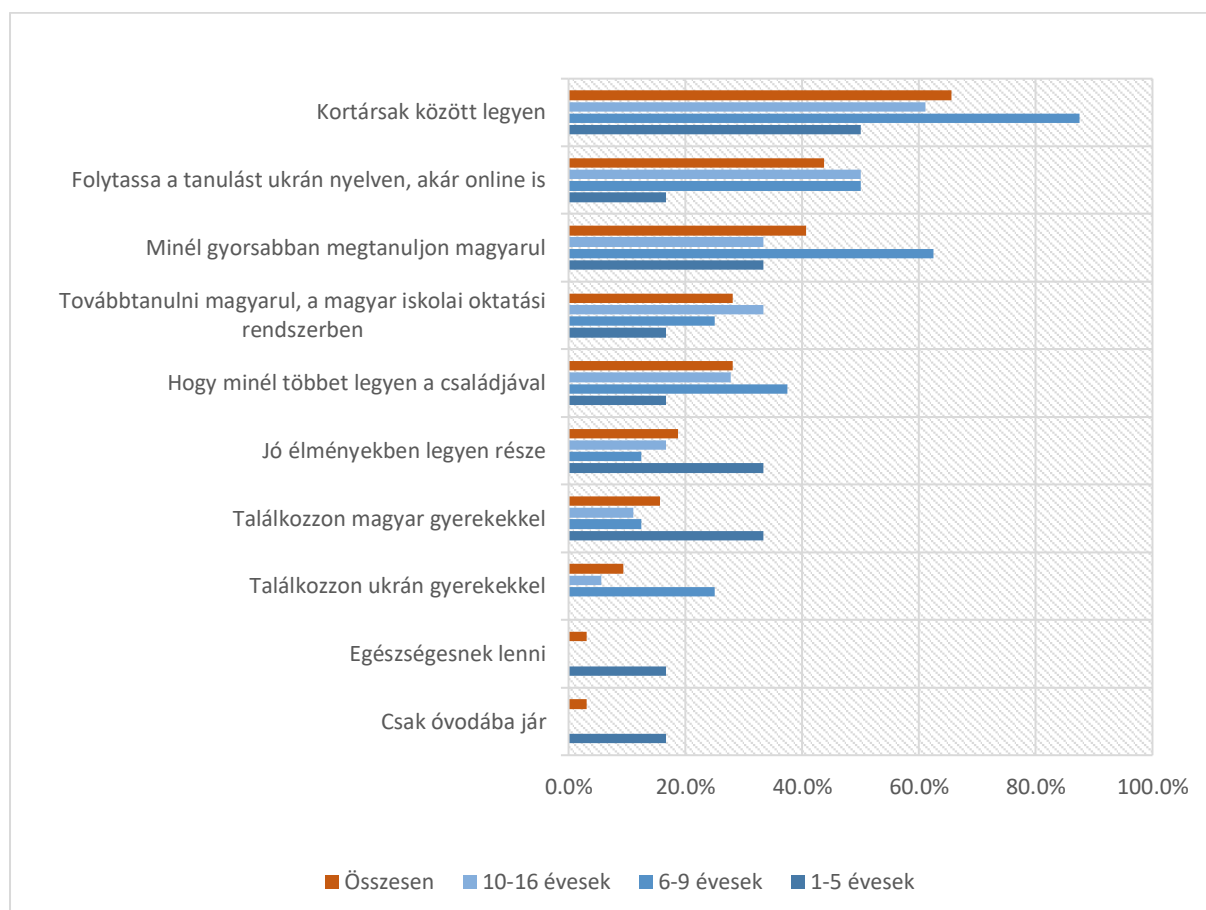
⁴³ Ukrán gyerek az osztályomban csoport <https://www.facebook.com/groups/952439865321105>

A speciális és nyelvi támogatásra a heti 5 óra felzárkóztatás ad lehetőséget, azonban az ehhez szükséges speciális tudás hiányzik. Magyar mint idegen nyelv tanárok az iskolákban nincsenek, ahol vannak orosz tanárok, azok oldják meg a feladatot. Számukra csak civil szervezetek szerveznek a magyar mint idegen nyelv tanítását segítő képzést, amelyre a túlterhelés miatt kevesen jelentkeznek.

A meglévő nyelvek fenntartása: hozzáférés az otthoni nyelvoktatáshoz (beleértve a tananyagokat is), olyan befogadó környezet kialakítása a gyermekek számára, amely értékeli nyelvüket, kultúrájukat

A magyar kormány által előírt tankötelezettség teljesítése csak a magyar iskolarendszerben teljesíthető, az ukrán tanmenet követését ebben az időszakban nem ismerik el és kifejezetten nem is támogatják. Mivel az ukrán szülők részéről a tanulók saját tanterve szerinti haladás, tanulmányainak folytatása prioritás (16. ábra), egyes közösségek, szervezetek igyekeznek megszervezni ennek lehetőségét – az oktatási időn és intézményen kívül.

12. ábra: A gyermekek számára legfontosabb szükséglet a szülő szerint korcsoportonként és összességében, ukrán szülői minta ($N_{szülő}=20$, $N_{gyermek}=32$; előre rögzített válaszok, több válasz is megjelölhető volt)

Forrás: Simon 2023, 9.

A tanulási megközelítések és eszközök diverzifikálása; a tanárok által alkalmazott pedagógiai módszerek, amely a tanulási élmény gazdagítása és a tanuló életkorának, képességeinek és körülményeinek megfelelő, személyre szabott tanulást teszi lehetővé

A magyar oktatási rendszer pedagógiai kultúrája, szemlélete és módszerei meglehetősen elavultak, a többségi oktatásban is nagy problémát jelent a rendszer minden szintjének képtelensége az egyéni tanulási szükségletekhez való alkalmazkodásra. Az oktatási gyakorlat a rendszer strukturális problémáinak köszönhetően nem tud ellépni a tanterv/tanítás fókuszról, és a tartalomszabályozó dokumentum túlsúlyfoklása miatt nem képes a tanulói igényeknek megfelelő tartalmi, módszertani sokszínűség megvalósítására sem. A személyre szabott, egyéni tanulási utak kialakításának lehetősége nem áll rendelkezésre. A differenciálást a kompetenciahiány és a szakemberek túlterheltsége, hiánya is megakadályozza.

Ilyen tanulási környezetbe és klímába érkeztek és érkeznek meg az Ukrajnából menekült diákok. A fogadó iskolákban dolgozó pedagógusok visszajelzéseik alapján nem kapnak semmilyen felkészítést a menekült gyerekek adekvát ellátásához, se multikulturális perspektívából, sem a traumatizált megközelítésre fókuszálva, sem módszertanilag.

Sokatmondó visszajelzés, hogy a menekült tanulók észlelésének egyik fő szempontja a beszélt nyelv, miként a velük való bánásmódot is alapvetően ez határozza meg. Ha vannak nyelvi nehézségek, akkor (maximális segítő szándékkal) a gyermekeket úgy jellemzik, mint akikhez nehéz közel kerülni, nem motiváltak (még a nyelvtanulásban sem). Sőt szakemberek jelezték, hogy van, ahol a nyelvi nehézség miatti viselkedéseket iskolán belül – bármilyen szakvélemény nélkül – akár autisztikus jellemzőként látják. Számos hasonló tapasztalat alapján elmondható, hogy a legalapvetőbb felkészítés sem biztosított az érintett iskolák közössége számára (tantestület, osztályközösség, szülők). A kutatások során is jelezték pedagógusok, hogy bizonyos esetekben a közösségben előforduló „magatartásproblémás” gyermek problémái etnikai színezetet kapnak a magyar szülők szemében.

Az Európai Unió által ajánlott *School Education Gateway*⁴⁴, mely az iskolai oktatás egy nemzetközi felülete, számos segédanyagot biztosít az országok számára, amelyek segítségével a kormányok az oktatási rendszert „menekültkompetens”⁴⁵ intézményekké fejleszthetnék.

Egyéni tanulási támogatás: alapvető fontosságú a felzárkózásuk és az esetleges tanulási lemaradások áthidalása érdekében. A sajátos nevelési igényű tanulóknak több figyelmet kell fordítani

Mivel nem létezik egy a menekülteket központi koordinációval támogató rendszer, nincs olyan szereplő, aki a családok és az iskola között közvetítené. Nincsen sem az oktatási rendszerbe való becsatlakozás előtt, sem pedig az adott intézményben egy olyan átfogó felmérés és vizsgálat, mely világos képet adna a gyermekek igényeiről, szükségleteiről, amely tájékoztatná az illetékes oktatási intézményt a konkrét ellátási szükségletekről, és lehetővé tenné a gyermek személyre szabott ellátásának tervezését. Az oktatási menekültellátás olyannyira marginalizálódott, hogy sem az oktatásirányítás nem hívja fel a figyelmet (erre sem), és maguk az intézmények sem tudnak róla (kivéve a gyakorlattal rendelkezőket), hogy amikor lehetőség van a tanulók alsóbb osztályba sorolására (nyilván indokolt esetben), ezzel többek között lehetőség nyílik egyéni tanrend összeállítására és speciális értékelés lehetőségére. Az sem köztudott, hogy léteznek erre tekintettel

⁴⁴ <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>

⁴⁵ <https://www.schooleducationgateway.eu/hu/pub/latest/news/mental-health-refugee-pupils.htm> „A „menekültkompetens” intézményeknek tisztában kell lenniük a menekült specális igényeivel, és fel kell vértetniük a dolgozókat a más országból érkező tanulók támogatásához szükséges eszközökkel és kompetenciákkal. Ha nem szeretnénk, hogy a menekült diákok lassan haladjanak a tanulással, érdemes beépíteni a mindennapi pedagógiai gyakorlatba a pszichoszociális segítségnyújtás különböző formáit. Csak úgy fogjuk tudni a gyerekek minden szükségletét számba venni, ha a lehető legszélesebb körű, az egyes szektorokon átívelő programot dolgozunk ki, továbbá együttműködünk a szociális és egészségügyi szolgálatokkal.”

kidolgozott és engedélyezett speciális pedagógiai programok⁴⁶, melyeket szerencsés lenne könnyen és gyorsan hozzáférhetővé és alkalmazhatóvá tenni (természetesen az alkalmazáshoz szükséges képzések, fejlesztéseket követően, melyet az oktatásirányítás biztosít, szükség esetén a programot kidolgozó, alkalmazó szakemberekkel szerződve a feladatellátásra).

A magyar sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók ellátása is komoly hiányosságokkal bír. A szakemberhiány, különösen az ország hátrányos helyzetű területein megakadályozza az előírt fejlesztések biztosítását. Hogy az SNI diákok milyen módon és hol juthatnak hozzá a számukra meghatározó fejlesztésekhez, egyáltalán nem közismert. Az EDUA partnereinek visszajelzései alapján az ukrán menekült SNI tanulók ellátása nem megoldott. Szakszolgálat rákérdezésünkre jelezte, hogy Budapesten tankerületenként van kijelölve egy intézmény, amely fogadja őket, és az SNI ellátást is biztosítani kell. De nagyon komoly problémát jelent a nyelvi akadály.

Pszichoszociális támogatás:

szakmai és közösségi alapú válaszokkal és folyamatos pszichoszociális támogatással a rugalmasság és a társadalmi befogadás erősítése, valamint a rászorulóknak mentális egészségügyi problémáinak kezelése érdekében. A szociális és érzelmi támogatást egy szélesebb körű és ágazatközi rendszerbe kell beágyazni

„menekültügyi kompetenciával rendelkező iskolák”: tisztában vannak a menekültek saját szükségleteivel, ahol a személyzet és a közösség megfelelő kompetenciákkal és készségekkel rendelkezik (továbbképzés)

a pszichoszociális támogatás integrálása az oktatási gyakorlat részeként

a nem formális tanulási lehetőségekhez való hozzáférés javítása, tanórán kívüli tevékenységek, nyári táborok és intenzív nyelvtanfolyamok szervezése, melyek magukban foglalják a fogadó társadalom társaival való interakciókat

A 2022-as év nyarán szerencsére nagyon nagy számú kezdeményezés történt annak érdekében, hogy az Ukrajnából érkező gyermekek számára elérhető legyen a táborozás, a gondoskodás és törődés, különböző fókuszokkal (pszichoszociális gondoskodás, szocializáció, készségfejlesztés, nyelvtanulás stb.). Ezt akkor a menekülteket támogató szervezetek nagyon széles köre valósította meg különböző forrásokból, maguknak a menekült családoknak az elérése is igényelte a sokféle kapcsolatrendszert. Természetesen tudjuk, hogy 2022 szeptembere óta nem minden család gyermeke lépett be a magyar közoktatás rendszerébe, de azokat, akik igen, közvetlenül az iskolán keresztül, a többiek pedig rajtuk keresztül is, közvetve könnyebbnek tűnik elérni. Ezzel együtt nincs arra vonatkozó központi kezdeményezés és intézkedés, hogy az ukrán menekült gyermekek számára biztosítható legyen (i) a szabadidő rendszeres és szervezett eltöltése kortársak között, (ii) igény szerint rendszeres sport- vagy hobbitevékenység (közösségi élet). Nyilvánvaló, hogy nem központi, eseti program szervezése az, amire szükség van, hanem a források és lehetőségek biztosítása minden érintett intézmény számára, hogy a saját tanulóik igényei alapján szervezhessenek meg tanórán kívüli rendszeres tevékenységeket, ezzel is segítve a beilleszkedést, a nyelv mihamarabbi megtanulását, biztosítva a sportolás-mozgás lehetőségét stb.

⁴⁶ Ilyen például a Dr. Mező Ferenc Általános Iskola Pedagógiai programja
https://mezosuli.hu/images/dokumentumok/pp_20180903.pdf

A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységekre vonatkozó javaslatok

1. A személyre szabott fejlesztés, az egyéni tanulási utak kialakításához fejleszteni kell az intézmények és a pedagógusok képességét a differenciálásra, és a tanárok, diákok jelenlegi túlterheltségét is meg kell szüntetni az érdemi munkához.
2. Szükséges lenne egy, az Ukrajnából menekült tanulók magyar nyelvi fejlesztésére vonatkozó stratégiai elképzelés, mely rögtön a belépés pillanatában már biztosítja a diák számára a nyelvi képzést a számára szükséges szinten. Ennek az intenzív nyelvtanulásnak a kidolgozásában jelentős segítséget nyújthatnának a magyar mint idegen nyelv tanítását pedagógiai programjukban szerepeltető, valamint a kéttannyelvű, illetve nyelvi előkészítő osztályokkal rendelkező iskolák. A stratégia központi kidolgozása – teret adva az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodásnak – komoly segítséget adna a befogadó iskoláknak, és biztosíthatná, hogy a szakszerű nyelvi fejlesztés minden érintett tanuló számára elérhető legyen.
3. Fontos lenne megjelennie az oktatás mindennapjaiban az Ukrajnából menekült diákok identitásának, kultúrájának, ezek pozitív elismerésének. A jelenlegi állapotokat figyelembe véve ehhez feltétlenül szükséges a pedagógusok és az iskola közösségének multikulturális fejlesztése, érzékenyítése.
4. A pedagógusok képzése és továbbképzése folyamán az általános multikulturális szemlélet mellett fontos megjelennie a krízishelyzetek esetében hangsúlyos traumatudatos megközelítésnek. Mind a külföldi tanulók tágabb csoportjával, mind a menekült diákokkal való pedagógiai munkára („menekültkompatibilitás”) fel kell készíteni a gyermekekkel dolgozókat.
5. Az Ukrajnából menekült SNI tanulók szükségleteikhez igazított pedagógiai ellátásával kapcsolatban nincs hozzáférhető útmutatás, így szükség lenne a velük kapcsolatos nyilvános adatokra is (az ellátórendszer tagjai sem tudnak róluk). A szakszolgálatok leterheltségére tekintettel fontos lenne az Ukrajnában kiállított szakértői vélemények elismerése.
6. Feltétlenül szükséges az ellátást végző szakszolgálatok számára is tolmácsolást biztosítani, mert jelenleg nagyon komoly akadályt jelent a nyelvi korlát.
7. A tanórán kívüli szabadidő eltöltéséhez szükséges a források és lehetőségek központi biztosítása minden érintett intézmény számára, hogy a saját tanulóik igényei alapján szervezhessenek meg tanórán kívüli rendszeres tevékenységeket.
8. Szabályozásváltoztatással, illetve a szabályok egyértelművé tételével biztosítani kell civil szervezetek és szakemberek bevonásának lehetőségét a tanórán kívüli programok szervezésébe, az egyéni szükségletek kielégítésébe (korrepetálás, fejlesztés, pszichológiai segítség) akár a 130 ezer Ft terhére, akár pro bono tevékenység keretében.

A menekült családok és közösségek megszólítása és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosítása

Célok és hangsúlyok

A menekült családok és közösségek megszólítása segíthet a menekült gyermekek iskolai beilleszkedésében, a jobb tanulmányi és jóléti eredmények elérésében, valamint a családok befogadó társadalmakba való beilleszkedésében

Lehetséges intézkedések

Útmutató anyagok, segítő központok és forrádrótok: a szülők tájékoztatása az oktatási rendszer szervezéséről és a hozzáférési lehetőségekről

A magyar szabályozási rendszer kialakításában és alakításában maguknak az ukrán menekülteknek a tapasztalatai, igényei, szükségletei nem játszanak szerepet, a döntések előkészítésébe nincsenek becsatornázva. Tapasztalataink alapján nem csupán a menekültek, de az őket segítő szervezetek, sőt az ellátórendszer tagjai, dolgozói sem értesülnek a szabályozás változásairól, nem áll rendelkezésre olyan felület vagy csatorna, melyről az ukrán menekültek tájékozódhatnak. Sok esetben tapasztalható, hogy a jogszabályoknak nem lehet érvényt szerezni. a tanuló be sem tud kerülni az oktatási KRÉTA adatbázisba, mert nincs állandó lakcíme vagy nem kapott megfelelő formában igazolást a tartózkodási címről (lásd keretes)

- a kettős állampolgár szülő nem kap családi pótlékot, mert nem rendelkezik TAJ-számmal, és állandó lakcím hiányában nem tudja igényelni azt; a gyermekek részére kezdetben nyújtott létfenntartási támogatást hirtelen, indoklás nélkül megszüntették
- a menedékesek, kettős állampolgárok a jogszabályi kötelezettség ellenére nem tudják kiváltani a gyógyszert, igénybe venni az egészségügyi ellátást, mert az ellátók TAJ-számot igényelnek

Kutatásunk során pedagógusokat kérdeztünk arról, hogy ők hogyan érzékelik az ukrán családok információhoz való hozzáférését. Az iskolaválasztáskor két fontos forrást jelöltek meg: más menekült szülőket, akik már korábban találtak iskolát, illetve a kisebbségi önkormányzatot. A pedagógusok is úgy látták, hogy az információáramlás igen fontos tényező az együttműködés szempontjából, és hogy nagyon hasznos lehet, ha a szülői munkaközösségnek is tagja lenne menekült szülő. Ez természetesen kívánatos helyzet, mert többek között arról is adna jelzést, hogy a szülők milyen mértékig találják meg a helyüket a többi szülő között, mennyire hatékonyan képesek kommunikálni. Az információhiányt ugyanakkor általánosnak ítélik meg; sokszor az ukrán szülő nem tudja és nem érti, hogy a gyermekének miért kell iskolába járnia, ha az ukrán online oktatást követi.

Korábbi javaslataink alapján kifejezetten az Oktatási Hivatal honlapját tartjuk arra megfelelő fórumnak, hogy az oktatással kapcsolatos menekültellátás ügyében minden érintett (szülők, pedagógusok, segítő) megtalálja a szükséges információt – a felhasználók számára könnyen kezelhető módon strukturálva.

Együttműködő és multidiszciplináris megközelítések előmozdítása: a szülővel és menekült közösségekkel való kommunikáció és együttműködés fokozása az iskolák, szülők, helyi hatóságok, civil társadalom stb. közötti együttműködés előmozdításával

- A szülőknek és a szülővel együtt végzett konkrét tevékenységek

- **családok ösztönzése, hogy aktívan vegyenek részt a döntéshozatalban**
- **többek között kulturális mediátorok segítségével**

Számos nemzetközi példa és kutatás alapján ismerjük azt a modellt, mely az iskola tanulói és szülői sokféleségét, a kulturális, társadalmi különbségeket képes jól kezelni, és a szülőkkel való partneri együttműködés, bevonásuk eredményeképpen látványos eredményeket képesek elérni a társadalmi integrációban, az előítéletek és a diszkrimináció visszaszorításában, és különösen a diákok tanulási motivációi, eredményeik terén. A magyar oktatási rendszer működésétől ez a megközelítés idegen, jellemzően a szülők ki vannak rekesztve az iskolában folyó oktató-nevelő munkából, az iskola épületébe tanítási időben be sem léphetnek. Mivel nem jellemző az intézmények által rendszeresen szervezett közösségi program (évi 1-2 alkalom, illetve egy-egy pályázat alkalmával vállalt 2-3 alkalom), a menekültek esetében sem tud ez a típusú működés (a maga nagyon pozitív hatásaival) megvalósulni. Az intézményeknek nincs saját költségvetésük, és a központi irányítás ilyen célokat nem határozott meg, hasonló programok kizárólag külső támogatás esetében fordulnak elő. Az együttműködést a nyelvi akadályok is nehezítik.

Szinergiák és együttműködés más szakpolitikai területekkel: szinergiák és együttműködés biztosítása más szakpolitikai területekkel, valamint együttműködés minden más érintett ügynökséggel, kormányzati szervvel, nem kormányzati szervezetekkel és az érdekelt szervezeteivel

A magyar menekültellátási rendszert inkább nem jellemzi a szakterületi együttműködés összehangolása, a nem állami szereplők teljesen esetlegesen tudnak becsatlakozni helyileg a nagy ellátórendszerek munkájába. Az információáramlás sem területeken belül, sem azok között nem kielégítő. A kutatásban kérdezett pedagógusok azt jelezték, hogy az információhiány minden szereplő esetében általános; sokszor a szakemberek, például a gyermekjóléti szolgálat sem tudja, hogy melyek a menekült szülők és gyermekek kötelezettségei.

A kettős állampolgárok nagy része ellátatlan, és ennek éppen a szabályozások életszerűtlensége és össze nem hangoltsága az oka (lásd keretes).

A menekült családok és közösségek megszólítása és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosításához kapcsolódó javaslatok

1. Az alapvető és aktuális információkat országos és helyi szinten is elérhető és érthető formában hozzáférhetővé kell tenni az Ukrajnából menekült családok számára. Az információk mellett meg kell adni azt is, hogy az egyes hivataloknál, ügýtípusoknál hogyan lehet információt kérni, problémát jelezni.
2. Fontos annak felmérése, hogy az ukrán családok hogyan értékelik a számukra, boldogulásukhoz kialakított kereteket: szükséges rendszeresen véleményt és javaslatokat kérni, és a visszajelzések fényében javítani a szolgáltatásokon, szabályozáson.
3. Az aktív részvétel (mely az információhoz való hozzáférés mellett az integrációban is nagy szerepet játszik) elősegítése érdekében az iskolában ösztönözni kell az ukrán szülőket az iskolai életbe való bevonódásra, az iskola dolgozói és a szülői közösségek segítségével. Ehhez érdemes ukrán nyelvű tájékoztató anyagokat létrehozni.
4. A helyi iskolai közösségi élet megszervezéséhez az iskolának szüksége van költségvetésre, melyből e programokat finanszírozhatja, a diákok, szülők, tanárok igényei szerint. Szélesebb körben – helyileg, de iskolán kívül is – önkormányzati vagy civil szervezetek is részt vehetnek

– költségeik elismerése mellett, oktatási vagy közművelődési forrásokból – e társadalmi integrációt katalizáló tevékenységek szervezésében.

5. Szükséges, hogy az iskolákban és a tankerületekben legyen olyan szereplő vagy fórum, aki figyelemmel kíséri a menekültellátással kapcsolatos aktualitásokat, és mind a dolgozók, mind a családok segítségére tud lenni szükség esetén (akár a megfelelő és adekvát segítséghez tudja irányítani).
6. Nem csak az oktatás területén kell átlátható helyzetet és viszonyokat teremteni. Fontos, hogy az Ukrajnából menekültek egy koherens, összehangolt rendszerben könnyen tudják megtalálni a számukra aktuális segítséget, és a különböző intézkedések (például: egészségügy, szociális ellátások, oktatás, gyermekvédelem stb.) ne kerüljenek egymással ellentmondásba.
7. Át kellene tekinteni, hogy a szociális ellátások közül melyeket lenne szükséges menedékesek, illetve gyermekeik számára biztosítani, és meg kéne teremteni ezek igénybevételének technikai lehetőségeit. (Például otthongondozási díj vagy mozgáskorlátozott igazolvány igénylése.)
8. Az egyes területeken dolgozók számára világossá kell tenni az Ukrajnából menekültekre vonatkozó szabályok és eljárások összességét, rendszerét, és szükséges lehetőséget biztosítani a társterületek vonatkozó szabályozásainak megismerésére. Ösztönözni kell a különböző rendszerekben dolgozó kollégák együttműködését, team-munkáját, a szakmai kapcsolatok kialakítását.
9. Ki kell alakítani azokat a mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik a hatályos jogszabályok gyakorlati alkalmazása során felszínre kerülő ellentmondások, hiányosságok visszajelzését a mihamarabbi javítás érdekében.

Hosszútávú intézkedések az inkluzív oktatás előmozdítására

Célok és hangsúlyok

A legtöbb oktatási rendszer jelentős méltányossági kihívásokkal néz szembe; az azonnali intézkedéseket társuló strukturális intézkedések kísérik, amelyek célja, hogy mindenki számára biztosítsák a minőségi oktatáshoz való hozzáférést; inkluzív pedagógiai megközelítések, a többnyelvűség előmozdítása, ahol a menekültek nyelvét (nyelveit) és kultúráját (kultúráit) a befogadó ország nyelvével (nyelveivel) és kultúrájával (kultúráival) együtt értékelik, ahol a migráns tanulók kulturális és társadalmi identitását inkább előnynek, mint hiányosságnak vagy korlátozásnak tekintik; az integrációs intézkedések hatásának értékelése és a szegregáció megelőzése; a többnyelvűség előmozdítása, ahol a menekültek nyelvét (nyelveit) és kultúráját (kultúráit) a befogadó ország nyelvével (nyelveivel) és kultúrájával (kultúráival) együtt értékelik

Lehetséges intézkedések

Befogadó pedagógiai megközelítések és valamennyi szereplővel folytatott párbeszédre épülő tanulási környezetek

Ahogy korábban említettük, a magyar oktatási rendszer szereplőit nem jellemzi az együttműködés, bár a korszerű pedagógiai tudásaink mind arról szólnak, hogy számos dimenzióban fejt ki hasznos hatását, ha a szülő és a tanár megosztják a gyermekről szóló tudásaikat, illetve a gyermek érzi és

megéli a két élettér összehangolódását. Az iskolán belül sem a partnerségi viszony a meghatározó, sokkal inkább a tekintélyvel alapuló hierarchia. A szülő-iskola viszonyát klasszikusan a lövészárkokhoz szokták hasonlítani. A korszerű pedagógiai szemlélet, a pedagógiai kultúraváltás alapvető feltétele az iskolai működések, dinamikák megváltozásának. Elkerülhetetlen a pedagógusszerepek átértékelése: tudásosztóból facilitátorrá kell válni, a tudásosztó szerepet fel kell, hogy váltsa a tudáskonstrukciós folyamat támogatása. Az ilyen típusú pedagógiai felfogásból következik csak az együttműködésre, bevonásra épülő iskola. A jelenlegi állapotokat és berendezkedést figyelembe véve ehhez alapvető változásokra van szükség, a szélsőséges centralizáció, a totális központi irányítás ezt mind nem engedi meg. Sem az általános rendszerműködéssel, sem a menekült gyermekekre vonatkozó ellátással kapcsolatban nem látszanak oktatásirányítói szinten a fent leírt irányba való változás szándékai.

A „nyelvi tudatosság” fejlesztése az iskolákban: szélesebb körű többnyelvű és multikulturális tanulási keret

A szükséges változások felé a pedagógiai kultúra gyökeres átalakulása a legelső lépés, majd ennek a megváltozott perspektívának a következetes érvényesítése az oktatás teljes rendszerén: autonómiák, szubszidiaritás, tartalmi szabályozók, tankönyvek... a tanulói, tanulási szükségletek sokféleségéhez való alkalmazkodás feltételeinek biztosítása. A többnyelvű és a sokféleségre széles rálátással bíró, multikulturalista tantestületekhez a pedagógusok képzésében is alapvető változásoknak kell történniük – sok esetben a képzési célok manapság is a gyakorlatok, majd az pályakezdés időszakának tapasztalatai és közege miatt hiúsulnak meg.

A megkülönböztetés és szegregáció megelőzésére irányuló intézkedések: a tudattalan előítéletekkel kapcsolatos tanári képzés, a sokszínűség kezelése az osztályteremben, új tanítási módszerek a befogadó, multikulturális környezetben; a párbeszédre és részvételre épülő, megkülönböztetésmentes, befogadó tanítási módszerek

A jelenlegi tendencia sajnos éppen ellentétes a transzformatív, előítéletmentes és felszabadító pedagógiai megközelítésekkel. Az oktatási struktúra minden szintjén érvényesített normativitás az, ami a magyar rendszer szélsőséges szelektivitását okozza, a sokféleség elismerését nem képviseli és nem is teszi lehetővé a szabályozás sem. A tartalomszabályozás egyfelől szélsőségesen kultúrakötött, nem engedi meg az alternatívák megjelenését. Másfelől a részletező, előíró túlszűfolttsága miatti időhiány a módszertani sokféleséget lehetetleníti el. A multikulturalitás megjelenítése teljességgel gátolt. A hagyományos, tekintélyelvű rendszerben működő pedagógusok döntő többsége nem tudja megvalósítani a partnerség és párbeszéd, tudáskonstrukció keretében pedagógiai működést. Az oktatási rendszerre vonatkozó intézkedések között nincs olyan, mely a fent leírt célokat segítené elő.

A szegregáció megelőzését célzó strukturális intézkedésekre is szükség lehet, különös tekintettel a felvételi kritériumokra és az aktív deszegregációs intézkedésekre

A szegregáció elleni (elvárt) küzdelem Magyarországon évtizedek óta folyik látszólag, az utóbbi tíz évben mégis súlyosbodott a helyzet. A jelenleg beállított struktúra éppen, hogy számos lehetőséget teremt az iskolarendszer szereplői számára a társadalmi szeparáció megvalósításához⁴⁷ (Ercse 2018). Az Európai Bizottság (EB) 2016-ban kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen a romákat érő iskolai szegregáció miatt.

Jelen helyzetben a fenti kontextus azért fontos, mert az Ukrajnából érkezők egyik nagyon karakteres csoportja a kárpátaljai romák. És ameddig az intézmények zömében, kisebb vagy nagyobb mértékben

⁴⁷ http://acta.bibl.u-szeged.hu/63478/1/en_vetkem_177-199.pdf

törekednek – saját szakmai tapasztalataik és belátásuk alapján – lehetőség szerint elosztani az azonos évfolyamon tanulókat különböző osztályokba, vagy valamilyen módon ösztönözní őket az integrálódásra, addig a roma tanulókról az intézmények nagy része hallani sem akar. Oktatásirányítói részről sem az integráció érdekében inkább heterogén tanulói csoportok kialakításának ösztönzése, sem pedig a romákkal szembeni szélsőséges diszkrimináció elleni fellépés érdekében hozott intézkedések nem születtek. E tekintetben bármi, ami történik – rendszeres programok az integráció elősegítése érdekében, vagy kategorikus elutasítása a roma gyermekeknek kívül – esik a központi irányítás érdeklődésén.

Monitoring és értékelés: a tanulók eredményeinek nyomon követésére lenne szükség az intézkedések hatékonyságának kimutatásához

- **tanulási, személyes és szociális eredmények nyomon követése és értékelése**
- **iskolák és a politikai döntéshozók elszámoltatásának mechanizmusai**

A menekült tanulók boldogulásának és előrehaladásának értékeléséhez minimum arra lenne szükség, hogy egy teljeskörű és átfogó felmérés alapján megtervezett egyéni és személyre szabott fejlesztés – amelyhez megtörténik a szükséges kompetencia, eszköz és forrás biztosítása – az egyéni teljesítményre fókuszáló értékelési folyamatban legyen monitorozva. A szociális téren történő előrelépés (beilleszkedés, társas kapcsolatok, érdeklődés, szabadidő stb.) esetében pedig szintén a részvétel minél többféle formájának minél gyakoribb biztosítása lesz képes a fejlődésre és annak megfigyelésére lehetőséget teremteni. Ilyen támogató és fejlesztő keretrendszer nincs a magyar oktatási rendszerben, a tanulók segítése jelenleg nagyrészt az iskolák egyéni affinitásán, kreativitásán, leterheltségén és lehetőségein múlik. A központi irányítás és a tantestületek *„menekültkompatibilitását”, a gyermek mindenkifelett álló érdekének elsődleges figyelembevételét*⁴⁸ talán megfelelően mutatja az alábbi idézet, mely a menekült diákok kötelező osztályozását tárgyalja. (A pontosság kedvéért: A háború 2022. február 24-én tört ki. Magyarországon a menekültek nagyobb számban 2022. szeptemberétől jelentek meg az oktatási rendszerben. A kötelező osztályozásról szóló utasítást 2022. májusában ugyanúgy megkapták a pedagógusok, mint 2022. decemberében.)

„A volt informatikatanár elmondta, hogy: „Az osztályozó konferenciáig semmiféle információt nem közöltek velünk, hogy mégis miként kellene jegyet adni, de a jegyadás kötelező volt. Semmi nem számított, csak legyen három jegy félévkor, mert a sulis pedagógiai programjában ez van benne. Többször kérdeztük, hogy mégis mi tévők legyünk, hogy adjunk jegyet, például informatikából, amikor nekik még esetlegesen nem is volt ilyen mélységben óra. Az alapvető tudás hiányzott és random évközben csatlakoztak be. A kérdésre kb. napi szinten más választ kaptunk. Esetemben a közepes érdemjegy adása mellett döntöttem, mert muszáj volt jegyet adni⁴⁹.”

A hosszútávú intézkedésekre az inkluzív oktatás előmozdítására vonatkozóan nem teszünk javaslatokat, mert ahogyan fentebb érveltünk, az oktatási rendszernek vannak olyan strukturálisan meghatározott alapvető jellemzői, melyek nem csupán a menekült tanulók, hanem minden, a rendszerben lévő tanuló számára nyújtott korszerű pedagógiai ellátásnak akadályai. Egy korszerű oktatási rendszer felé való elmozduláshoz szükséges javaslatok összefoglalása túlmutat e projekt vállalásain.

⁴⁸ Gyermekjogi Egyezmény, 3. cikk

⁴⁹ <https://oktatas.atlatszo.hu/2023/02/06/az-ukran-menekult-gyerekek-oktatasaval-egy-ev-utan-sem-tud-megbirkozni-a-magyar-kozoktatassal/>

Összegzés

Magyarországon alapvetően hiányoznak a korszerű menekültügyi ellátórendszer strukturális feltételei, a nemzetközileg elfogadott elveknek megfelelő támogatást, elfogadást, inklúziót kínáló koncepció, ambíció, és ebből következően a szükséges források is. Az ukrajnai menekültválság természetesen minden országban kihívás elé állítja az ellátórendszereket, sok múlik azonban (1) az ellátórendszerek korszerűségén és aktuális állapotán, illetve (2) a központi kormányzat által kezdeményezett felkészítésen, támogatásokon.

Az ukrajnai menekültekről való gondoskodást szolgáló összetett, átgondolt és összehangolt intézkedések hiánya alapján az állapítható meg, hogy a központi kormányzat számára nem prioritás a menekültek megfelelő ellátása. Alapvető keretek és feltételek hiányoznak a mindennapi boldogulásukhoz.

A legátfogóbb és egyik legsúlyosabb gond a menekültek számára nélkülözhetetlen információkhoz való hozzáférés lehetetlensége. Nincs egy nyilvános, központi forrás, platform, ahová fordulhat a menekült vagy segítője – esetleg egy ellátórendszeri tag –, mert a releváns információk nincsenek strukturáltan összegyűjtve. Egyik szereplő számára sem világos, hogy egyáltalán hová fordulhat, ha szüksége lenne felvilágosításra, problémát szeretne megoldani, vagy akár a számára előírt adminisztrációt elintézni.

Magyarországon az oktatási rendszer különösen rossz állapotban van, nem képes és alkalmas a személyre szabott tanulási igények mentén minőségi oktatást nyújtani. A szakemberhiány (pedagógusok és a nevelést-oktatást segítő szakemberek (NOKS)) és a rendszer szabályozása eleve túlterheli az itt dolgozókat. Az oktatási rendszer egyébként is szélsőségesen szelektív, hatalmasak az oktatási egyenlőtlenségek (OECD, 2013, 2016, 2018), a szociokulturális alapú diszkrimináció mértéke kiugróan magas, és egyre nő. Ilyen körülmények között a rendszer és szereplői nem rendelkeznek a menekültellátáshoz elengedhetetlenül szükséges multikulturális szemléletmóddal, nyitott, befogadó attitűddel, és olyan pedagógiai kultúrával, amely képes és kész alkalmazkodni a tanulói és kulturális sokféleséghez, azt értéknek tekinti, és ennek megfelelően tudja támogatni az integráció folyamatát.

A magyar oktatási rendszerben a pedagógusoknak és az intézményeknek – a néhány, tapasztalattal rendelkező iskola kivételével – alapvető problémát okoz a magyarul nem beszélő diákok kezelése, a magyarul beszélő külföldi diákok egy részével kapcsolatos további pedagógiai feladatot pedig nem észlelik, így el sem látják.

Bár az oktatásirányításnak feladata lenne a rendszer minden szintjének és szereplőjének felkészítése krízishelyzet esetén, a megfelelő ellátáshoz szükséges feltételek, eszközök és források biztosítása, ez nem történt meg a mai napig sem. A tankötelezettség kiterjesztésének megerősítésén és a 130.000 forint fejlesztési pénz lehetőségén kívül átfogó, az oktatásban releváns, a gyermeki érdekeket elsősorban figyelembe vevő, a menekültellátás esetén alapvető elveket alkalmazó jogszabályi változások, intézkedések, fejlesztések nem történtek. A tervezéshez szükséges alapvető adatgyűjtés vagy nem történik, vagy ezekhez nem teszik lehetővé a hozzáférést. Annak sincsen nyoma, hogy tudatos, szükséglet alapú reflektív tervezés folya, a feladatokhoz rendelt szükséges finanszírozással.

A szükséges szakemberek, kompetenciák hiányát természetesen nem csak jogszabályok és finanszírozás kérdése pótolni. A státuszok megteremtése és versenyképes fizetés esetén sem állnak rendelkezésre hirtelen kellő számban például gyógypedagógusok, pszichológusok, kulturális közvetítők, pedagógiai asszisztensek, magyar mint idegen nyelv tanárok, tolmácsok. Sok esetben a tanárképzésben sincsenek meg azok a tartalmak, melyekre például a menekültellátás szempontjából

szükség van ilyen helyzetben. De a kormánynak lehetőségében áll partnerségi megállapodásokat kötni civil szereplőkkel a feladatellátásról, megnyitni az iskolákat, és beengedni a szükséges szakértelmet, rendelkezzenek azzal magyar vagy éppen ukrán szakemberek.

Összefoglalva kijelenthető, hogy a magyar oktatási ellátásban egyáltalán nem jelennek meg a menekültellátással kapcsolatos korszerű, alapvető megközelítések és tudások. Az oktatásirányításban nem látszik a menekültügyi ellátás felhatalmazásokkal bíró, kijelölt és kompetens felelőse, akinek feladata a jól szervezett, a konkrét helyzethez adaptált rendszer megszervezése és koordinálása, az hazai civil és nemzetközi partnerekkel való folyamatos együttműködés. A civil és szakmai szervezetek és szereplők lehetőségeikhez képest mindent megtesznek, hogy az észlelt hiányosságokat pótolják. De erőforrásaik és felhatalmazásaik végesek, így működésük is csak szigetszerű lehet. Éppen ezért van kiemelkedő felelősségük a mindenkorai kormányoknak, különösen ilyen mértékű centralizáltság esetében.

Felhasznált irodalmak

Bognár, K. Hetzer, K. (2022) Milyen a jó iskola? Nemzetközi védelemben részesített gyerekek iskolai beilleszkedésének támogatása. In Kovács, A., Soltész, B. (Eds.) *Valahol otthon lenni. Menekültek társadalmi beilleszkedése Magyarországon*. Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület, pp. 164-189.

EDUA (2023) Projektbeszámoló prezentáció (hamarosan az uainfo.hu oldaláról letölthető)

Ercse, K. (2018) Az állam által ösztönzött, egyház-asszisztált szegregáció mechanizmusa. In Fejes, J. B., Szűcs, N. (Eds.) *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 177–199.

Lannert, J. (2021) *Kutatás az emberierőforrás-szűkösségekről a magyar közoktatásban*. T-Tudok Tudásmenedzsmint és Oktatóskutató Központ Zrt. 2021

Menedék Egyesület (2022) *Ukrajnából érkező gyermekek közoktatási integrációja. Helyzetjelentés*. Menedék Egyesület

https://menedek.hu/sites/default/files/media/document/2022/10/11/ukr%C3%A1n%20gyerekek%20a%20magyar%20k%C3%B6zoktat%C3%A1sban_osi_kut_2022.pdf

OECD (2013). PISA 2012 Results: Excellence through Equity (Volume II): Giving Every Student the Chance to Succeed, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264201132-en>.

OECD (2016). PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>.

OECD (2018). Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264073234-en>.

Romaversitas (2022) *A háború után Magyarországra érkezett kárpátaljai roma családok helyzete*. Romaversitas Alapítvány, 2022

Simon, D. (2023) *Az Ukrajnából Magyarországra érkező gyermekek és szüleik oktatási rendszerbe történő integrációja*. Kutatási zárójelentés. EDUA projekt. <https://uainfo.hu/2023/02/27/a-pedagogusok-es-szulok-koreben-vegzett-felmeres-eredmenyei/>

Várad, B., Erős, H. (2022) *Mennyibe kerülne a NOKS megbecsülése?* Budapest Szakpolitikai elemző Intézet, 2022

A nemzetközi áttekintéshez felhasznált források

Könyv/cikk

Cerna, L. (2019), "Refugee education: Integration models and practices in OECD countries", OECD Education Working Papers, No. 203, OECD Publishing, Paris, <https://dx.doi.org/10.1787/a3251a00-en>.

European Commission / EACEA / Eurydice, 2022. Supporting refugee learners from Ukraine in schools in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education : considerations, key principles and practices for the school year 2022-2023, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/310985>

Flecha, R. (2014). *Successful educational actions for inclusion and social cohesion in Europe*. Springer.

Handreiking onderwijs voor kinderen en jongeren uit Oekraïne (Oktatási kézikönyv Ukrán menekült gyermekek és fiatalok számára). 2023. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne/documenten/publicaties/2022/04/19/handreiking-onderwijs-voor-kinderen-en-jongeren-uit-oekraïne>

Informácie pre školy o zvládání krízovej situácie v dôsledku vojny na Ukrajine. 2022. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP)

Noorani, S., & Antonello, D. (2022). Supporting Refugee Learners from Ukraine in Schools in Europe. Eurydice Report. *European Education and Culture Executive Agency, European Commission*.

Policy guidance on supporting the inclusion of Ukrainian refugees in education: Considerations, key principles and practices. (2022). European comission. https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/news/Policy_guidance_Ukraine_schools.pdf

Procediment conciliat per a l'aplicació de mesures d'abordatge educatiu davant conductes greument perjudicials per a la convivència. 2022. del Consell, d'igualtat i convivència en el sistema educatiu valencià. A. 26. Decret 195/2022, d'11 de novembre.

Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: Considerations, key principles and practices for the school year 2022-2023. (2022). Comission Staff Working Document. European Comission

Kormányzati rendelkezés

"Employment, Childcare and Education." Department of the Taoiseach. Press release on Gov.ie. 2022 <https://www.gov.ie/en/publication/320e9-employment-and-education/>

"Information for Schools – Ukraine." Gov.ie - Search for Services or Information. 2022. <https://www.gov.ie/en/publication/48639-information-for-schools-ukraine>

"Integração De Crianças E Jovens Ucranianos No Sistema Educativo Português." XXII Governo - República Portuguesa. Accessed March 22, 2022.

<https://www.portugal.gov.pt/pt/gc22/comunicacao/noticia?i=integracao-de-criancas-e-jovens-ucranianos-no-sistema-educativo-portugues>

"Minister Harris Meets with Universities to Discuss the Higher Education Response to Ukraine." Department of Further and Higher Education, Research, Innovation and Science – press release on Gov.ie. 2022. <https://www.gov.ie/en/press-release/5ebae-minister-harris-meets-with-universities-to-discuss-the-higher-education-response-to-ukraine/>

"Obecnie 75 Tys. Dzieci Ukraińskich Uchodźców Jest Już W Polskich Szkołach. Apelujemy O Tworzenie Oddziałów Przygotowawczych." Ministerstwo Edukacji I Nauki.

"Supporting Children and Young People in a Time of War." Department of Education – press release on Gov.ie. 2022. <https://www.gov.ie/en/publication/e003e-supporting-children-and-young-people-in-a-time-of-war/>

"Wsparcie Dzieci Z Ukrainy Ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi – Informacja MEiN / Підтримка дітей з України з особливими освітніми потребами – інформація Міністерства Освіти та Науки." Ministerstwo Edukacji I Nauki.

377. Kultusministerkonferenz am 10./11. März 2022 in Lübeck Beschluss „Der Krieg in der Ukraine und seine Auswirkungen“. 2022. Kultusminister Konferenz. Bundesministerium für Bildung und Forschung

Beschulung der schuttsuchenden Kinder und Jugendlichen aus der Ukraine im Schuljahr 2022/2023. 2022. Kultusminister Konferenz. Bundesministerium für Bildung und Forschung

ORDIN nr. 3.363/10.03.2022 „privind aprobarea componenței Comisiei de coordonare a activității de repartizare a preșcolarilor/elevilor la unitățile de învățământ în care pot desfășura activități educaționale, precum și în instituțiile în care vor beneficia de asistență psihopedagogică și consiliere, a procedurii de organizare și funcționare a acestora și pentru aprobarea Procedurii de înscriere ca audienți la cursurile unităților de învățământ a minorilor aflați în situații deosebite care provin din zona conflictului armat din Ucraina și intrați pe teritoriul României”. 2022. Ministerul Educatiei, Guvernul Romaniei

ORDIN privind completarea anexei la Ordinul ministrului educației nr. 5.140/2019 pentru aprobarea Metodologiei privind mobilitatea academică a studenților. 2019. Ministerul Educatiei, Guvernul Romaniei

Základná škola (§ 29, Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní, školský zákon). 2008. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Národná rada Slovenskej republiky

Zum Umgang mit (schulpflichtigen) geflüchteten Kindern und Jugendlichen aus der Ukraine. 2022. Kultusminister Konferenz. Bundesministerium für Bildung und Forschung

Online cikk

CHILD-UP - Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading policies of Participation (n.d). schooleducationgateway.eu
<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools.htm>

Dermish, Mialy. (2022.05.22). Including Ukrainian refugees in secondary school classrooms: what if the pupils just don't speak the language?. schooleducationgateway.eu.

<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/viewpoints/experts/including-ukrainian-refugees.htm>

European Toolkit for Schools Promoting inclusive education and tackling early school leaving (n.d). schooleducationgateway.eu

<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools.htm>

France's education responses to the influx of Ukrainian students 2022. (n. d) Unesco.org

<https://www.unesco.org/en/articles/frances-education-response-influx-ukrainian-students>

Ireland's education responses to the influx of Ukrainian students. 2022. (n. d) Unesco.org

<https://www.unesco.org/en/articles/irelands-education-responses-influx-ukrainian-students>

Poland's education responses to the influx of Ukrainian students 2022. (n. d) Unesco.org

<https://www.unesco.org/en/articles/polands-education-responses-influx-ukrainian-students>

Ukraine refugee situation (n.d). 2022.unhcr.org <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

Weboldal

1. Accueil des enfants ukrainiens à l'École. (n.d) 2022. Education.gouv.fr
<https://www.education.gouv.fr/accueil-des-enfants-ukrainiens-l-ecole-point-de-situation-au-1er-avril-2022-340949>
2. ICAM: Including Children Affected by Migration (n.d). schooleducationgateway.eu
<https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools/detail.cfm?n=29424>
3. Mapping host countries' education responses to the influx of Ukrainian students (n.d). Unesco.org <https://www.unesco.org/en/articles/mapping-host-countries-education-responses-influx-ukrainian-students>
4. Nyelvtanfolyamok Ukrajnából bevándorló külföldiek gyermekei számára. (n.d). msmt.cz
<https://www.msmt.cz/mladez/jazykove-kurzy-pro-deti-cizince-migrujici-z-ukrajiny-2022>
5. Obecnie 75 tys. dzieci ukraińskich uchodźców jest już w polskich szkołach. Apelujemy o tworzenie oddziałów przygotowawczych (Jelenleg 75.000 az ukrán menekült gyerek már lengyel iskolákba jár. Felkészítő egységek létrehozását szorgalmazzuk) (n.d). Gov.pl
<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/konferencja-prasowa-ministra-edukacji-i-nauki-przemyslawy-czarnka-sekretarza-stanu-w-kprm-rzecznika-prasowego-rzadu-piotra-mllera-oraz-sekretarza-stanu-w-ministerstwie-spraw-wewnetrznych-i-administracji-pawla-szefernakera>
6. Oldal Ukrajna állampolgárainak. 2022. (n.d). gov.pl <https://www.gov.pl/web/ua/Navchannya-ta-naukova-diynnist-v-Polshchi>
7. Strefa komfortu PSRP. (n.d) prsp.org <https://wsparciepsychologiczne.psrp.org.pl/ua/>
8. Údaje o počte odidencov z Ukrajiny 2022. (n.d). Ukrajina.minedu.sk
<https://ukrajina.minedu.sk/data/att/25159.xlsx>

Mellékletek

Melléklet 1. Az ukrán menekült gyermekek oktatási ellátásának gyakorlata a közép-kelet-európai referenciatérségben

Lengyelország, Románia, Szlovákia

Lengyelország⁵⁰

Az elfogadott speciális törvény rendkívül rugalmas jogi eszköztárat hozott létre. Lehetővé teszi az ukrán menekültek gyermekeinek lengyel iskolákba és osztályokba való felvételét, valamint felkészítő osztályok létrehozását a következő korosztályokban: 1-3, 4-6 és 7-8 évfolyamon, valamint középiskolákban.

Az előkészítő osztályokban az ukrán gyerekek legfőképp lengyelül tanulnak – az iskolákban heti hat óra a minimális követelmény. Minden más, ami az előkészítő tagozatokon bekerül a tantervbe, az iskolától, annak igazgatójától és a tantestülettől függ.

Felkészítő osztályok olyan infrastruktúrában is kialakíthatók, amely az iskolákban amúgy nincs meg, és „valójában” nem a lengyel oktatás igényeit szolgálja.⁵¹

A lengyel kormányzat hivatalos weboldalai és hirdetőfelületei minden támogatásról, kezdeményezésről, rendeletmódosításról, offline és online eseményről és adománygyűjtési lehetőségekről információt adnak⁵².

Felsőoktatás⁵³

Lengyelországba érkezése után azonnal benyújthatja felvételi kérelmét a hallgató az általa választott felsőoktatási intézménybe. Tanulmányait Lengyelország és Ukrajna között a végzettséget és tudományos fokozatokat tanúsító okiratok kölcsönös elismeréséről szóló egyezmény alapján kezdheti meg, illetve folytathatja. A tanulmányok folytatása akkor is lehetséges, ha nem rendelkezik tanulmányi időszakkal, sikeres vizsgát, kreditet vagy szakmai gyakorlatot igazoló dokumentumokkal. Elég, ha nyilatkozik arról, hogy 2022. február 24-én egy Ukrajnában működő felsőoktatási intézmény hallgatója volt adott tanulmányi évben, adott tanulmányi irány és szint szerint - ezt egy külön törvény teszi lehetővé. Az elért tanulmányi eredmények ellenőrzését az általa megállapított szabályok szerint az az egyetem végzi, ahol felvételre jelentkezik.

Az oktatási költségek alól mentesül a nappali tagozatos hallgató, ha:

- menekültstátusszal rendelkezik,
- ideiglenes vagy kiegészítő védelmet vesz igénybe a Lengyel Köztársaság területén,
- rendelkezik lengyel kártyával.

⁵⁰ <https://www.unesco.org/en/articles/polands-education-responses-influx-ukrainian-students>

⁵¹ <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/konferencja-prasowa-ministra-edukacji-i-nauki-przemyslawy-czarnka-sekretarza-stanu-w-kprm-rzecznika-prasowego-rzadu-piotra-mllera-oraz-sekretarza-stanu-w-ministerstwie-spraw-wewnetrznych-i-administracji-pawla-szefernaker>

⁵² <https://www.gov.pl/web/psmlubaczow/sos-ukraina>

⁵³ <https://www.gov.pl/web/ua/Navchannya-ta-naukova-diynnist-v-Polshchi>

Egyes szakmákra - orvos, fogorvos, gyógyszerész, ápoló, szülésznő, laboráns, gyógytornász, mentős – vonatkozó tanulmányi díjak befizetése alól a kiválasztott felsőoktatási intézmény rektora mentesítheti. A díjmentesség feltételeit és rendjét az egyetem határozza meg.

Általános és középiskolai oktatás

A „PSRP Comfort Zone”⁵⁴ projekt keretében a Lengyel Köztársaság Diákpárlamentje ingyenes pszichológiai segítséget indított az ukrain diákok számára. A professzionális pszichológiai segítségnyújtás ukrán nyelven történik. A „PSRP Comfort Zone” projekt keretében egyéni, ingyenes online beszélgetést is igénybe vehető pszichoterapeutákkal. A pszichoterápiás konzultációk keretében minden egyes szakorvosi beszélgetésre 30 percet terveznek. Példák a segítségre: a szerettei miatti aggodalmak, alvási problémák vagy a szorongás kezelésének módjai. A projekt az oktatási és tudományos miniszter utasítására valósul meg, így a pszichológiai konzultációk ingyenesek.

Segélyvonal gyermekeknek: ingyenesen hívható telefonvonal, ahol szakpszichológusokkal beszélhetnek a gyerekek bármely fiatalkori probléma kapcsán. Kiváltképp, ha háborús traumáról van szó.⁵⁵

Van 24 órás áldozatsegítő vonal az Ukrajnából érkező menekülteknek ukrán nyelven. Bárki, aki háborús övezetből érkezik, ingyenes segítséget kap az Igazságügyi Minisztérium által kezelt Igazságügyi Alaptól.⁵⁶ Ez a vonal alapvetően a jogi kérdések megválaszolására és a bürokratikus ügyek segítésére szolgál.

Ingyenesen letölthető és használható a digitális diákigazolvány applikáció, amely megkönnyítheti az adminisztrációt az oktatási intézménybe való regisztráláskor, vagy két oktatási intézmény közötti váltás során.⁵⁷

Folyamatosan frissülő online „élőtérképet”⁵⁸ tesznek közzé az országban működő regisztrációs helyekről, információs pontokról, véradópontokról, gyógyszertárakról, szociális segítséget nyújtó helyekről, kórházakról, konzulátusokról, kormányzati ügyfélszolgálati irodákról. Ez a visszajelzések alapján rendkívül hasznos.

A *Wolnosci Intézet*⁵⁹ szakértőkkel a teljes folyamatot segíti az országba érkezéskori regisztrálástól – pszichológiai és anyagi segítségen át – egészen az ingyenes oktatási eszközök beszerzéséig.

Az *Edtech-alapítvány*⁶⁰ számos tevékenységet indított a lengyelországi ukránok oktatásának fejlesztése érdekében. Ennek érdekében cikkeket, óravázlatokat és útmutatókat készítettek olyan témákban, mint a csoportos, osztálytermi és iskolai integráció, interkulturális támogatás stb.

⁵⁴ <https://wsparciepsychologiczne.psrp.org.pl/ua/>

⁵⁵ <https://www.gov.pl/web/gov/telefon-zaufania-dla-dzieci-i-mlodziezy--infolinia>

⁵⁶ <https://www.gov.pl/web/ua/Yurydychna-dopomoha>

⁵⁷ <https://www.gov.pl/web/mobywatel-w-aplikacji/mlegitymacja-studencka>

⁵⁸ <https://dopomoha.pl/en/#map=6/50.677/24.088>

⁵⁹ <https://www.helpukraine.com.pl/en/home-english/>

⁶⁰ <https://edtechpoland.pl/en/educational-support-for-ukraine/>

Románia⁶¹

<https://fiipregatit.ro/ghid/ajutor-umanitar-refugiati/> - A kormányzat által működtetett portál, ami az első lépéseket írja le a menekülteknek, valamint a legfontosabb információkat gyűjti össze.

Hatályos kormányzati rendelkezés⁶²:

Az oktatáshoz és az esélyegyenlőséghez való jog tiszteletben tartása érdekében a Románia területére érkező ukrán diákok tetszés szerint beíratathatók bármely tanulói csoportokba/osztályokba, (ROFUIP 125. cikk (2)).

A román nyelvet tanulni vágyó ukrán diákok számára a tanfelügyelőségek megteremtik a szükséges feltételeket és biztosítják a megfelelő humánerőforrást a kérés teljesítéséhez.

Az ukrán diákoknak joguk van ingyenes lakhatáshoz bentlakásos iskolákban, étkezési támogatáshoz (ingyenes iskolai étkeztetés keretein belül és további élelmiszer-támogatásokra vonatkozóan is), oktatási eszközökhöz (úgy mint: román és ha van rá lehetőség, akkor ukrán nyelvű tankönyvek, füzetek, íróeszközök, tanuláshoz szükséges technikai eszközök [ha az iskola tudja támogatni a tanulót tablettel vagy laptoppal], ruhákhoz, cipőkhöz).

Az iskolai felügyelőségek szintjén bizottságot hoznak létre, amely tagjai: általános iskolai felügyelő, 2 iskolai felügyelő, 3 tanár és egy iskolapszichológus/tanácsadó - Ők koordinálják az egyes menekült gyermekek elhelyezését és az oktatás megkezdését.

Folyamatosan bővülő online adatbázist - amelyet angol, ukrán, román és néhol magyar nyelven is elérhető anyagokkal töltöttek fel – hoztak létre, hogy konkrét tananyagokkal, tanmenetekkel és jó gyakorlatokkal segítsék a román tanárokat és azokat az oktatókat, akik Ukrajnából érkeznek és segítenék az oktatást.⁶³

Ezt a weboldalt az ukrán MoES (Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma) hozta létre - az „Oktatási minőségbiztosítási rendszer” kezdeményezés keretében, amelyet a „Kormányzati reformok támogatása Ukrajnában” (SURGe) projekt keretében valósítanak meg. Az oldal hasznos információkat gyűjt többek között a romániai oktatási rendszer felépítéséről és funkcióiról.

Az állami és magán felsőoktatási intézményekben, valamint állami és magán oktatási intézményekben elhelyezett menekültek számára 50 lej/menekült/nap szállás és 20 lej/menekült/nap összegű étkezés támogatás jár, legfeljebb 90 napos időszakra.

Szlovákia⁶⁴

Azok a tanulók, akik a fegyveres konfliktussal összefüggésben érkeztek Szlovákiába, ugyanolyan feltételek mellett vehetnek részt az oktatásban, mint más külföldiek. Külön oktatásban és képzésben

⁶¹ https://www.edu.ro/alaturi_de_Ucraina

⁶² https://www.edu.ro/sites/default/files/fi%C8%99iere/Minister/2022/RO_UA/04_03_2022_Adresa_ISJ_ISM_B_elevi_ucraineni.pdf

⁶³ <https://refugee-ed.sqe.gov.ua/programs-and-textbooks/?clas=Grade+5#secondary>

⁶⁴ Összesített regisztrált tanulószámkok az alábbi linken: <https://ukrajina.minedu.sk/data/att/25414.xlsx>

és egyéni értékelésben részesül az, akinek nyelvi nehézségeiből fakadóan nehéz az iskolarendszerbe való integrálása.⁶⁵

Az értékelés sajátosságai

A külföldi tanulók értékelésének a lehető leginkább egyénre szabottnak kell lennie, azaz igazodnia kell a tanulók sajátos igényeihez és fejlődési lehetőségeihez. A külföldi tanulók alkalmazkodási folyamata során, az oktatás nyelvének elsajátításakor az iskola számára ajánlott, hogy mind az időközi, mind a szummatív értékelések során túlnyomórészt szóbeli értékeléseket alkalmazzanak.

A Szlovák Pedagógiai Intézet ajánlásai alapján az iskolák az ukrán menekült gyerekek és szülők esetében a következőre törekcsenek:⁶⁶

- Közzéteszik az iskola honlapján, hirdetőtábláján azoknak a szakértőknek az elérhetőségeit, akikhez a tanulók és családjaik segítségért fordulhatnak.
- Az iskola a menekült tanuló érkezésének első napján prioritásként kezeli, hogy a tanuló egyéni helyzetét (akár szakértők bevonásával) a tanári kar és az iskola vezetése megvitatja és ha szükséges, egyéni tanrendet állít elő.
- A kormányzati tisztviselők és intézmények nyilatkozatainak nyomon követése az intézmények feladata.
- Iskolapszichológus és az iskolán belüli civil társadalmi szervezetek képviselte szükséges. Ha nincs iskolapszichológus vagy iskolai támogató csoport az iskolában, a legközelebbi Oktatási és pszichológiai tanácsadás és megelőzés központhoz fordulhatnak (*Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie Petržalka - CPPPaP*), és átmeneti iskolapszichológiai segítséget kapnak.
- Összefoglaló információk a válságkezelés témakörében az oktatók és szakmai személyzet számára: <https://vudpap.sk/krizova-intervencia/>

Ezeket a frissülő összefoglalókat a tanároknak figyelemmel kell kísérni.

- Az esetszintű tapasztalatokról az adott település szintjén, a szűkebb régióban és ország szinten is ki kell építeni tudásmegosztó platformokat. A gyakorlat azt mutatja, hogy ezekn online fórumok (facebook csoportok, blogok stb.) használatának intenzitása változó.

⁶⁵ Podľa § 55 ods. 2 zákona č. 245/2008 Z. z. törvény értelmében -> eszerint oktatáspolitikai szinten a 2008-as rendelkezéshez igazodnak

⁶⁶ <https://vudpap.sk/en/krizova-intervencia/>

Melléklet 2. Az ukrán menekült gyermekek oktatási ellátásának gyakorlata a nyugat-európai országokban

Franciaország, Írország, Németország

Franciaország⁶⁷

Kormányzati szint⁶⁸:

Az ukrán gyerekek először a helyi iskolákba járnak, és a nem francia anyanyelvű tanulókhoz igazított fogadóosztályokba kerülnek. A francia és matematikai tudásuk felmérését követően a normál osztályokba integrálódhatnak. Helyi szinten hoznak létre programokat az ukrán gyermekek iskolarendszerbe való integrálására.

Ingyenes iskolai étkeztést és pszichológiai támogatást nyújtanak minden menekült számára. A szülőket támogatják abban, hogyan írássák be gyermekeiket az iskolába, a tanárokat pedig forrásokkal segítik abban, hogyan fogadják a traumát szenvedett tanulókat.

Az oktatási törvény L.111-1. és L.114-1. cikkei garantálják az oktatáshoz való hozzáférést minden 3 és 16 év közötti gyermek számára, valamint a képzési kötelezettséget a 16 és 18 év közötti gyermekek számára, akik az ország területén tartózkodnak. Így minden újonnan Franciaországba érkezett diáknak nemzetiségétől vagy személyes helyzetétől függetlenül oktatásban kell részesülnie⁶⁹.

A francia nyelv elsajátítása kulcskérdés a nem francia anyanyelvű hallgatók sikere szempontjából. A bejövő allofón tanulók oktatási egységei (UPE2A) lehetővé teszik, hogy az érintett tanulók beiratkozassanak egy többségi osztályba, miközben a franciát mint második nyelvet tanulják emelt óraszámban, szükségleteiknek és nyelvi készségeiknek megfelelően.⁷⁰

A menekült gyerekek hozzáférést kapnak az online tananyagokat tömörítő központi tanulási felülethez – Canvas felület –, ahová a tanáraik és a tanulást segítő egyéb szakemberek tölthetnek fel anyagokat, tesztek, egyéb információkat, értékeléseket. Ezen a felületen különösen arra törekszenek, hogy bővítsék a képzésre vonatkozó kínálatot. Cél, hogy a feltöltött anyagok lehetővé tegyék a hétköznapi osztályok tanárai számára e csoportok sajátos igényeinek jobb megértését, és ezt képesek legyenek adaptálni a saját tanítási gyakorlatukba. (Ez tulajdonképpen egy óriási feladat- és eszközbank, ami egyszerre segít a diáknak és az őt befogadó csoportnak).

Az Ukrajnából érkező gyerekeket (tágabban a konfliktusövezetből érkező gyerekeket) és az őket fogadó tanárokat és osztályokat támogatja az a felület, amit az Oktatási Főigazgatóság üzemeltet. A *m@gistry*⁷¹ egy online felület, egy oktatótér és oktatókeret, ami az fejlődés monitorozására is szolgál.

Az *Eduscol* „Évoquer la crise ukrainienne avec les élèves” (Az ukrán válság megvitatása a tanulókkal) című oldalán, a javasolt források mentén megvilágítják a konfliktus különböző aspektusait, különböző időskálákon, és eszközöket biztosítanak az internetes információk megértéséhez. A lelki problémákat,

⁶⁷ <https://www.unesco.org/en/articles/frances-education-response-influx-ukrainian-students>

⁶⁸ <https://www.education.gouv.fr/accueil-des-enfants-ukrainiens-l-ecole-point-de-situation-au-1er-avril-2022-340949> - menekült gyerekekről szóló számadatok

⁶⁹ <https://www.education.gouv.fr/accueil-et-scolarisation-des-enfants-ukrainiens-340790>

⁷⁰ <https://www.education.gouv.fr/la-scolarisation-des-eleves-allophones-nouvellement-arrive-et-des-enfants-issus-de-familles-4823>

⁷¹ https://magistere.education.fr/local/magistere_offers/index.php?v=formation

a tanulói gondolatokat és a háború aspektusait rendszerint a legfrissebb nemzetközi források mentén dolgozzák fel. Ennek online felvételeit bárki ingyenesen elérheti, és az ukrán menekült gyerekek bármelyik iskolán keresztül csatlakozhatnak a hálózathoz.⁷²

Írország⁷³

Kormányzati szint:

Az ukrán gyermekek és fiatalok két évig ingyenes óvodai oktatásban, valamint általános iskolai oktatásban részesülhetnek.

A kisebb gyermekek nevelési és oktatási programja 2 év ingyenes óvodai nevelést biztosít a gyermekek számára. A Korai Gyermekevelési Program (*Early Childhood Care and Education Programme - ECCE*) napi 3 órában, heti 5 napon keresztül biztosított szeptembertől júniusig. Az ECCE több mint 4000 szervezetet jelent országszerte. Az állam fizeti az ECCE teljes költségét⁷⁴.

Az iskolákban családközpontúságra törekszenek. Prioritás még a felnőttek és a gyermekek angol nyelvtanulásának támogatása is. Az iskolák folyamatosan együttműködnek a Speciális Oktatás Nemzeti Tanácsával (NCSE) annak érdekében, hogy elegendő helyet biztosítsanak az osztályokban. Az ukrán gyerekek itt sajátos nevelési igényűnek számítanak, így a rendszer automatikusan nyelvi segítő, pszichológust, fejlesztőpedagógust és az egyéni tanrend kialakítását írja elő annak érdekében, hogy segítsék a tanulót.

Az Írországba érkező ukrán családok támogatásának összehangolása érdekében az oktatási minisztérium regionális oktatási és nyelvi csoportokat (REALT) hozott létre. A REALT-oknak Írország 16 regionális oktatási és képzési bizottsága ad otthont, és a személyzetet regionális oktatási támogató személyzet alkotja. A REALT elsődleges feladata, hogy a meglévő regionális oktatási támogató struktúrákra építsen, és kezdetben az ukrán családoknak az iskolai helyek biztosításában nyújtott segítségre összpontosít. A REALT emellett támogatja a térség iskoláit abban, hogy megfeleljenek a gyermekek felmerülő igényeinek, tanácsot ad és támogatja az Oktatási Minisztériumot is új kapacitások kialakításában.

A kormányzat minden oktatáspolitikai intézkedéséről és ajánlásáról összefoglaló/tájékoztató^{75, 76, 77} dokumentumot készít, amelyet minden iskolának kiküld, és minden ukrán menekült család kézhez kapja. Az iskolák az ajánlásokhoz igazodva segítik az ukrán gyerekek beilleszkedését.

Kormányzati szinten támogatják továbbá az online tanulás és képzések folytatását. Az iskolák és a tanulók egyedi hozzáférést kapnak a SOLAIS⁷⁸ online tananyagrendszeréhez, ahol a tanárok segítségével egyéni fejlesztési dizájnt lehet összeállítani. Az online tanulás kifejezetten fontos azoknak a tanulóknak, akik az országon belül rövid idő alatt (2-3 hónap) iskolát váltanak.

Általános és középiskolai oktatás:

⁷² <https://eduscol-education-fr.translate.goog/3119/evoquer-la-crise-ukrainienne-avec-les-eleves? x tr sl=auto& x tr tl=en& x tr hl=en& x tr pto=wapp>

⁷³ <https://www.unesco.org/en/articles/irelands-education-responses-influx-ukrainian-students>

⁷⁴ <https://myccc.ie/>

⁷⁵ <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/243734/547656ea-642d-4909-918e-18154542b2b9.pdf#page=null>

⁷⁶ <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/217930/aa028f91-8a12-4ea4-8390-011e3a142931.pdf#page=null>

⁷⁷ <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/217930/aa028f91-8a12-4ea4-8390-011e3a142931.pdf#page=null>

⁷⁸ <https://ecollege.etbonline.ie/>

A 4 és 18 év közötti gyermekeket támogatják az állam által biztosított általános alap- vagy középfokú oktatásban. A szülő felveheti a kapcsolatot bármely helyi általános vagy középiskolával.

Németország⁷⁹

Kormányzati intézkedés:

tartományonként eltérő lehet, de a központi irányelv azonos.

Az oktatási és kulturális miniszterek konferenciájának tudományos ága kijelentette: „Szolidárisak vagyunk az ukrainai tudósokkal és diákokkal. Tudományos hidat építünk számukra Németországba.”

A Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium, valamint a tartományi minisztériumok és a Tudományos Szervezetek Szövetsége - Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium által finanszírozott - központi kapcsolattartó pont létrehozását tűzte ki célul a diákok és a tudósok számára, amely tájékoztatást nyújt a szövetségi kormány, a tartományok, az egyetemek, a tudományos szervezetek, a diákszervezetek és a Tudományos Szervezetek Szövetsége konkrét támogatási intézkedéseiről. Ezt egyetemek, tudományos szervezetek, diákszövetségek és alapítványok számára ingyenesen hozzáférhetővé kell tenni. A platformot a Német Akadémiai Csereszolgálat kezeli.

Felsőoktatás: Szinte minden város minden egyeteme összeállított „segítségnyújtási csomagokat”, amely magában foglalja a szálláshelyektől kezdve az ukrán tanulmányok elismerésén át a pénzügyi ösztöndíj rendszerig nagyjából minden rendelkezésre álló támogatást. - <https://www.daad-ukraine.org/de/unterstuetzungsangebote/uebersicht-vorhandener-hilfsangebote/>

Általános és középiskolai oktatás: Tartományonként eltérő. Tartományonként összeállítottak csomagokat, amelyeket központ kormányzati honlapról is el lehet érni: <https://www.kmk.org/aktuelles/ukraine.html>

Tartományok minisztereinek közös határozatai⁸⁰

A gyermekek és fiatalok iskolai oktatásának előkészítése érdekében a 2022/2023-as tanévben a tartományok oktatási és kulturális minisztereinek állandó konferenciája által megállapított közös, alapvető keretrendszer:

1. integráció/nyelvtanulás - A gyermekeket és fiatalokat be kell integrálni a német iskolarendszerbe. Ennek érdekében a tartományok felhasználják a meglévő tartományi támogatási programokat az újonnan bevándorolt gyermekek és védelemre szoruló fiatalok oktatására. A német (mint oktatási nyelv) elsajátítását a német mint második nyelv oktatása segíti elő.

Ahol lehetséges, a tanításnak tartalmaznia kell (önkéntes alapon) ukrán nyelvórákat is.

2. kötelező iskoláztatás - A tartományok kötelező iskoláztatásra vonatkozó szabályai érvényesek.

3. átmenetek és képesítések - Az egyenlőség érdekében a védelmet kérő ukrán gyermekekre és fiatalokra ugyanazok a szabályok vonatkoznak minden átmenet és képesítés tekintetében, mint a többi tanulóra.

4. online tanulási lehetőségek - Az ukrán online anyagok integrálása a rendszeres tanórákba kiegészítő és kísérő jellegű lehet. A védelmet kérő tanulók magánúton további online tanulási lehetőségeket vehetnek igénybe hazájukban, és így szükség esetén nemzeti képesítések megszerzésére is törekedhetnek.

5. Ukrán tanárok foglalkoztatása - A tartományok a külföldi tanári képesítések kiegyenlítésére szolgáló meglévő eszközöket használják fel az ukrán tanárok hosszú távú foglalkoztatásának lehetővé tételére.

⁷⁹ <https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/bildung-im-schulalter/bildung-im-schulalter.html>

⁸⁰ https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2022/2022_06_23-Beschulung-Kinder-Ukraine-SJ-22-23_01.pdf

A segítő tanárként történő ideiglenes foglalkoztatás eszközét szükség esetén továbbra is igénybe lehet venni.

- Iskolakötelezettség⁸¹: Az ukrán gyermekekre is vonatkoznak a tartományi szintű iskolakötelezettségre vonatkozó hatályos rendelkezések, a kötelező oktatás az ukrán menekültekre is vonatkozik.

A tartományok többségében elérhető⁸²:

- 0-24 telefonos ügyelet, ahol az országba történő belépés és regisztráció során egyúttal az iskolakorú gyerekek regisztrációja is elkezdődik
- online tananyagok és tanulást segítő források német és ukrán nyelven (elsősorban a nyelvtanulás a cél)
- ingyenes nyelvtanfolyamok és nyelvi felkészítő órák
- gyermekmegőrzők, óvodai és bölcsődei foglalkozások (akár nyári tábor szintjén)
- pszichológiai segítséget nyújtó programok tanulói és családi szinten is
- ukrán tanári diplomások alkalmazásának lehetőségei az egyes iskolákban (azzal a feltétellel, hogy ők is nyelvet tanulnak)
- német-ukrán gyerekek közös programjai, amik a befogadást és a háborús traumák feldolgozását is szolgálják
- konzultációs órák ukrán nyelven
- tananyag és taneszköz támogatások
- anyagi támogatás az iskolakezdéshez

⁸¹ https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2022/2022_05_10-Ukraine-schulpflichtige-Kinder.pdf

⁸² a lista a közös tartományi listát tömörítő oldal alapján lett összeállítva, ami az egyes tartományok felületére irányít át. Ez rengeteg különböző felület nagyon hasonló információkkal.

Melléklet 3. A Civil Közoktatási Platform 2022. márciusi levele az oktatásirányításhoz

A Civil Közoktatási Platform az első pillanatoktól kezdve figyelemmel kísérte az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási ellátásának érdekében történt intézkedéseket. Aggódva látta, az oktatásirányítás nem kezeli a kérdést érdemi, komplex, átfogó, és a gyermekek érdekeit figyelembe vevő szakpolitikai megközelítéssel. Éppen ezért konstruktívan megfogalmazott 33 kérdést, remélve, hogy a strukturált szerkezet segít az ellátás érdemibb és hatékonyabb megszervezésében.

Bár Maruzsa Zoltán államtitkár válaszolt levelünkre, a kérdések többségére ma sincs megnyugtató válasz. Ezért érdemesnek látjuk közzétenni a levelet annak érdekében, hogy jól látható legyen a problémakör szerkezete.

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Kásler Miklós miniszter úr és Maruzsa Zoltán államtitkár úr részére

Tisztelt Miniszter Úr! Tisztelt Államtitkár Úr!

Az orosz-ukrán háború következményeként több mint egy hónapja folyamatosan érkeznek menekültek hazánkba. A Civil Közoktatási Platform által képviselt köznevelési szervezetek aggodalommal látják, hogy a háború elől menekülő gyermekek sokféle, heterogén csoportjai számára nem állt össze egy egyértelmű, átlátható ellátási útvonalakat leíró, működőképes rendszer. Sem a hazánkba érkezők, sem az ellátásukban, a róluk való gondoskodásban részt vevő szereplők számára nem világosak az egyes esetekben követendő és követhető, a szükségletekhez alkalmazkodó eljárások. Nem látszik biztosítottak sem a szükséges plusz erőforrások rendelkezésre állása, sem pedig a feladatok végrehajtására kijelölt intézmények felkészítése.

Éppen ezért mind a menekültek, mind az őket befogadó, számukra szolgáltató, erőforráshiánnyal küzdő magyar intézményrendszer szempontjából fontosnak tartjuk az alábbi, az EMMI köznevelési államtitkárságának illetékességébe tartozó kérdések megnyugtató megválaszolását a minisztérium részéről.

Tájékoztatjuk Önöket, hogy mind levelünket, mind az Önök választ saját csatornáinkon és a médián keresztül nyilvánosságra hozzuk. Ezt szükségesnek és magától értetődőnek tartjuk; e helyzetben a lehető legszélesebb nyilvánosságot kell kapnia minden információnak, csökkentve ezzel a bizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot.

Budapest, 2022. március 29.

A Civil Közoktatási Platform Ügyvivő Testülete nevében

Dömsödy Andrea, Ercse Kriszta, Juhász Ágnes

A kérdések

Tervezés, koordináció, felelősség

1. Ki az ukrán gyermekek oktatásának, segítésének kormányzati, illetve minisztériumi felelőse?
2. Létrehoztak-e, illetve terveznek-e létrehozni konzultációs testületet a terület problémáinak megismerésére, az intézkedések előkészítésére? Ha igen, kik (lesznek) ennek a tagjai?
3. Készült-e, készül-e intézkedési terv a menekült gyermekek különféle, eltérő szükségletű csoportjainak (magyar, ukrán, orosz anyanyelvűek; továbbutazni kívánók, bizonytalanok, menedékkérők, végleges letelepedést tervezők) oktatására, segítésére, mentális, egészségügyi stb. ellátására?
4. a lehetséges háborús kimenetelekre, a menekültek magyarországi jelenlétének különféle szcenáriójára?
5. Rendelkezik-e a kormányzat információkkal a Magyarországra érkező, illetve itt-tartózkodó ukrán gyermekek számáról, életkoráról, anyanyelvéről, országon belüli mozgásáról, terveiről? Készül-e nyilvántartás a pedagógiai tapasztalattal rendelkező menekültekről? Tervezik-e valamilyen módon gyűjteni ezeket az információkat?
6. Van-e kapcsolat a menekült gyermekek oktatása ügyében az ukrán oktatási minisztériummal?
7. Van-e együttműködés a problémák, lehetőségek és jó gyakorlatok meghatározásában az ukrán menekülteket befogadó országokkal? Hozzáférnek-e a korábban menekült gyermekeket befogadó országok tapasztalataihoz, szakmai anyagaihoz?
8. Van-e stratégia a gyerekek fokozatos és lépcsőzetes integrálására a magyar iskolarendszerbe?
9. Tervez-e a minisztérium gyermekvédelmi intézkedéseket a szülők nélkül érkező vagy egyéb okból ellátásra szoruló gyermekekkel kapcsolatban?
10. Az Unió által a menekültválság kezelésére biztosított 300 millió euróból (több mint 100 milliárd forintból) mennyivel gazdálkodhat az államtitkárság? Milyen egyéb anyagi források állnak rendelkezésre a gyermekek oktatására, segítésére?

Tájékoztatás

11. Készültek, készülnek-e magyar, ukrán és orosz nyelvű, nyomtatott, illetve online tájékoztatók a szülők, pedagógusok, segítők részére tennivalóikról és lehetőségeikről, az elérhető állami, önkormányzati és civil szolgáltatásokról, ingyenessé tett ukrán nyelvű online tananyagokról stb.? Ha igen, hol érhetők el ezek, hogyan terjesztik azokat?
12. Milyen kormányzati, minisztériumi honlapon érhetők el az ukrán gyermekek oktatásával, segítésével, gyermekvédelmi ellátásával, az igénybe vehető támogatásokkal kapcsolatos

jogszabályok, tudnivalók? Terveznek-e ilyen menüpontot az Oktatási Hivatal hivatalos honlapján?

13. Terveznek-e honlapot a jó gyakorlatok megosztására?
14. Kapnak-e rendszeres hivatalos tájékoztatást a menekültekkel, köztük gyermekekkel foglalkozó civil és egyházi segítő szervezetek, az intézményfenntartók a szabályozásról, a támogatásokról, a várható intézkedésekről? Ha igen, hogyan lehet a tájékoztatotti körbe bekerülni?
15. Van-e olyan minisztériumi felelős, illetve szakmai csapat, akihez a pedagógusok, illetve segítőik szakmai vagy adminisztrációs, szervezési problémákkal fordulni tudnak? Ha igen, hol ismerhető meg az elérhetőségük?

Szabályozás

16. Várható-e a valamilyen szabályozás a menedékes státuszért nem folyamodó gyermekekkel való foglalkozással kapcsolatban is?
17. Mikorra várhatóak a gyermekek bölcsődei, óvodai, iskolai befogadására vonatkozó, a befogadási kötelezettséget előíró és a tanulók után járó támogatás összegét meghatározó már megjelent rendeleteknél részletesebb jogszabályok, végrehajtási utasítások?
18. Mi a pontos szabályozás arra, hogy melyik intézmény köteles fogadni egy-egy gyermeket? Vannak-e intézményi, pedagógiai elvárások a befogadó iskolákkal, a támogatás feltételül előírt egyéni foglalkozásokkal szemben?
19. Milyen módon kívánják figyelembe venni a szabályozásban azt a szakmai állítást, hogy a menekült gyermekek számára nem kívánatos azonnal a formális, teljesítményelvárások által meghatározott oktatás?
20. Várható-e szabályozás és tájékoztatás arra vonatkozóan, hogy miben térhet el a menekült tanulók oktatása, teljesítményük értékelése, előrehaladásuk adminisztrálása az általános előírásoktól? Szabad kezet kapnak-e az iskolák, a pedagógusok ennek meghatározásában?
21. Hogyan tervezik kezelni a menedékkérők tankötelezettségét, illetve óvodába járási kötelezettségét? Számíthatnak-e szankcionálásra azok, akik nem vagy nem kellő rendszerességgel járnak iskolába, óvodába? Tervezik-e a már működő, illetve a várhatóan létrejövő tanodák, gyermekfoglalkoztatók, illetve az ukrán online oktatásban való részvétel hivatalos elismerését annak érdekében, hogy az itt tanuló gyerekek tankötelezettségüknek, óvodába járási kötelezettségüknek ezekben is eleget tehessenek?
22. Tervezik-e az Ukrajnában végzett pedagógusok, gyermek- és csecsemőgondozók képzettsége hivatalos elismerésének könnyítését annak érdekében, hogy őket az önkormányzati, állami és egyházi intézményekben, civil segítőknél foglalkoztatni lehessen?

Támogatások, további intézkedések

23. Terveznek-e az iskolákhoz hasonló anyagi támogatást az ideiglenes védelemben részesülőket kötelezően befogadó bölcsődék, óvodák, gyermekházak részére? Tervezik-e a már működő és folyamatosan szerveződő tanodák, gyermekfoglalkoztatók, illetve az átmenti és gyermekotthonok, nevelőszülők anyagi támogatását?
24. Terveznek-e intézkedéseket azok segítésére, akik csak rövid ideig tartózkodnak Magyarországon, illetve nem folyamodnak menedékes státuszért? Várható-e a velük foglalkozók anyagi támogatása?
25. Indítanak-e óvodai, iskolai csoportokat a közösségi szállásokon?
26. Tervezik-e a közösségbe kerülő menekültek orvosi vizsgálatát, illetve van-e elképzelés a hiányzó, nálunk kötelező oltások pótlására?
27. Tervezik-e a gyermekek mentális állapotának felmérését, illetve szükség szerinti támogatásukat, terápiájukat?
28. A speciális nevelési igényű, illetve más szakszolgálati, gyógypedagógiai ellátásra szoruló gyermekeknek jár-e a magyar gyermekek számára járó ellátás? Ha igen, biztosítanak-e plusz anyagi és humán erőforrást a köztudottan a szokásos igények kielégítésére sem elegendő ellátórendszer számára?
29. Tervezik-e magánszolgáltatók bevonását a gyógypedagógiai, fejlesztő, pszichológiai ellátásba, koordinálnak-e az e területen tevékenykedő civil szervezetekkel, önkéntesekkel? Ha igen, kiket és milyen finanszírozási formában kívánnak bevonni?
30. Tervezik-e koordinációval, illetve anyagilag támogatni a magyar, ukrán vagy orosz nyelvű tanulócsoportok, foglalkoztató csoportok működését, létrejöttét, amelyek alkalmasak a rövidtávú segítésre, felkészíthetnek a későbbi magyar iskolai oktatásra, és az iskolai elhelyezésnél jobban szolgálhatnák az eddig más rendszerben tanuló, a latin betűket, a magyar nyelvet nem ismerő tanulókat?
31. Tervezik-e segíteni informatikai eszközökkel az ukrán tanulók bekapcsolódását az otthoni digitális oktatásba, illetve az ingyenessé tett ukrán tananyagok használatába?
32. A szabályozásban előírt kötelezettségeken és az anyagi juttatáson kívül milyen, a feladataikra felkészítő szakmai segítséget terveznek nyújtani a menekült gyermekeket ellátó intézmények és dolgozók számára? Készülnek-e szakmai anyagok a menekült gyerekekkel foglalkozó pedagógusok felkészítésére, terveznek-e számukra képzést, támogatást, szupervíziót? Mely szervezetek, szakemberek segítik munkájukat, milyen forrás van ennek finanszírozására?
33. Milyen intézkedések várhatók a befogadó iskolák, óvodák, illetve más segítő szervezetek mentális szakemberekkel, nyelvet ismerő asszisztensekkel, magyar mint idegen nyelv tanárokkal való ellátása érdekében?

Melléklet 4. Javaslatok az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási hozzáféréseinek javítására

Vállalásunknak megfelelően szakpolitikai áttekintésünk fókuszában az Ukrajnából menekült gyermekek oktatási eléréseinek javítása van. Az ennek kapcsán felmerülő javaslatok azonban alkalmasak a külföldi, nem magyar iskolába járt, illetve a menekült gyermekek ellátásának javítására, mert az általunk felvetett problémák többsége általában az ellátórendszerek (oktatás, menekültellátás) komoly deficitjeire mutat rá.

I. Az információhoz való hozzáférés biztosítására vonatkozó javaslatok

Már a határ átlépésekor, illetve a menedékkérelem benyújtásakor fontos lenne átadni egy brosúrát a magyarországi tartózkodással kapcsolatos tudnivalókról magyar, ukrán és orosz nyelven. Ezt a brosúrát szükséges elhelyezni minden olyan helyen, ahol az Ukrajnából menekültek megfordulnak - kormányhivatalok, idegenrendészet stb.

1. A magyarország.hu honlapon vagy egy külön erre a célra létrehozott hivatalos, központi honlapon is el kell helyezni ezeket az információkat, szintén három nyelven, világosan megjelenítve a különböző ellátásokért felelős szerveket és elérhetőségüket.
2. A magyar és angol nyelvű 1818 kormányzati ügyfélvonalat készítsék fel az Ukrajnából menekültek tájékoztatására, és tegyék lehetővé az ukrán vagy orosz nyelvű kérdést is; a lehetőségről már a határon tájékoztassanak.
3. Az Ukrajnából menekülteket érintő jogszabályoknak, kitöltendő űrlapoknak legyen hivatalos fordítása, melyhez az ügyintézésben illetékes szervek és hivatalok is hozzáférnek.
4. Legyenek nyilvános adatbázisok az Ukrajnából menekültek olyan számadatairól, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a különböző szükségletek és igények ellátására adott szolgáltatások tervezésekor (például: Tanköteles gyermekek száma korcsoportonként, területi eloszlásuk, különböző SNI szükségletű gyermekek száma stb.).
5. Az állami, önkormányzati, illetve közfeladatot ellátó szervek teljesítsék a közérdekű adatigényléseket.
6. Az Oktatási Hivatal honlapján külön menüpont szólna az ukrán menekültek oktatással kapcsolatos tudnivalóiról.
7. A BM Köznevelési Államtitkárságon, a Kulturális és Innovációs Minisztériumban, az Oktatási Hivatalnál, az NSZFH-nál legyen felelőse a témának, akihez kérdéssel, javaslattal fordulni lehet.

II. Az oktatási rendszerbe való belépésre és integrációra vonatkozó javaslatok

A nem magyar anyanyelvű, illetve hosszabb ideig külföldi iskolában tanult gyermek minősüljön kiemelt figyelmet igénylő tanulóknak, és illessék meg mindazok a jogok (felzárkóztató foglalkozások, vizsgakönnyítések (KNt. 8. § 3., 27. § 5., 7., 37. §, 51. § 5)), amelyek a jogszabályok szerint megilletik a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanulókat.

1. Szükség lenne egy átfogó és többdimenziós, az írni-olvasni tudást, a nyelvet és más kulcskompetenciákat felölelő előzetes felmérésre a beiratkozást követően annak érdekében, hogy a fogadó intézménynek és pedagógusainak világos képük legyen a tanulási szükségletek alapján a személyre szabott fejlesztés, pedagógiai támogatás megtervezéséhez. Ehhez készüljenek megfelelő mérőeszközök, amelyeket az iskolák rendelkezésére kell bocsátani. A felmérés eredményei kerüljenek be a KRÉTA rendszerébe, hogy az ellátásukhoz szükséges forrásokat (szakmai, eszköz, pénzügyi, szabályozási stb.) mindezek ismeretében lehessen megtervezni.

2. Tegyük ismertté és megismerhetővé az ukrainai magyar nemzetiségi iskolák által használt tanterveket és az ukrán iskolákban használt tantervek magyar fordítását az egyéni fejlesztés tervezése érdekében.
3. Feltétlenül szükség van fejlesztő-segítő szakemberek és az adekvát ellátás biztosítására mind azon tanulók számára, akiknél az előzetes vizsgálatok és felmérések ezt indokolják, mind azoknak, akiknél az észlelt szükségletek később, az iskoláztatás folyamán teszik ezt szükségessé. A szakemberhiányra tekintettel az adekvát ellátáshoz szükség lehet civil szervezetekkel, szakemberekkel való együttműködésekre, megállapodásokra is. Az iskolák számára ennek lehetőségét biztosítani kell, és egyértelművé kell tenni, hogy ebben az esetben a tankerületek és a centrumok támogatják a civilek fogadását.
4. Az egyéni fejlesztést szolgáló többlettámogatást (130.000 forint/hónap) kapják meg az óvodák is, hiszen a koragyermekkori nevelésnek különösen nagy szerepe van, mint ahogyan annak is, hogy az óvodák közössége is az interkulturalitás, a traumatudatosság és a nyelvi fejlesztés tekintetében felkészülten tudja fogadni és ellátni a gyermekeket.
5. A 130 ezer Ft fejlesztési támogatás teljes összege felhasználásának mikéntjéről dönthessenek az érintett iskolák és óvodák, amennyiben biztosítanak heti 5 órányi magyar nyelvtanulási és fejlesztési lehetőséget a tanulóknak. A heti 5 óra egyéni fejlesztési óra felhasználását az Ukrajnából menekült tanuló átfogó, hosszabb távú fejlesztési terve határozza meg, azaz a fejlesztési cél érdekében végzett tevékenység módjának és formájának kiválasztásában legyen az iskolai szakembereknek szabadsága, hiszen ők látják pontosan a gyermek szükségleteit és annak változásait.
6. Fontos felhívni a befogadó iskolák figyelmét arra – és ha szükséges, a szabályozást módosítani -, hogy a 130.000 forint többlettámogatás célja az *egyéni* fejlesztés, ami nem egyenlő az *egyéni* fejlesztéssel. A tanuló egyéni szüksége dönti el, hogy a fejlesztésének folyamata inkább egyéni, inkább kiscsoportos – vagy nagy csoportos – formában zajlódjék.
7. Vezessenek be pótlékot az iskolákban-óvodákban azon pedagógusok és NOKS dolgozók számára, akik az Ukrajnából menekült gyermekekkel kapcsolatos koordinálási, tolmácsolási, mentorálási feladatokat ellátják. Az Ukrajnából menekült gyermekek fejlesztésére adott 130 ezer Ft-os támogatásból kaphassanak a gyermekekkel osztálykeretben foglalkozó tanárok is.
8. Biztosítsák az iskolák számára annak megszervezését (feltételeit, eszközeit, költségeit), hogy megszervezzék az ukrán menekült diákok számára az oktatási rendszerbe való belépést követően egy intenzív felkészülés lehetőségét, melynek fő célja a magyar nyelven való alapvető kommunikáció képessége. Ez alatt az idő alatt a felkészítés mellett a beilleszkedés érdekében azokat a magyar nyelvű órákat látogatnák, amelyek jellemzően inkább készségtárgyak (az itt tapasztalt sikerélményt pedagógusok különösen kiemelték). Komoly segítséget jelenthet a külföldi, magyarul nem beszélő tanulók ellátásában már tapasztalattal rendelkező iskolák, illetve a nyelvi előkészítő évfolyammal működő iskolák, és a MID tárgyat a pedagógiai programjaikban megjelenítő iskolák tapasztalata.
9. Fontos olyan taneszközök fejlesztése, gyűjteménye és elérhetővé tétele, mely a magyar mint idegen nyelv tanulását a szaktárgyak tanulása közben is segíti (applikációk, honlapok).
10. Több országhoz hasonlóan biztosítani kell az Ukrajnából érkezett diákok saját tantervükben való továbbhaladásának lehetőségét, építve a rendelkezésre álló online tananyagokra és tankönyvekre, valamint az online oktatásra. A menekültellátás központi forrásaiból kapjanak támogatást azok a szervezetek is, akik az Ukrajnából menekült családokat segítik az ukrán oktatásban való részvételben, illetve az ukrán nyelvhasználat és kulturális közeg biztosításában.

Szükség esetén az iskola bocsássa rendelkezésre az eszközöket, a helyet - a fenntartó (Tankerület, Centrum stb.) által biztosítva, az esetleges plusz személyi költségek fedezésével, a menekültellátás központi alapjának a terhére - az önálló vagy e szervezetek által támogatott tanulásra. Amennyiben sikerül rendszerszinten megoldani az ukrán pedagógusok, asszisztensek bevonásának (alkalmazásának) kérdését, ők ebben komoly szerepet tudnának vállalni igény esetén engedélyezzék az ukrán tanterv szerint működő oktatási intézmények működését.

11. Az alapfokú oktatásban érintett tanulók esetében amennyiben egy család a magyar iskola látogatásával párhuzamosan megoldja gyermekének az ukrán tanterv szerinti továbbhaladását is, legyen lehetőség bizonyos tárgyak esetében felmentést kapni a magyar nyelvű órák látogatása vagy osztályzása alól (például: matematika).
A középfokú oktatásban érintett tanulók esetében amennyiben a család megoldja gyermekének az ukrán tanterv szerinti továbbtanulását, mentesüljön a magyar iskolarendszerben teljesítendő tankötelezettség alól.
Mind a két esetben az ukrán tanterv szerint történő előrehaladás az ukrán oktatási minisztérium igazolása alapján kerüljön elfogadásra.

Az óvodai és általános iskolai felvétellel, illetve a középiskolai továbbtanulással kapcsolatos javaslatok

1. A szülők, az óvodák és az általános iskolák számára tegyék ismertté azon általános és középfokú iskolák listáját, amelyek a kötelező feladatokon túl további feladatokat vállalnak a magyar anyanyelvű, illetve a magyarul nem beszélő ukrán menekült gyermekek érdekében. Ehhez aktualizálják a tankerületek honlapjain található, a külföldi vagy külföldről hazatért tanulókra vonatkozó iskolalistákat és felelősöket, és mérjék fel az egyházi és alapítványi iskolák, illetve a szakképző intézmények hajlandóságát is.
2. A tanulói összetételben jelentkező aránytalanságok elkerülése – szegregáció - érdekében, fontos tankerületenként egynél mindenképpen több intézmény ösztönzése a rendelkezésre álló szakpolitikai eszközökkel a magyar anyanyelvű, illetve a magyarul nem beszélő ukrán menekült gyermekek ellátására, együttműködési szándékaikat is mérlegelve
3. A létfenntartási támogatásért jelentkezők figyelmét hívják fel a tankötelezettségre és az óvodalátogatási kötelezettségre, és adjanak át számukra ezzel kapcsolatos tudnivalókat tartalmazó linket, magyar és ukrán nyelvű szóróanyagot.
4. A beiratkozáskor a szülők kapjanak ukrán nyelvű írásos tájékoztatót a magyar közoktatási rendszerről és az őket érintő szabályokról, lehetőségekről (pl. ingyenes étkezés).
5. A tankerületek és az önkormányzatok jelöljék ki azokat a felelősöket, akikhez a szülők és az iskolák fordulhatnak beiskolázási kérdéseikkel; biztosítsák az anyanyelvi kérdés és ügyintézés lehetőségét.
6. A szakszolgálatok továbbtanulási felelősei álljanak a szülők rendelkezésére a rendes és a rendkívüli felvételi időszakban. Kapjanak felkészítést a speciális lehetőségekről és problémákról. Az ellátás-ügyintézés idejére álljon rendelkezésükre tolmács.
7. A felsőfokú továbbtanuláshoz hasonlóan a középfokú továbbtanulási jelentkezés esetén is lehetővé kell tenni az ukrán osztályzatok átszámítását, hogy így automatikusan lehetségesse váljon a továbbtanulás olyan esetekben, ahol a felvételi sorrendet az osztályzatok alapján állapítják meg.
8. Ne követeljék meg a középiskolai központi felvételi megírását azoktól a gyermekektől, akik két tanévnél kevesebbet töltöttek a magyar rendszerben. Hivatalosan helyettesítsék ezt valamilyen

más lehetőséggel, amelyeket a középiskoláknak el kell fogadniuk akkor is, ha felvételi követelményeik között szerepel a központi felvételi. Ilyen lehet például az általános iskola javaslata, a szóbeli felvételizés lehetősége, a méltányossági helyek rendszere.

9. Az Oktatási Hivatal állásfoglalását, miszerint az iskolák a rendes felvételi eljárásban is egyéni mérlegelés alapján felvehetik azokat, akik megfelelő nyelvtudás hiányában nem vettek részt a központi felvételin vagy ott rosszul teljesítettek, jogszabályban is rögzíteni kell.
10. A tanulói létszám 5-10 %-a erejéig a rendes felvételi eljárás során is vehessenek fel az iskolák olyan külföldi vagy a magyar iskolarendszerbe két éven belül bekerült tanulókat, akik nem teljesítik az iskola felvételi követelményeit. Esetükben azok az iskolák is tarthassanak szóbeli meghallgatást, felvételit, akiknek egyébként a jogszabály ezt nem teszi lehetővé, illetve ne legyen korlátozva, hogy a szóbeli hány százalékban számíthat bele a felvételi besorolásba. Amennyiben a feltételeknek megfelelő tanulók a fenti lehetőség ellenére a központi felvételi megírása mellett döntenek, kapják meg azokat a könnyítéseket, amelyek a Köznevelési törvény alapján a BTMN tanulók számára járnak. A központi matematika felvételi feladatait fordítsák le ukránra.
11. Az oktatáspolitikai eszközök segítségével ösztönözzék a középfokú iskolákat az Ukrajnából menekült tanulók fogadására.
12. Hívják fel az iskolák figyelmét a felsőoktatási továbbtanulás külföldiek, ezen belül a szomszédos országokból érkezettek számára rendelkezésre álló speciális lehetőségeire, amelyek bemutatása az Oktatási Hivatal honlapján elérhető.

Az **érettségivel** kapcsolatos javaslatok

Ezen javaslatok már az idei érettségire is vonatkoznak, ezért gyors megvalósításuk lenne szükséges.

1. Azoknak, akik ukrán iskolában ukrán nyelvet tanultak, legyen lehetőségük szabadon választott tárgyként - azoknak, akik magyar nemzeti iskolában tanultak, szabadon választott tárgyként vagy idegen nyelvként - ukrán nyelvből érettségizni anélkül, hogy magyar iskolában igazolnák a tantárgyi követelmények teljesítését (annál is inkább, mivel ukrán nyelvet oktató magyar iskola nincs, viszont a kidolgozott érettségi feladatok rendelkezésre állnak).
2. Az ukrán középszintű érettségi megszervezése központilag történjen.
3. A magyar mint idegen nyelv vonatkozásában legyen jogszabályban explicite kimondva, hogy ezt azon iskolák is megszervezhetik, ahol nincs ilyen oktatás, és hogy milyen szakos tanár érettségiztethet.
4. Azokból az érettségi tárgyakból, amelyekből lehet angol vagy német nyelven érettségizni, legyen erre lehetőség vendégtanulói jogviszony nélkül vagy a jelentkezési határidő után létesített ilyen jogviszonyban.
5. Azoknak, akik két tanévnél kevesebbet töltöttek a magyar iskolarendszerben, a közösségi szolgálat érettségiig történő részleges teljesítésével is lehessen érettségit tenni.
6. Amennyiben a fenti kérdésekben időben pozitív változás történik, az idei érettségire vonatkozóan legyen lehetőség az érettségi jelentkezés módosítására.

III. Az oktatási intézményeknek és az oktatási személyzetnek a menekült gyermekek befogadására való felkészítésére vonatkozó javaslatok

Az alábbi javaslatok főleg a központi oktatásirányítás illetékességébe tartoznak. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a szolgáltatások biztosítása egyben a szükségletek elismerését is jelenti, azaz a finanszírozás mindenképpen oktatásirányítói feladat.

Ebből következik, hogy olyan területek és feladatok esetében, amelyhez az állami rendszer nem rendelkezik a szükséges kapacitással, kompetenciával, a civil, esetenként a magán szféra szereplőinek és szakembereinek bevonása szükséges. Miután jellemzően állami feladatellátásról van szó (például: kárpátaljai roma családokról való gondoskodás), szükséges ezen szereplők költségeinek elismerése is.

1. A közoktatás intézményrendszerén belül az óvodák a helyi önkormányzatok fenntartásában működnek, így az átfogó menekültügyi ellátásban (nem csupán az oktatásban, de ott mindenképpen) különösen fontos az összehangolt együttműködés megszervezése. Mivel a központi kormányzathoz érkezik például az Európai Unió által az Ukrajnából menekültek ellátására fordítandó összeg, fontos az önkormányzati oktatási intézmények ezzel kapcsolatos költségeinek elismerése is.
2. Ahogyan a menekültellátás egészét, úgy az oktatási szegmenst is a súlyos információdeficit jellemzi. Ezt orvosolandó állítsanak össze az óvodák, iskolák, szakszolgálatok és az iskolafenntartók számára egy kisokost az Ukrajnából menekült gyermekek fogadásával és ellátásával kapcsolatban. Ez tartalmazza a rájuk vonatkozó jogszabályokat (pl. óvodák és iskolák esetén a 130 ezer Ft igénylésének lehetősége és feltételei, alsóbb osztályba sorolás és speciális osztályozási szabályok, ukrán osztályzatok átszámítás, speciális érettségi és továbbtanulási feltételek, ingyenes étkezés stb.), illetve ajánlásokat a releváns információk elérésére. Ezt a kisokost juttassák el az összes állami, egyházi és magán iskolába, valamint szakszolgálatokhoz.
3. Az oktatás.hu honlapon legyen egy külön, jól látható helyen elhelyezett menüpont az Ukrajnából menekült gyermekekre vonatkozó oktatási szabályozás és módszertani ajánlások stb. bemutatására – hasonlóan a Covid idején erre a célra létrehozott menüponthoz
4. Az Oktatási Hivatalban, illetve a BM Köznevelési Államtitkárságán legyen egy kijelölt személy, akihez a témába tartozó kérdésekkel, problémákkal, javaslatokkal fordulni lehet.
5. A tankerületeknél, a centrumokban és az egyéb fenntartóknál, a szakszolgálatoknál és az EGYMI-kben legyenek felkészített felelősei az ukrán gyermekek oktatásának, ellátásának, akihez az iskolák és a szülők kérdéseikkel, problémáikkal, ellátási igényeikkel fordulhatnak. Nevük legyen elérhető a tankerületek és az iskolák honlapján.
6. Az Ukrajnából menekült diákokat fogadó állami, egyházi és magán intézmények egésze (nevelőtestület, egyéb dolgozók, tanulók, szülők) kapjon átfogó, differenciált felkészítést (tájékoztatás, érzékenyítés, a menekült diákokhoz kapcsolódó egyéb szempontok, mint traumatudatos ellátás stb.)
7. Készüljön átfogó, a korai gyermekgondozásra vonatkozó, menekültspecifikus módszertani program az óvodák számára, amit megkap minden olyan intézmény, ahol megjelenik menekült gyermek.

8. Mivel rendelkezésre állnak kompetens civil és szakmai szervezetek által fejlesztett segéd- és képzési anyagok az ukrán gyermekek számára nyújtott gondoskodásban résztvevő szereplők számára (az anyagok célzottan, a szereplők különböző feladataira, szerepeire, kompetenciáira való tekintettel készültek), erősen javasolt ezen szervezetek és anyagaik bevonása az érintett szereplők felkészítésébe.

Szereplők

- a támogató civil szervezetek
 - a befogadó család
 - az önkormányzatok
 - az oktatási intézmény (vezetők, tantestület, pedagógus)
 - a többségi szülők
 - a tanodai dolgozók
 - a szakszolgálatok,
 - az oktatásirányítás,
 - a koragyermekkori ellátás,
 - a hivatalos szervek
9. A fenntartók biztosítsák a szakszolgálatoknak, EGYMI-knek, iskoláknak az észlelt szükségletek alapján szükséges kompetens szakemberek – pedagógiai asszisztensek, nyelvtanárok, tolmácsok, tanácsadók stb. – alkalmazásának, megbízásának feltételeit, és/vagy kössenek együttműködési megállapodást a szükséges kompetenciával rendelkező civil szervezetekkel, szakemberekkel. Az egyházi és magánfenntartók esetén az állam biztosítsa az ehhez szükséges forrást.
 10. Alakítsák ki országos szinten a menekültellátásban résztvevő iskolák, óvodák horizontális összekapcsolódásának lehetőségét a tapasztalatcsere, jógyakorlatok megosztása érdekében. Támogassák a külföldi tanulók ellátásában már tapasztalatot szerzett szervezetek és iskolák, óvodák által szervezett képzéseket, műhelyeket.
 11. Tegyük elérhetővé az ellátásban részt vevő iskolák számára a már létező, külföldi tanulók integrálását segítő pedagógiai programokat, és igény esetén gyorsított eljárásban engedélyezzék azok bevezetését.
 12. Országosan (minden érintett intézmény által elérhető módon) szervezzenek a nyelvtanárok részére magyar mint idegen nyelv tanár-továbbképzéseket, legyen nyilvános lista a szükség esetén felkérhető, ilyen feladatot vállaló magyar mint idegen nyelv tanárokról (lásd szakértői lista).
 13. Legyen biztosított központilag az intézmények számára szükség esetén tolmács. Ebbe a feladatba (nyelvi nehézségek leküzdése az intézményekben, a tanulók és családjaik támogatása) bevonhatók az Ukrajnából érkezett szakemberek, illetve ukránul beszélő, nem szükségszerűen oktatási képzettséggel rendelkezők is.
 14. Azok a tanulók, akiknek nem (vagy nem csak) a magyar nyelv okoz alapvető nehézséget az oktatási rendszerbe való belépéshez, egy felkészítő szakaszban minden típusú tanulási szükségletük alapján kapják meg a szükséges fejlesztéseket (például: írás-olvasás tanulás), és erre az iskolák kapjanak központilag finanszírozott támogatásokat (szükséglet szerint). Amennyiben ezt a feladatot civil szereplőkkel együttműködésben (például: tanodák) végzik, az ő költségeik is legyenek elismertek. Érdemes a 130.000 forintos egyéni fejlesztésre

fordítható összeg felhasználhatóságát erre a személyre szabott, komplex szakaszra is kiterjeszteni, hiszen a kezdeti egyénre szabott fejlesztés ilyen módon valósul meg.

15. A tanulási utak egyes mérföldköveinél (például: középfokú továbbtanulásra jelentkezés) szükséges egy szakmailag (menekültügyi ellátás dimenzióinak erős érvényesítésével!) megalapozott keret, ajánlás az intézményvezetők, valamint a szakszolgálatok továbbtanulási felelősei számára, hogy az Ukrajnából menekült diákok számára (akik sok esetben nyilvánvalóan nem képesek a többség számára kialakított hivatalos elvárásokat teljesíteni) akadálymentessé váljon a továbbtanulás lehetősége.
16. Szükséges a menekültügyi ellátásban résztvevő iskolai, óvodai szereplők számára is pszichoszociális támogatást biztosítani.

IV. Az ukrán tanárok és a kisgyermekkorai nevelés és gondozás (ECEC) személyzetének bevonására vonatkozó javaslatok:

1. Tegyük egyszerűvé és gyorsan megvalósíthatóvá az Ukrajnából érkezett szakemberek szükség szerinti bevonását a pedagógiai, gyógypedagógiai, pszichológiai ellátásba (honosítás folyamata, validálás rendszerének kialakítása, ahogyan az az egészségügyben is történt).
2. A tankerületek és centrumok adják be a kormányhivatalok foglalkoztatási osztályaihoz az ukrán menekült dolgozók iránti foglalkoztatási igényeiket.

V. A menekült gyermekek oktatásba való bevonását elősegítő célzott tevékenységekre vonatkozó javaslatok:

1. A személyre szabott fejlesztés, az egyéni tanulási utak kialakításához fejleszteni kell az intézmények és a pedagógusok képességét a differenciálásra, és a tanárok, diákok jelenlegi túlterheltségét is meg kell szüntetni az érdemi munkához.
2. Szükséges lenne egy, az Ukrajnából menekült tanulók magyar nyelvi fejlesztésére vonatkozó stratégiai elképzelés, mely rögtön a belépés pillanatában már biztosítja a diák számára a nyelvi képzést a számára szükséges szinten. Ennek az intenzív nyelvtanulásnak a kidolgozásában jelentős segítséget nyújthatnának a magyar mint idegen nyelv tanítását pedagógiai programjukban szerepeltető, valamint a kéttannyelvű, illetve nyelvi előkészítő osztályokkal rendelkező iskolák. A stratégia központi kidolgozása – teret adva az egyéni szükségletekhez való alkalmazkodásnak – komoly segítséget adna a befogadó iskoláknak, és biztosíthatná, hogy a szakszerű nyelvi fejlesztés minden érintett tanuló számára elérhető legyen.
3. Fontos lenne megjelennie az oktatás mindennapjaiban az Ukrajnából menekült diákok identitásának, kultúrájának, ezek pozitív elismerésének. A jelenlegi állapotokat figyelembe véve ehhez feltétlenül szükséges a pedagógusok és az iskola közösségének multikulturális fejlesztése, érzékenyítése.
4. A pedagógusok képzése és továbbképzése folyamán az általános multikulturális szemlélet mellett fontos megjelennie a krízishelyzetek esetében hangsúlyos traumatudatos megközelítésnek. Mind a külföldi tanulók tágabb csoportjával, mind a menekült diákokkal való pedagógiai munkára („menekültkompatibilitás”) fel kell készíteni a gyermekekkel dolgozókat.
5. Az Ukrajnából menekült SNI tanulók szükségleteikhez igazított pedagógiai ellátásával kapcsolatban nincs hozzáférhető útmutatás, így szükség lenne a velük kapcsolatos nyilvános

adatokra is (az ellátórendszer tagjai sem tudnak róluk). A szakszolgálatok leterheltségére tekintettel fontos lenne az Ukrajnában kiállított szakértői vélemények elismerése.

6. Feltétlenül szükséges az ellátást végző szakszolgálatok számára is tolmácsolást biztosítani, mert jelenleg nagyon komoly akadályt jelent a nyelvi korlát.
7. A tanórán kívüli szabadidő eltöltéséhez szükséges a források és lehetőségek központi biztosítása minden érintett intézmény számára, hogy a saját tanulói igényei alapján szervezhessenek meg tanórán kívüli rendszeres tevékenységeket.
8. Szabályozásváltoztatással, illetve a szabályok egyértelművé tételével biztosítani kell civil szervezetek és szakemberek bevonásának lehetőségét a tanórán kívüli programok szervezésébe, az egyéni szükségletek kielégítésébe (korrepetálás, fejlesztés, pszichológiai segítség) akár a 130 ezer Ft terhére, akár pro bono tevékenység keretében.

VI. A menekült családok és közösségek megszólításához és a több érdekelt felet érintő, ágazatközi együttműködés biztosításához kapcsolódó javaslatok:

1. Az alapvető és aktuális információkat országos és helyi szinten is elérhető és érthető formában hozzáférhetővé kell tenni az Ukrajnából menekült családok számára. Az információk mellett meg kell adni azt is, hogy az egyes hivataloknál, ügýtípusoknál hogyan lehet információt kérni, problémát jelezni.
2. Fontos annak felmérése, hogy az ukrán családok hogyan értékelik a számukra, boldogulásukhoz kialakított kereteket: szükséges rendszeresen véleményt és javaslatokat kérni, és a visszajelzések fényében javítani a szolgáltatásokon, szabályozáson.
3. Az aktív részvétel (mely az információhoz való hozzáférés mellett az integrációban is nagy szerepet játszik) elősegítése érdekében az iskolában ösztönözni kell az ukrán szülőket az iskolai életbe való bevonódásra, az iskola dolgozói és a szülői közösségek segítségével. Ehhez érdemes ukrán nyelvű tájékoztató anyagokat létrehozni.
4. A helyi iskolai közösségi élet megszervezéséhez az iskolának szüksége van költségvetésre, melyből e programokat finanszírozhatja, a diákok, szülők, tanárok igényei szerint. Szélesebb körben – helyileg, de iskolán kívül is – önkormányzati vagy civil szervezetek is részt vehetnek – költségeik elismerése mellett, oktatási vagy közművelődési forrásokból – e társadalmi integrációt katalizáló tevékenységek szervezésében.
5. Szükséges, hogy az iskolákban és a tankerületekben legyen olyan szereplő vagy fórum, aki figyelemmel kíséri a menekültellátással kapcsolatos aktualitásokat, és mind a dolgozók, mind a családok segítségére tud lenni szükség esetén (akár a megfelelő és adekvát segítséghez tudja irányítani).
6. Nem csak az oktatás területén kell átlátható helyzetet és viszonyokat teremteni. Fontos, hogy az Ukrajnából menekültek egy koherens, összehangolt rendszerben könnyen tudják megtalálni a számukra aktuális segítséget, és a különböző intézkedések (például: egészségügy, szociális ellátások, oktatás, gyermekvédelem stb.) ne kerüljenek egymással ellentmondásba.
7. Át kellene tekinteni, hogy a szociális ellátások közül melyeket lenne szükséges menedékesek, illetve gyermekeik számára biztosítani, és meg kéne teremteni ezek igénybevételének technikai lehetőségeit. (Például otthongondozási díj vagy mozgáskorlátozott igazolvány igénylése.)

8. Az egyes területeken dolgozók számára világossá kell tenni az Ukrajnából menekültekre vonatkozó szabályok és eljárások összességét, rendszerét, és szükséges lehetőséget biztosítani a társterületek vonatkozó szabályozásainak megismerésére. Ösztönözni kell a más rendszerekben dolgozó kollégák együttműködését, team-munkáját, a szakmai kapcsolatok kialakítását.
9. Ki kell alakítani azokat a mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik a hatályos jogszabályok gyakorlati alkalmazása során felszínre kerülő ellentmondások, hiányosságok visszajelzését a mihamarabbi javítás érdekében.